

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

XVIII. YÜZYIL ŞAİRİ GURBÎ'NİN DİVANI
(METİN - İNCELEME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİBEL AKBULUT (SELÇUK)

İSTANBUL 2007

T.C

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

XVIII. YÜZYIL ŞAİRİ GURBÎ'NİN DİVANI
(METİN - İNCELEME)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİBEL AKBULUT (SELÇUK)

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. SEBAHAT DENİZ

İSTANBUL 2007

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Sibel Akbulut "18. Yüzyıl Şairlerinden Gurbî'nin Divanı (Metin-İnceleme)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Sebahat Deniz
Üniversitesi Marmara

İmza

.....

Üye : Prof.Dr. Orhan Bilgin
Üniversitesi Marmara

.....

Üye : Prof.Dr. Nihat Öztoprak
Üniversitesi Marmara

.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ..22../..27../ 2007 tarih ve11-6..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	V
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1

I . BÖLÜM

GURBÎ

HAYATI, ESERİ ve EDEBÎ ŞAHSİYETİ

I. Hayatı.....	8
1. Doğum yeri, tarihi ve ailesi.....	8
2. Mahlası.....	9
3. Tahsili.....	10
4. Ölümü.....	10
5. Şahsiyeti.....	11
II. Eseri	11
1. Şekil Özellikleri.....	12
2. Dil ve Üslûp Özellikleri.....	25
3. Muhteva Özellikleri.....	29
III. Edebî Şahsiyeti.....	48
V. Klâsik Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi.....	57
SONUÇ.....	58

II. BÖLÜM

GURBÎ DİVANI

NÜSHANIN TANITIMI VE METNİN

KURULMASINDA TAKİP EDİLEN YOL

I. Nüshanın Tanıtımı.....	61
II. Metnin Kurulmasında Takip Edilen Usuller.....	62
A. Türkçe Bazı Ekler ve Kelimelerin İmlası.....	62
1. Ekler.....	62
2. Kelimeler.....	65
B. Arapça ve Farsça Bazı Ek, Kelime ve Terkiplerin İmlası.....	66
1. Eklerin İmlası.....	66
2. Kelimelerin İmlası.....	67
3. Terkipler.....	68

C. Teknik Özellikler.....	68
---------------------------	----

III. BÖLÜM
GURBÎ DİVANI
(METİN)

MANZUMELER.....	72
EK.....	230
BİBLİYOGRAFYA.....	240
ÖZGEÇMİŞ.....	242

ÖNSÖZ

Türk edebiyatının 2700 yıllık bir geçmişi bilinebilmektedir. Bu edebiyat, diğer birçok milletin edebiyatının aksine tek bir yurttan değil, Kore'den Avrupa'ya dek uzanan Orta Asya coğrafyası başta olmak üzere Horasan, İran, Hindistan, Azerbaycan, Anadolu ve Balkanlar, Mısır, Suriye, Irak gibi dünyanın birçok yerinde ayrı devletler kurmuş Türklerin değişik yurtlarında işlenmiştir. Buralardaki sanatçılar, insanı ilgilendiren her konuda manzum veya mensur sayısız eser vücuda getirmişlerdir.

Türk edebiyatının önemli sahalarından biri olan ve 600 yılı geçkin bir ömür süren Klasik Türk edebiyatı sahasında eser veren şairler, çok çeşitli nazım şekilleriyle eserlerini kaleme almışlardır. Bunlar bazen müstakil eserler şeklinde; bazense bir Divan içinde bir araya toplanmış olarak görülmektedir.

Klasik Türk edebiyatı, yetiştirdiği çok değerli sanatçılara ve bu sanatçıların meydana getirmiş olduğu değerli eserlere rağmen henüz tam olarak değerlendirilip anlaşılabilmiş ve anlatılabilmiş değildir. Klasik Türk şiirinin hak ettiği değeri bulabilmesi, anlaşılıp anlatılarak gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için önce bütün sosyal, kültürel, siyasî özellikleri ile devirlerin, bunun ardından o devirde yetişmiş olan ve tezkirelerde adı geçen şairlerin hayatları ve eserleriyle birlikte çok iyi bir şekilde incelenerek değerlendirilmesi yapılmalıdır.

Bugüne kadar Klasik Türk edebiyatı sahasında gerek metin tesisi gerekse tetkik itibarıyla çeşitli çalışmalar yapılmış, pek çok sanatçı ve eserlerinin edebiyat tarihindeki yerleri ve önemleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ancak tezkirelerde veya diğer kaynaklarda ismi geçen hayatı ve eserleri hakkında henüz herhangi bir inceleme yapılmamış pek çok sanatçı mevcuttur. Bunların da incelenip ilim âlemine kazandırılmaları, edebiyat tarihimizdeki yerleri ve önemlerinin tespit edilmesi gerekmektedir.

Gün ışığına çıkmayı bekleyen pek çok eser bazen sadece yeni harflere aktararak yayımlanmış ve araştırmacıların dikkatine sunulmuştur. Böylece bu çalışmalar, sahayla ilgili diğer ilmî çalışmalara kaynak oluşturabildiği gibi eski yazımızı bilmeyen bugünkü neslin de eserleri ve sanatçılarını tanımalarına imkân sağlamıştır. Bu yüzden üzerinde henüz çalışılmamış çok sayıdaki Divanın, şiir mecmualarında dağınık bir hâlde bulunan şiirlerle, Klasik Türk edebiyatı sahasında verilmiş manzum ve mensur diğer bütün metinlerin de yeni yazıya aktarılması milli kültürümüz açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu amaçla, daha önce üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış XVIII. yüzyıl şairlerinden Gurbî ile Divan'ını gün ışığına çıkarmak istedik. Onun hem Halk edebiyatı hem de Divan edebiyatı tarzında şiir yazmış olması, bizi celbeden diğer bir etken olmuştur. Bu çalışmada Divan'ın elde bulunan tek nüshası transkribe edilmiş, eserin tıpkı basımı verilmiştir. Divan'ın ikinci bir nüshası bulunmadığından eldeki metinle yetinilmiş,

gerektiğinde dipnotlarla açıklamalar yapılmıştır. Klasik Divan tertibinin dışında bir tertiple düzenlenmiş olan Divan'ın başında “Eimmeti’l-Asliyyet Risalesi” bulunmaktadır. Aynı zamanda Divan'ın sonunda Gurbî’ye ait olduğu kesin olarak belirlenememiş Farsça şiirler yer almaktadır.

Bu çalışmanın başında kaynaklardan ve daha çok Divan’ından hareketle Gurbî’nin hayatı, şahsiyeti ve eseri hakkında bilgiler ortaya konulmuştur. Ardından Divan’ın incelemesi yapılmış, eserin şekil ve muhteva özellikleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu incelemelerden sonra şairin Türk edebiyatındaki yeri ve önemi belirtilerek hayatı, eseri ve edebî şahsiyetiyle ilgili elde edilen bilgilerden hareketle çıkarılan sonuçlar “sonuç” başlığı altında özetlenmiştir.

İnceleme kısmında Divan’dan seçilen örnek beyitlerin alındığı yer, beytin altında, şiir ve beyit numarası verilerek belirtilmiştir. Bu örnek beyitler, metin transkripsiyonlu olmakla beraber, inceleme içinde transkripsiyonsuz şekliyle yazılmıştır.

Bu çalışmanın transkripsiyonlu metin haricindeki imlâsında TDK tarafından 2000 yılında yayımlanan imlâ kılavuzuna uyulmuştur. Ancak inceleme kısmındaki beyitlerde kelimenin bünyesinde bulunan uzun ünlüler uzun gösterilmiş, özel isimlerdeki uzun ünlüler de muhafaza edilmiştir.

Gurbî ve Divan’ı üzerinde çalışmaya başlamamdan itibaren tez danışmanım olarak benden hiçbir şekilde yardımını esirgememiş olan değerli hocam sayın Prof. Dr. Sebahat Deniz’e teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca zamanlarını ayırarak karşılaştığım bazı problemlerde bana yol gösteren sayın hocam Prof. Dr. Orhan Bilgin’e, Prof. Dr. Nihat Öztoprak’a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Tecrübelerini gerektiğinde benimle paylaşan Dr. Üzeyir Aslan ve Nursel Ömeroğlu’na da teşekkür ederim.

İstanbul 2007
Sibel AKBULUT SELÇUK

Kısaltmalar

AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
bkz.	: bakınız
c.	: cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
haz.	: hazırlayan
G.	: gazel
K.	: kaside
KB	: Kültür Bakanlığı
Kt.	: kıt'a
M.	: mesnevi
M	: metinde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Mf.	: müfred
Mr.	: murabba
Msd.	: müseddes
Msl.	: müselles
N.	: nazm
nr.	: numara
öl.	: ölümü
R.	: risale
S.	: sayı
s.	: sayfa
Ş.	: şarkı
T.	: tarih
TDEK	: Türk Dünyası El Kitabı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TKAE	: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Ts.	: tesdis
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: yayınları
yk.	: yaprak
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

Gurbî'nin Yaşadığı Dönem

Toplumun bir ferdi olan sanatçılar tarafından meydana getirilen her eser, ortaya çıktığı zamana has özelliklerden yararlanır ve dönemini temsil eder. Eserde yeğlenen estetik beğeniler, temalar, şiire özgü ses, söyleyiş, yapı, kullanılan semboller ve dil özellikleri dönemin özellikleriyle iç içedir. Eserler bu hâliyle kendine has yapı ve söyleyişi yansıtır; böylece dönemini temsil ederler. Bu itibarla bir şairin hem ruh hâlini tespit edebilmek hem de şiirlerini daha iyi anlayıp yorumlamak için, dönemin siyasî ve sosyal durumu ile edebî yapısını az da olsa bilmek gerekir. Gurbî'nin de yaşadığı dönem olan XVIII. yüzyılın siyasî tarihi ve dönemin Klasik Türk şiiri hakkında ana hatlarıyla bilgi vermek faydalı olacaktır. Böylece Gurbî'nin sanatının teşekkülünde, kendi kabiliyetinin yanı sıra etkili olan diğer hususlar da daha iyi anlaşılabilir.

Siyasî Durum

XVIII. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nda sırasıyla III.Ahmed (1703-1730), I.Mahmud (1730-1754) III.Osman (1754-1757), III.Mustafa (1757-1774), I.Abdülhamid (1774-1789), III.Selim (1789-1807) olmak üzere altı padişahın tahta geçtiği bir dönemdir.

XVIII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti, Karlofça ve İstanbul Antlaşmalarıyla büyük toprak kaybına uğradığından III.Ahmed, kaybedilen yerleri geri almak amacıyla birçok savaşa girmiştir. Rusya, Venedik, Avusturya, İran ile yapılan savaşlarda istenilen sonuç alınamadığı gibi daha fazla toprak kaybedilmiştir.

Damat İbrahim Paşanın sadrazam olmasıyla yeni bir dönem başlamıştır. Bir kâğıt fabrikasının kurulması, matbaanın ülkeye girmesi, yeni köşklerin, sarayların, camilerin, medreselerin yapılması; yeni bahçelerin, eğlence yerlerinin düzenlenmesi, daha sonra “Lale Devri” adını alan bu devirde görülür. Bu zevk ve eğlence hayatı ise Patrona Halil İsyanıyla Damat İbrahim Paşanın öldürülmesi ve III. Ahmed'in tahttan indirilip yerine I.Mahmud'un tahta geçirilmesiyle son bulmuştur.

I.Mahmud'un ilk zamanlarında devlet Patrona Halil ve arkadaşlarının elinde kalmış, I. Mahmud durumu kontrol altına aldıktan sonra Patrona Halil ve arkadaşlarını idam ettirmiştir. İran, Rusya ve Avusturya ile savaşlar yapılmış, bu savaşlar sonunda imzalanan antlaşmalar, Osmanlı Devletinin imzaladığı kazançlı son antlaşmalar olmuştur. Başta Fransa olmak üzere diğer birçok Avrupa devletine yeni haklar tanınmış, bu da ülkenin iç ve dış ticaretinin yabancıların eline geçmesine sebep olmuştur.

I.Mahmud'un 1754'te ölümü üzerine, yerine III.Osman geçmiştir. Çok kısa süren III.Osman dönemi savaşız geçmiştir. Sadece sınır bölgelerinde bazı sorunlar çıkmışsa da bunlar fazla büyümeden önlenmiştir. III.Osman'ın 1757'de ölümü üzerine yerine III.Mustafa geçmiştir.

III.Mustafa'nın ilk yılları barış içinde geçmiştir. Dönemin sadrazamı Koca Ragıp Paşa, dış siyasette barıştan yana olmuştur. Kendisi birçok savaşa katılmış, devletin iç durumunu ve ordunun yetersizliğini anlamıştır. III. Mustafa döneminin en önemli olayı 1768'de çıkan Rus Savaşı'dır. Bu savaşta Osmanlı ordusu askerin disiplinsizliği yüzünden ağır bir yenilgiye uğramıştır. Ruslar ilerlemeye devam ederken III.Mustafa'nın ölümü üzerine yerine I.Abdülhamid geçmiştir.

I.Abdülhamid, savaşı mümkün olduğunca az zararla bitirmeyi düşünmüş; ancak Ruslar yeni kuvvetlerle saldırıya geçmiş, Rus ordusuna karşı koyulamayacağı anlaşılınca barış istenmiş, bunun üzerine tarihimizin en ağır şartlarını taşıyan Küçük Kaynarca Antlaşması yapılmıştır. Anlaşmanın sonucunda Rusya, Osmanlı Devletinin iç işlerine sürekli müdahale hakkını elde etmiştir.

Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla elden çıkan ve sonradan Rusya'nın sınırları içine kattığı Kırım'ı geri almak isteyen I.Abdülhamid, Rusya'ya savaş açmış; Avusturya'yla beraber savaşan Rusya Osmanlı'yı yenilgiye uğrattınca I.Abdülhamid üzüntüsünden ölmüş, yerine III.Selim geçmiştir.

III.Selim, oldukça iyi bir eğitim görmüş, ülkenin iç ve dış durumunu öğrenmiş; açık düşünceli, yenilik taraftarı bir padişah'tır. III.Selim'in padişah olması halk arasında memnuniyet yaratmış ve devletin güç durumlarından kurtulabileceği umudu uyanmıştır; ancak devam eden savaşlar durumu daha da güçleştirmiştir. III.Selim'in yaptığı en önemli ıslahat "Nizam-ı Cedid" ordusudur. Bu ordu Suriye'ye saldıran Fransızları yenilgiye uğratmıştır. III.Selim'in başlattığı ıslahatları yeniçeriler, din adamları ve esnaflar çıkarlarına uygun bulmadıklarından yenilik hareketlerine karşı çıkmışlar, sonunda kışkırtmalar üzerine Kabakçı Mustafa İsyanı çıkmıştır. III.Selim, tahttan indirilerek yerine IV.Mustafa tahta çıkarılmıştır.

Görüldüğü gibi XVIII. yüzyıl Türkler için üç kıt'ada kurdukları egemenliğin sarsılmaya devam ettiği yüzyıldır. Deniz taşımacılığının gelişmesiyle eski Türk ticaret yolları önemini kaybetmiş, bunun sonucunda da Orta Asya Türkleri ekonomik çöküntü içine sürüklenmiştir. Azerbaycan bölgesi de hanlıklara ayrılmış, bu hanlıklar da kısa bir süre sonra birer birer Rus hakimiyetine girmiştir.

Osmanlı imparatorluğu bu yüzyıla Karlofça Antlaşmasının ağır şartlarını kabul ederek girmiştir. Bu antlaşma ile imparatorluğun gücü ve egemenliği sarsılmış, Avrupa ülkeleri Osmanlı'dan pay kapma hesapları yapmaya başlamıştır. Askerî, ekonomik ve teknik bakımdan iyice güçlenmiş bir Avrupa karşısında Osmanlı Türkleri, çaresizliğe

sürüklenmeye başlamıştır. Bu nedenle devleti güçlendirmek, toplumu geliştirmek amacıyla ıslahatlar yapılmış; fakat istenilen sonuçlar alınamamıştır.¹

Edebî Durum

XVIII. Yüzyılda Klasik Türk Şiirinin Özellikleri

XVIII. yüzyılda Türk edebiyatı, Osmanlı Devleti'nin değişik bölgelerinde geleneksel çizgisini koruyarak devam etmiştir. Bu yüzyılda dilin ve edebiyatın merkezi İstanbul olmakla birlikte Edirne, Bursa ve birçok Balkan şehrinde edebî hayat oldukça canlı ve hareketlidir.

Özellikle Balkan şehirleri, görünen ve görünmeyen; yakın ve uzak; iç ve dış tehlikelere rağmen, hâlâ birer Türk şehri oldukları; Türk mimarisi ile Türk şehir hayatı ve şehir dekorlarıyla kurulu bulundukları; Türk ahlâk ve âdetleriyle, kısacası Türk kültürü ile dolu oldukları için buralarda, Türklük kadar Türk kültürü, Türk sanatları ve Türk edebiyatı da ayakta kalmıştır.

Yüzyılın tarihî ve toplumsal olayları, sosyal sevinç ve üzüntüleri, bu edebiyatta az veya çok yer bulmuştur. XVII. yüzyılda olduğu gibi XVIII. yüzyılda da Divan şiirinde ilerleme kaydedilmiş; gerek teknik, gerekse estetik bakımdan mükemmelleşmiş edebiyat, bu asırda artık olgunluğa erişmiş; başka bir ifadeyle önceki yüzyıllar, XVII. ve XVIII. yüzyıl edebiyatına birer hazırlık ve deneme devresi olmuştur. Buna karşılık şairler söyleyebilecek yeni bir şey bulmakta zorlandıkları için kendilerini göstermeleri güçleşmiş, eskileri tekrarlar ya da aynı yolda yürür duruma gelmişlerdir. Bununla birlikte şiirin bir söz sanatı ve söyleyiş ustalığı olduğunu bilen şairler, türlerde yenilikler yapıp söyleyişe canlılık ve samimiyet getirmişlerdir. XVIII. yüzyıl edebiyatı genel olarak XVII. yüzyılın devamı olarak gelişmesini sürdürmüştür. Özellikle iki şair padişah, yüzyılın başında Sultan III. Ahmed ve sonunda Sultan III. Selim, döneminde sanatçı ve şairlerin korunmasıyla edebiyat ve kültür alanında büyük bir gelişme görülmüş, Divan edebiyatının iki büyük şairi; Lale Devrinde Nedim, yüzyıl sona ererken de Şeyh Galib yetişmiştir.

XVIII. yüzyıl başlarken Klasik Türk şiirinde Nâbî'nin egemenliği sürmektedir. Sâbit, Dürri, Kâmi, Sâmî, Raşid, İzzet Ali Paşa, Seyyid Vehbî; Nâbî'nin düşünce ve hikmet tarzını benimsemişler, onun etkisinde şiir söylemişlerdir. Aynı zamanda devlet adamı olan Koca Ragıp Paşa da sanatkârlığında Nâbî ekolüne bağlı kalmıştır. Nâbî etkisi, Fıtnat Hanım ve Haşmet'te de kendini göstermiştir.

¹ Gurbî'nin yaşadığı dönem olan XVIII. yüzyılın siyasî tarihi verilirken büyük ölçüde şu eserlerden yararlanılmıştır: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1995, c.IV/II; *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi* (Haz. Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız vd.), Çağ Yay., İstanbul, 1989, c.12.

Nedim, üzüntüden, düşünceden uzak bir dünya görüşüyle ve neşeli, coşkun söyleyişle kendini kabul ettirince bu şairlerden çoğu onun yolunu benimsemişler; Kâmi, Raşid, İzzet Ali Paşa, Seyyid Vehbî, Neylî, Fıtnat Hanım; Nâbî yanında Nedim tarzında da şiir söylemeye başlamışlardır. Osmanzade Tâib, Nazîm, Nahîfî, Hâtem, Esrar Dede gibi şairler ise bu iki şairin etkisinin oldukça uzağında kalmışlardır. Yüzyılın sonunda Şeyh Galib apayrı, etkilerden uzak bir şiir yeteneğiyle ortaya çıkmıştır. Bu sırada iyi bir şair olmamakla birlikte Farşçayı ve İran edebiyatını çok iyi bilen Hoca Neşet (öl.1807-8), yetenekli gençlere Farsça ve Fars edebiyatı dersleri vermiş, onlara mahlasnameler yazmıştır. Hanîf, Vakanüvis Pertev, Beylikçi İzzet, Hoca Vahyi ve Galib ondan çok yararlanmışlardır. Hoca Neşet, bir bakıma bu yüzyılda çok azalan İran şiiri etkisinin yeniden artmasına sebep olmuştur.

XVIII. yüzyıl edebiyatının belli başlı özellikleri Nâbî, Nedim ve Galib’de görülen ve bunların etkisiyle yüzyıla egemen olan özelliklerdir. Bunların en önemlisi Mahallîleşme akımı ve Halk edebiyatına yakınlaşmadır. Mahallîleşme akımı Türk dilinin ve Türk edebiyatının kendi içinde olgunlaşması ve millîleşmesi anlamında yerli ve halk etkisinde bir harekettir. XV. yüzyıldan itibaren devam edegelmiş, XVIII. yüzyıla damgasını vurmuş olan bu akım edebiyata halk hayatını getirmiş; halk zevkinden ve halk sanatından çizgiler kazandırmış; Türkçeye halk söyleyişleriyle zengin, esprili ve sade bir güzellik katmıştır. Bir taraftan geçen asırlardaki halk edebiyatı faaliyetlerinin saraylara kadar ulaşan, zengin ve etkili başarıları; bir taraftan yine geçen asırlardaki bazı Divan şairlerinin halk zevkine daha yakın eserler vermek yolunda göze çarpan sadelikleri, Türk edebiyatında gerçek bir yerleşmenin tezâhürüdür. Nitekim, XVIII. yüzyıl başlarında, Lale Devri şairlerinden Dürrî Efendi’nin şair kardeşi Sa’dî Çelebi de şiirin sade bir dille yazılması hususunda ısrar etmiş: “Eğer Türkçe şiir söylemek kabul edilecek bir hareketse bu şiiri açık ve akıcı bir ifadeyle söylemek gerekir. Şu sebeple ki dinleyen, şiiri anlasın. Her kelimesini çözmek için insanı sözlüklere bakmaya muhtaç eden şiire, nasıl Türkçe şiir denilebilir? Herkes bilir ki ben Türkçe şiirde duyulmamış kelimeler kullanarak, okuyanların ruhunu bulandırmam.” demiştir.

Aynı yüzyılda reis-i şairân seçilen Osmanzade Tâib de eserlerinde genellikle sade dil kullanmış ve Münşeât’ının önsözünde yazının bilinen kelimelerle yazılmasının önemini belirtmiştir.

Devrin bütün olayları başta Nedim olmak üzere şairlerin divanlarına girmiştir. Artık kaside, gazel, tarih ve şarkılarda uzak veya hayalî yerler değil; güzelleri, olayları, eğlenceleri, mevsimleri, Ramazanları ve bayramlarıyla yaşanan canlı bir İstanbul hayatı vardır. Mahallîleşme akımı bu yüzyılın diğer edebî türlerinde de görülmüş; mesnevi, sûriyye, şehrengiz, münşeât ve tarihlerde yerel konulara, halkın yaşayışına, âdetlerine, atasözü ve deyimlere çokça yer verilmiştir. Divan edebiyatı şairleri Nedim ve Şeyh

Galib'in hece vezniyle birer türkü söylemeleri de önemlidir. Halk edebiyatına doğru bu yakınlaşma, türkü ve koşma karşılığı olarak şarkı türünün bu yüzyılda gelişmesini sağlamıştır. Divan edebiyatı şairleri Halk şiirine ilgi gösterirken, saz şairleri de Klasik edebiyatın etkisi sonucu aruzun belli kalıplarıyla divan, selis, kalenderi, satranç gibi şiirler meydana getirmişler, Divan edebiyatından kelime, hayal ve mazmunlar iktibas etmişlerdir.

Divan edebiyatının XVIII. yüzyılda Klasik Divan şiirinin katı kaidelerinin dışına çıkması da dikkat çekicidir. Yüzyıllar boyunca kullanılagelen mazmunlar, değişmeye, hiç olmazsa yumuşamaya başlamıştır.

XVII. yüzyılda çok etkili olan Sebk-i Hindî; Nâ'ilî, Fehim, İsmetî, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi gibi şairlerin tesirleriyle, XVIII. yüzyılda da devam etmiş; anlamda derinlik, hayallerde genişlik, dilde incelik başta Nedim olmak üzere bütün şairlerde görülmüştür. Asrın ikinci yarısında Hoca Neşet'in Şeyh Galib'in de içlerinde bulunduğu genç şairlere İran edebiyatını, Hint üslûbunun yaratıcılarından Sâib-i Tebriz'i ve bilhassa Şevket-i Buharî'yi okutup sevdirmesiyle, bu üslûbun ve İran şiirinin etkisi artmış; özellikle Şeyh Galib'de anlamda giriftlik, ızdırıp ve tasavvuf bütün ağırlıklarıyla ortaya çıkmıştır.

XVIII. yüzyıl şiirinde görülen diğer bir özellik de şarkı, manzum tarih ve nazirenin belirgin biçimde artmasıdır. Nedim 28 şarkı yazarak şarkının gerçek ustası olmuştur. Bunun yanı sıra 56 da manzum tarih söylemiştir. Özellikle Lale Devri'nde yeni binaların yapımı, eskilerinin tamiri, Ramazan, bayram, nevrüz, sadaret ve vezaret kutlamaları, şehzadelerin doğumları ve sünnetleri, yabancı devletlerle yapılan anlaşmalar, devlet büyüklerinin nişan talimlerine kadar büyük küçük her türlü olaya manzum tarih düşülmüştür. 68 tarihle Şeyh Galib, Râşid, Seyyid Vehbî, Küçükçelebizade Asım, Esadzade Faiz, Hasîb, Sâmi, Nevres-i Kadîm bu devirde çokça tarih söylemiş diğer şairlerdir.

XVIII. yüzyıla girilirken Divan şiiri en mükemmel örneklerini vermiş bulunuyordu, artık İran etkisi zayıflamış, onlarla aynı seviyede Türk şairler yetişmişti. Geleneği aşamayan şairler, yetiştikleri sanat geleneği içindeki büyüklere nazire yazmışlardır. Yüzyılın başında en çok tanzir edilen şairler, kasidede Nef'î ve gazelde Nâbî; daha sonra Nedim ve Rasih Bey'dir.

Mesnevi alanında ise Şeyh Galib'in "Hüsni ü Aşk" adlı mesnevisi en başarılı eserdir. Dönemin diğer mesnevi şairleri, bu eserin seviyesine ulaşamamışlardır. Nahîfî, Sümbülzade Vehbî, Fazıl da bu yüzyılın tanınmış diğer mesnevi şairleridir.

XVIII. yüzyıl edebiyatının dili, genel olarak bir önceki asrın özellikle Sebk-i Hindî şairlerinin ağır ve süslü diline göre daha sadedir. Şiir dili ince, nazik ve pürüzsüzdür. XVII. yüzyılda olduğu gibi yine soyut ve somut kavramların birleştirilmesiyle kurulmuş tamlamaların, yabancı kelimelerin kullanımı çoktur. Ancak bununla birlikte XV. yüzyılda Cafer Çelebi ve Yahya Bey'le başlayan, XVI. yüzyılda Nazmî ve Mahremî ile sürdürülen,

XVII. yüzyılda Sebk-i Hindî etkisiyle duraklayıp yüzyılın sonunda Nâbî'nin, ağır ve ağdalı şiir diline “Divan-ı gazel nüsha-yı kâmus değildir” sözüyle tepki göstererek, yabancı kelimelerin fazlalığından yakınmasıyla ve İstanbul'da konuşulan Türkçenin Arapçadan üstün olduğunu savunmasıyla yaygınlaşmaya başlayan “dili sadeleştirme” çabası sonuç vermiştir. Yabancı kelimeler azalmış, hatta Arapça ve Farsça kelimeler halkın söylediği biçimde kullanılmaya başlamıştır. Bu durum, mensur eserlerin dilinde de etkisini göstermiş; Osmanzade Tâib ve Sâ'di Çelebi'nin münşeâtları da oldukça sade bir dille yazılmıştır. Bu yüzyılda yeni bir tür olarak ortaya çıkan sefaretnamelerden bazıları, Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Kâni'nin mektupları, yüzyılın sonunda pek çok bakımdan ilginç bir eser olan Muhayyelât-ı Aziz Efendi'nin dili, nesirde de sade Türkçe kullanımına başka örnekler teşkil eder.²

² XVIII. yy. edebî durumu verilirken büyük ölçüde şu eserlerden faydalanılmıştır: *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul, 1987, c.6, s.193-203; Haluk İpekten-Mustafa İsen “XVIII. yy. Divan Edebiyatı”, *TDEK*, TKAE Yay., Ankara, 1992, c.3, s.189-204.

I . BÖLÜM

GURBÎ

(HAYATI, ESERİ ve EDEBÎ ŞAHSİYETİ)

I. HAYATI

1. Doğum Yeri, Tarihi ve Ailesi

Asıl adı “Ahmed” olan Gurbî’nin hayatına dair tezkirelerde ve diğer kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Son dönem kaynaklarında verilen bilgiler ise Divan’ından hareketle ortaya konulmuştur.³ Divan’ından edindiğimiz bilgilere göre şairin babasının adı Ali’dir:

Dervîş Ahmed adum okur her zamân
Bin ‘Alî işbu kamu halk-ı cihân

R./192

Doğum yeri ise Bosna Yenipazar’dır:

Diyarumdur benüm Bosna bilâdı
Kamu halk-ı cihân bilür bu adı

65/1

Benüm şehrim Yenibâzâr içinde
Çü bülbül oturup gülzâr içinde

66/1

Yenipazar’ı bir kasidesinde uzun uzun tasvir eden Gurbî, oranın doğal güzelliklerinden, mimarîsinden; maneviyatı yüksek kişilerinden bahsettikten sonra “deryalar mürekkep, ağaçlar kalem olsa” bile yine de bu şehrin binde birini anlatamayacağını söyleyerek memleketini över.

Şairin doğum tarihini de yine bir şiirinden hareketle tahmin etmekteyiz:

Hicretinden Hazret-i Peygamberin
Bin yüz otuz beş idi sâl-i berîn

Ben yigirmi beş yaşındaydum azîz
Başladum nazm ile söz dimek temiz”

173/1,2

H. 1135 tarihi, M. 1722/1723 tarihine tekâbül etmektedir. Şair bu tarihte 25 yaşında olduğunu söylüyor. O hâlde doğum tarihinin M. 1698/1699 olması muhtemeldir.

Gurbî uzun süre Edirne’de ikâmet etmiştir. Bir manzumesinde Edirne yakınlarındaki Seyyid Ali Dergâhında “Rahmî” mahlaslı Muhammed Muslî adında bir Bektaşî’ye intisap ettiğini belirtmiştir:

Bil diyeyüm pîrüm sana bu dem belî
Kutb-ı ‘âlem Hâcî Bektâş-ı Velî

³ İsmail Özmen, Alevi-Bektaşî Şairleri Antolojisi, TTK, Ankara 1998, c.3, s.297; “Gurbî” maddesi, Türk Ansiklopedisi, MEB Yay., c.18, s.115.

Rehberüm dervîşi anun Muslîdür
Hak rızasın gözedür ol uslîdur

İşbu halkundur delîlüm ahlâsı
Nâmı Muhammed(dür) ü Rahmî mahlası

R./48,51,52

Burada “Pîrim Hacı Bektâş-ı Velî” demişse de bir başka manzumesinde pirini Nakşibendî olarak anlatır. Nitekim bazı manzumelerinde diğer Bektaşî şairlerinde rastlanmayan konulara temas etmiştir.

Pîr-i Nakşibendî ol sâhib-kerem
Tut bu nutkum didi sen görme elem

3/1

Bir kıt‘asından da anlaşıldığına göre şair, kendi isteğiyle gurbete çıkmıştır:

‘Aceb hâl oldu iy dilber bana kendü diyârımla
Diyâr-ı gurbete çıkdum yine öz ihtiyârımla

138/1

2. Mahlası

Şair şiirlerinde Gurbî mahlasını kullanır; ancak bu mahlası nasıl ve ne zaman aldığına dair bir bilgi yoktur. Bu hususta da şairin Divan’ına başvurduğumuzda bazı ipuçları görmekteyiz. Şair, bir manzumesinde şöyle demektedir:

Eger dervîş isen Ahmed nedendür mahlasun Gurbî
Anunçün kim murâdumdur benüm bulmak Hakka kurbı

.....

100/7

Bu beytiyle neden Gurbî mahlasını tercih ettiğini belirtmektedir. Şairin, Allah’a lâyıkiyla yaklaşamadığını düşündüğü ve Allah’tan uzak olduğu için kendisini “gurbet”te gibi hissettiği anlaşılmaktadır. Buradan hareketle de “gurbet” kelimesinden “gurbete ait, gurbetlik, gurbete düşmüş” gibi anlamlar verebileceğimiz “gurbî ” kelimesini kendisine mahlas olarak seçtiği söylenebilir.

Gurbî bazı şiirlerinde ise “Gurbî” yerine “Dervîş Ahmed” adını kullanmıştır. Dervîş, “kapı kapı dolaşma, dilencilik” anlamına gelen Farsça “der-yûş, der-yûz, der-yûze”den bozma bir kelime olup “yoksul ve muhtaç kimse, dilenci” manasında kullanılmaktadır. Tasavvuf terimi olarak da Allah (c.c.) aşkı için dünya ve dünya nimetlerine yüz çevirip fukaralığı ve alçak gönüllülüğü seçen, bir şeyh veya mürşidin kılavuzluğunda tarikat kurallarına göre eğitilen kişi demektir. Bu bağlamda, tarikate yeni girmiş olan kişinin dervîş olabilmesi için Hakka yönelmesi, tarikat kurallarınca eğitilip belirli bir aşamaya gelmesi gerekir.

Divan şairine göre dervişliğin gereği; dünyaya değer vermeme, dünya ve dünya nimetlerinden soyutlanıp şan, şöret, zenginlik ve varlığı yük sayma, şeyhin dediklerini yapma, sabredip eldekiyle yetinme ve fakir hâliyle övünmedir.

Şiirlerinin büyük bir kısmında yukarıda dervişlik için saydığımız özellikleri dile getiren Gurbî'nin, adının önüne “derviş” sıfatını koyması da tesadüf olmasa gerektir.

Ne gam dervîş ise dünyâda Gurbî

Dir ol ukbâda bil hep pür-gınâyız

42/5

diyen Gurbî, dünyanın varlığını bırakmış “gurbet”ten kurtulup “gerçek varlığa” ulaşma yoluna düşmüştür.

3.Tahsili

Gurbî'nin tahsili hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bazı kelimelerin imlasını karıştırması, onun düzenli bir medrese eğitimi görmediğini düşündürmektedir. Manzumelerinde geçen ayet ve hadisler ise Gurbî'nin dinî ilimlere vâkıf olduğunu göstermektedir. Divan'ın sonunda yer alan Farsça şiirler Gurbî'ye mi aittir, anlaşılamamıştır. Onun olma ihtimali göz önüne alınırsa şairin Farsçayı öğrenmiş olduğu söylenebilir.

Gurbî'nin şiirlerinde Allah, peygamber sevgisi, bu dünyanın fâniliği, Allah'a kavuşma çabası, bu kavuşma için dünya nimetlerini, yemeyi, içmeyi terk edip nefsi terbiye etme gibi tasavvufî konular hakimdir. Bu durum şairin tekke eğitimi almış olduğunu gösterir. Nitekim şair, kendisi de bunu manzumelerinde gerek şeyh, mürid isimleri vererek, gerek dergâh ve tekkesinden bahsederek ifade eder.

4. Ölümü

Doğum tarihini tahminlere dayanarak verdiğimiz Gurbî'nin ölüm tarihine dair bir bilgimiz yoktur. Divan'ın sonlarında yer alan:

Bin yüz altmış olıcak sâl iy cüvân

Akıdup çok âb-ı şî'ri bu zübân

173/4

beytindeki tarihe göre şair, H.1160 - M.1747 yıllarında henüz hayattadır. Şiirin tamamından anlaşıldığına göre bu yıllarda şiirlerini bir araya getirip Divan'ını tertip etmiştir.

Didi olsun bu kitâbum dil-pezîr

Dervîş Ahmed Gurbî tarihün nazîr

173/21

beytindeki “nazîr” kelimesi ebced hesabına göre H.1160 tarihine tekâbül etmektedir. Buradan şairin en azından ellili yaşlara kadar hayat sürdüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla şairin ölümü 1160/ 1747’den sonradır.

5. Şahsiyeti

Gurbî’nin şahsiyeti hakkında bilgiyi yine Divan’ından hareketle verebiliriz. Daha önce de değinildiği gibi Gurbî, adının önüne “derviş” sıfatını koymuş bir zâttır. Hem bu sıfat hem de şiirleri bize şairin alçakgönüllü, gönlü gözü tok, kendini Hak yoluna adanmış ve bu uğurda dünya ve nimetlerinden vazgeçmiş bir kişi olduğunu göstermektedir.

Şair sürekli olarak kendisine ve muhatabına “nefsine hakim olmayı” öğütlemektedir. Gülün dikenin elinden kurtarılışını anlattığı şiirinin son beyti buna güzel bir örnektir:

Verd-i zâtun gel e sen de Gurbî
Er isen nefsün elinden kurtar

29/28

Şairin, Divan’ını tertip etmeden önceki zamanlarda birçok şiir yazmış olmasına rağmen “divânelik” edip bir türlü bir Divana başlamamış olduğu da yine şairin kendi ifadelerinden çıkarılabilir:

Çün bulundum böyle bir dîvâne ben
İtmedüm aslâ şürû‘ dîvâna ben

173/6

Şair Divan’ının başlarında yer alan bir manzumesinde de kendisinden önceki hüner ehilleri gibi bir eser ortaya koyup hayırla anılmak için şiir yazmaya başladığını belirtir:

Koydılar hep sâdık ‘âşıklar nişân
Anılur hayr-ile anlar her zamân

R./86

Sen de gel cehd eyle bir yâd olasın
İki ‘âlem içre dil-şâd olasın

R./88

Kısacası Gurbî’nin tasavvuf ehli bir şairin niteliklerini üzerinde taşıdığını söylemek mümkündür.

II. ESERİ

Gurbî’nin bilinen mevcut tek eseri, Divan’ıdır. Bu çalışmanın konusu olan Divan’ın incelemesi, eldeki tek nüshaya göre yapılmıştır. Divan önce şekil özellikleri sonra dil ve ifade, ardından da muhteva bakımından ele alınacaktır.

1.Şekil Özellikleri

Bu başlık altında Divan'ın tertip şekli, içinde yer alan nazım şekilleri ve türleri, şiirlerde kullanılmış vezin, kafiye ve redifler incelenecektir.

1.1. Tertip Şekli

Klasik Türk edebiyatında şiirlerin, divanlara belirli bir sıraya göre yerleştirilmesi gelenek hâline gelmiştir. Şairin yazmış olduğu şiirleri belirli bir tertip dahilinde bir araya getirdiği divanına “mürettep divan” denir. Bu tertibe göre bir divanda genellikle şu bölümler bulunur:

1.Dibace 2.Kasideler 3.Terci'-bend, terki b-bendler 4.Küçük mesneviler 5.Tarih manzumeleri 6.Musammatlar 7.Şarkılar 8.(Kafiyelerinin sonu İslâmî Türk harfleriyle sıraya konmuş) Gazeller 9.Mukattaat (rûbaî, kıt'a, nazım, dü-beyt, tuyug) 10.Müfredât.

Şairler, dibace kısmında kendi hayatları, eserleri, şiir ve edebiyat hakkındaki düşünceleriyle ilgili bilgiler verirler.⁴ Kasideler bölümü de kendi içinde konularına göre ayrıca belirli bir tertibe dahildir. Allah'ın birliğini anlatan tevhidler, Allah'a yalvarıp yakarmak için yazılan münâcâtlar ilk sırada yer alır. Ardından Hz. Peygamber ve dört halife için yazılmış na'tler; daha sonra da padişah, sadrazam, vezir gibi devlet büyüklerini övmek amacıyla yazılan medhiyeler gelir.

Genellikle yukarıda belirtildiği şekilde tertip edilmesine rağmen bazı nazım şekillerinin tertibi sırasında farklılıklar olabilmektedir. Özellikle de tarih manzumeleri bazı divanlarda gazellerden sonraki kısımlarda bulunabilmektedir.⁵

Geleneğe göre tam mürettep divanda bu bölümler bulunmasına rağmen bazı divanlarda dibace kısmı, bazılarında mukattaat kısmı gibi bir veya birkaç bölümün olmadığı görülür.

Meydana getirilişinde herhangi bir tertip gözetilmemiş divanlar da vardır. Bu şekildeki divanlara ise “gayr-ı mürettep” divan adı vardır.

Gurbî'nin Divan'ı Klasik Türk edebiyatındaki anlayışa göre gayr-ı mürettep bir divandır. Ancak Divan'ın başında yer alan “Eimmeti'l-Asliyyet Risâlesi” klasik tertip dahilinde kaleme alınmıştır. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış 149 beyitten müteşekkil bu bölüm, müstakil bir eser mahiyetindedir. Bu mesnevinin muhtelif yerlerinde, mesneviyle aynı vezinde söylenmiş 1.si 9, 2.si 8, 3.sü 5 beyitlik üç ayrı gazel ile 3 bendlik bir murabba yer almaktadır. Mesnevinin ardından da 6 beyitlik bir tesdis gelmektedir. Bu hâliyle bu kısım toplam 195_beyitten oluşmaktadır.

⁴ Dibâce konusunda daha geniş bilgi için bkz. Tahir Üzgör, *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*, KB Yay., Ankara, 1990.

⁵ Ömer Faruk Akün, “*Dîvân Edebiyatı*” maddesi, DİA., İstanbul, c.9, s.389-427.

Bu risale sırasıyla şu başlıklar altında tertip edilmiştir (Başlığı olmayan kısımlara açıklama konulmuştur.):

- 1.Başlığı bulunmamakla birlikte tevhid niteliği taşıyan bir bölüm (1-8)
- 2.Matlab-ı iknâ-yı İzid te'âlâ (9-18)
- 3.Matlab-ı münâcât-ı Bârî te'âlâ (19-27)
- 4.Matlab-ı na't-ı Muhammed Mustafâ (S.A.V.) (28-36)
- 5.Der-beyân-ı çehâr-yâr-ı güzîn (37-45)
- 6.Sebeb-i tahrîr in risâle vü mûcib-i tastîr in makâle (46-57)
- 7.Der-beyân-ı fasl-ı bahâr (58-69)
- 8.Der-beyân-ı makâm-ı nagamât-ı bülbül (70-76)
- 9.Vasf-ı hâl-i men in bûd (77-90)
10. (Başlığı bulunmamakla birlikte Hz. 'Alî ve İmâm Mehdi'yle ilgili bir bölüm(91-102)
- 11.Berây-ı Haydar-i Kerrâr 'Aliyyü'l-Murtazâ (103-110)
- 12.Der-beyân-ı asl-ı bâb-ı imâm-ı evvel 'Alî Allâhu vechehu (111)
- 13.Kâle Resûl-ı Hakk habîbullâhi'l-kerem Muhammedini'l-Mustafâ (112-123)
- 14.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı sâni (124-132)
- 15.Lugaz berây-ı hazret-i imâm-ı Hasan radiya'llâhu te'âlâ 'anhu (133-137)
- 16.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı sâlis (138-143)
- 17.Velehu berây-ı Hazret-i imâm Hüseyin (144-149)
- 18.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı râbi' (150-153)
- 19.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı hâmis (154-155)
- 20.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı sâdis (156-157)
- 21.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı sâbi' (158- 159)
- 22.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı sâmin (160- 161)
- 23.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı tâsi' (162-163)
- 24.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı 'âşir (164- 165)
- 25.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı ehad-'âşer (166-167)
- 26.Der-beyân-ı asl-ı imâm-ı isnâ-'âşer (168-175)
- 27.Tesdîs-i Dervîş Ahmedü'l-Gurbî berây-ı on iki imâmü'l- mü'minîn (176-193)

Bu manzumelerin ardından,

Hoş tamâm oldu bu yirde bu kitâb

İdelüm vallahü a'lem bi's-savâb

beytiyle şair, bu risaleyi sonlandırmıştır.

Bu bölümün dışında Divan’da 6 kaside, 8 mesnevi, 2 murabba, 6 müseddes, 5 tesdis, 6 şarkı, 82 gazel, 38 kıt’a, 9 nazm, 1 müselles 17 müfred ve 3 nefes mevcuttur. Bu hâliyle eser toplam 189 manzumeden meydana gelmiştir.

Gurbî Divanı’nda şiirlerin başında yer yer “lugaz, remz, reşâde” gibi şiirlerin konusunu belirten ifadeler rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra Divan’ın muhtelif yerlerinde manzume aralarına hadisler konulmuştur.

Gurbî Divanı’nda şair tarafından Divan’ın bitişi haber verildikten sonraki kısımda Gurbî’nin şiirlerinin yanı sıra başka şairlere ait şiirler de yer almaktadır. Bunların arasında bulunan mahlassız bir şiir, Gurbî’ye ait olup olmadığı bilinmemekle birlikte, ait olma ihtimali göz önünde bulundurularak Divan’ın en sonuna konulmuştur. Bu şiirler arasında Gurbî’nin yakın arkadaşı olduğu anlaşılan Meylî’nin Divan hakkında yazmış olduğu bir gazeli vardır. Nitekim bu husus gazele sonradan konulmuş bir başlıkla belirtilmiştir:

Dervîş Aḥmed ḳadri dīvānı

Bu mecmū‘añ kitāb-ı ma‘rifetdür

Anuñ her beyti bāb-ı ma‘rifetdür

Enīs-i meclis-i erbāb-ı dildür

Güzel ḥāzır cevāb-ı ma‘rifetdür

N’ola bîḡāneden mestüre olsa

‘Arūs-ı zī-niḳāb-ı ma‘rifetdür

‘Aceb mi çalsalar evraḳın aḥbāb

Bu zīrā bir rebāb-ı ma‘rifetdür

Açılmazsa n’ola nādāna Meylî

Bu bir ehl-i hicāb-ı ma‘rifetdür (75a)

Nüşanın söz konusu kısmında kim tarafından yazıldığı bilinmeyen Farsça şiirler de mevcuttur. Bunlardan sadece bir Farsça kıt‘anın Türkçesi “Kıt‘a-yı Gurbî” başlığı altında Divan’da yer almaktadır. Diğer Farsça şiirler de -Gurbî’ye ait olabileceği düşünülerek-orijinal hâliyle transkripsiyonlu metnin sonuna eklenmiştir.

a. Nazım Şekilleri ve Türleri

Bosnalı Dervîş Ahmed'in Divanı'nda Klasik Türk şiiri nazım şekillerinden mesnevi, kaside, kıt'a, nazm, gazel, murabba, şarkı, müselles, müseddes, tesdis ve müfred kullanılmıştır. Nazım türü olarak ise tevhîd, münâcât, na't, medhiye, gazel, tarih, lugaz ve elifnâme yer almaktadır.

Divan'ına besmeleyle başlayan Gurbî, müteakiben, tamamı 195 beyitten müteşekkil bir mesnevisinde Allah'ı yüceltir, O'na yalvarır; ardından Hz. Muhammed'i ve onun ailesini (Ehl-i Beyt), dört halifeyi över. Sonra kendi piri, mürşidi ve doğum yeri hakkında bilgi verir ve on iki imamları över. Bu mesnevinin içinde mesneviyle aynı aruz kalıbında yazılmış 9, 8 ve 5 beyitlik üç ayrı gazel ve 3 bendlik bir murabba yer alır. Divan'ında yer alan diğer 8 mesnevinin beyit sayısı 6 ile 29 arasında değişebilmektedir ve daha çok dinî-tasavvufî konuları içermektedir.

Gayr-ı mürettep olan bu Divan'da şairin doğum yeri Yenipazar, 61 beyitlik bir kasideyle tasvir edilmiştir. Bunun dışında Divan'ın muhtelif yerlerinde yer alan 28, 18, 35, 32 ve 12 beyitlik ayrı ayrı 5 kaside daha yer almaktadır. 28 beyitlik kaside baharnâme özelliği taşımaktadır ve tasavvufîdir. 18 beyitlik kasidesi bir münâcâttır. 35 beyitlik bir kaside ile 32 beyitlik diğer bir kaside de yine dinî-tasavvufî manzumelerdir. 12 beyitlik kaside ise tevhid türünde yazılmıştır. Bu kasidelerde klasik kasidelerde bulunan tüm bölümler mevcut değildir.

Gurbî'nin Divan'ındaki gazellerin beyit sayısı 5 ile 18 arasında değişmekte olup mevcut 85 gazelin 44'ü 5 beyitten, 14'ü 6 beyitten, 9'u 7 beyitten, 3'ü 14 beyitten, 3'ü 13 beyitten 5'i 9 beyitten, 3'ü 8 beyitten, 2'si 10, biri 17 ve biri de 18 beyitten meydana gelmiştir. 6 ve 7 beyitlik birer gazel musammat gazeldir. Gazellerin hemen hepsi dinî-tasavvufî konuludur. Bu gazellerden birkaçı münâcât, birkaçı ise na't türündedir. Münâcât türündeki 9 beyitlik bir gazel, na't türündeki 8 beyitlik bir gazel ve (Hz. Hasan'a) medhiye türündeki 5 beyitlik bir gazel Divan'ın başındaki mesnevi içerisinde yer almaktadır. Gurbî; Kâimî, Meylî gibi şairleri övmek için de gazel nazım şeklini kullanmıştır. Muhtemelen Hâfız Efendi adlı bir şairle müştereken yazdığı 5 beyitlik bir gazelinde ise bu şairi medhetmiştir. Bunların dışında, şairin 5 beyitlik gazellerinden biri tasavvufî remizlerle doludur, biri kahve hakkındadır, bir diğeri ise tamamen nasihat vericidir. Şair 13 beyitlik gazellerden birini de irşâd edici olması için yazmıştır. 6 beyitlik bir gazelinde de bir dilber tasvir etmiştir. 9 beyitlik, dinî-tasavvufî konulu bir gazelde mahlas bulunmamaktadır. Divan'ın tamamlandığını bildiren manzumedan daha sonra gelen bu şiirin Gurbî'ye ait olmama ihtimali de vardır.

Gurbî'nin 5 beyitlik gazellerinden biri (120) Hamdî, bir diğeri (174) Reşid tarafından, Meylî hakkındaki 5 beyitlik gazeli ise (175) Meylî tarafından tahmis edilmiştir.

Divan'da "kıt'a" başlığı altında 38 kıt'a mevcuttur. Ancak bu kıt'alar yaygın olarak "xa-xa" değil de "aa-xa" şeklinde kafiyeleşmiştir. Bunun yanı sıra Gurbî bu kıt'aların 4 tanesinde mahlasını kullanmıştır. Bir tanesinde mahlas bulunmamasına rağmen kıt'aya "Kıt'a-yı Gurbî" başlığı koyulmuştur. 38 kıt'anın 31 tanesi "elif" harfinden "ye" harfine dek her bir harf için yazılmış müstakil kıt'alardır. Bu hâliyle bir elifnâme özelliği göstermektedir. Kıt'aların birinde sözlerinin Hak'tan bağış olduğunu; bir diğerinde kendi isteğiyle gurbete çıktığını söyleyen Gurbî, bir kıt'asında da "Derviş Efendi" diye bir şahsiyetin ölümü için tarih düşmüştür. Geri kalan kıtalardan biri Hz. Ali'ye övgü (Aynı kıt'anın Farsçası da Divan'da yer almaktadır.), üçü de dinî-tasavvufî konuludur.

Gurbî Divanı'ndaki nazm sayısı 9'dur. Bunların beyit sayısı 2 ile 7 arasında değişmektedir. 5'i 2 beyitten, 2'si 6 beyitten, biri 3 ve biri 7 beyitten oluşmuştur. Bu nazmların 6'sında mahlasını kullanmış olan Gurbî bir nazmını da alışılmışın dışında "aaaa" şeklinde kafiyelemiştir. Nazmlardan ikisi Yenipazarlı Ferhâd Ağa'nın oğlu Muhammed Paşa'nın vefatına (80,81), biri Halvetî şeyhi Süleyman Efendi'nin vefatına (140), biri Ferhâd Ağa'nın oğlu Muhammed Paşa Sarayı'nın yapımına (77) tarihtir. Yine tarih olan bir nazmın ise neye tarih olduğu belirlenememiştir. Bunun dışında iki nazm Bosna hakkında, bir nazm insanın yaratılışı hakkındadır; 3 beyitlik nazm ise lugaz türündedir.

Divan'daki murabba sayısı üçtür. Biri 3, biri 4, biri ise 7 bendden müteşekkildir. 3 bendlik olanı mütekerrir murabbadır ve Divan'ın başındaki mesnevi içerisinde yer almaktadır, Hz. Hüseyin'den şefaat dilemeyi içerir. 4 bendlik murabba da mütekerrirdir ve şairin bir ara intisap ettiği Nakşîbendilikle ilgilidir. 7 bendlik olanı ise müzdeviç murabbadır ve yine dinî-tasavvufidir.

Gurbî Divanı'nda 6 müseddes bulunmaktadır. Bunlardan 5'i 6 bendden müteşekkil, mütekerrir müseddestir. Bu mütekerrir müseddeslerden biri hiçbir aruz kalıbına uymayıp 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 6 bendlik bir müseddes ise müzdeviçtir, bunda Yenipazar için Allah'a dua eden Gurbî'nin diğer müseddesleri de biri Nakşîbendilikle ilgili olmak üzere dinî-tasavvufidir.

Divan'da yer alan 6 tesdis de 6 bendden oluşmuştur. Bir gazelin her beytinin önüne aynı vezin ve kafiye de dört mısra eklenerek yapılan müseddeslere "tesdis" denir; ancak Klasik Türk edebiyatında bu usule uygun tesdis çok az yazılmıştır. Buna karşın şairler bir gazelin matlamı alıp önüne dört mısra ekleyerek mütekerrir müseddes yapmışlar ve buna da "tesdis" demişlerdir ki Gurbî'nin yazdığı tesdisler de bu şekilde yapılmış, aslında mütekerrir müseddestirler. Bunlardan Eimmeti'l-Asliyyet Risâlesi içerisinde yer alanı 12 imamlara methiyedir. Diğerleri de yine dinî-tasavvufî konuludur. Bu tesdislerin birinde şair Yenipazarlılar için dua etmiştir. Gurbî'nin Divan'ında 6 da şarkı yer almaktadır. 4 bendlik şarkılardan biri, şarkılarda az rastlanan bir şekilde "aaxa-bbba-ccca-ddda" şeklinde

kafiyelenmiştir. Diğer 4, 6 ve 10 bendlik şarkılar ise çapraz uyaklıdır. Klasik Türk edebiyatında şarkılarda genellikle aşk, sevgili, eğlence gibi konular işlenmesine rağmen Gurbî'nin şarkıları dinî-tasavvufî konuludur. 4 bendlik olanların birinde İlahî aşk, diğer üçünde Hak yolunda yapılması gereken fedakârlıklar anlatılır. 6 bendlik olanı konu olarak dinî-tasavvufî bir tarih manzumesidir. 10 bendlik olanı ise dinî-tasavvufî nasihat ağırlıklı bir şarkıdır.

Divan'daki 8 bendlik müselles, devriye türünde yazılmıştır.

Divan'da klasik şairlerin Divanlarında yer olmayan şiirler de vardır. Gurbî'nin aynı zamanda bir Bektaşî şairi olması dolayısıyla Divan'ında 4 nefes bulunmaktadır. 5 ve 6 dörtlükten oluşmuş iki nefes 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 4'er dörtlükten meydana gelmiş iki nefes ise ölçüsüzdür.

Divan'da ayrıca 17 müfred mevcuttur. Bu müfredlerin 16'sı matla beyti şeklindedir. Bunlardan birinde şairin mahlası da yer alır. Matla beyti şeklinde kafiyeli olan müfredlerden 4'ünde kendisinden önce gelen şiirin vezni belirtilmişse de bu müfredlerden birinde verilmiş vezin, kendinden önceki şiirin veznini belirtmediği gibi kendi içinde de 2. mısraın vezni belirtilen vezne uymamaktadır. Bir diğer müfred ise birbiriyle uyaksız iki mısradan oluşur. İkisi tarih olan müfredlerden birinin hangi aruz kalıbıyla yazıldığı tespit edilememiştir. Diğer müfredler dinî-tasavvufî konuludur, birinde Hacc'da yapılması gerekenleri anlatan ayet yer almaktadır.

1.2. Vezin

Ünlü Arap gramercisi ve musıkî bilgini İmam Halil bin Ahmed (öl. 791-92) tarafından sistemleştirilmiş olan ve daha sonra müstakil bir ilim dalı hâline gelen aruz vezni, önce İran edebiyatını etkisi altına almış; İran şiirlerindeki değişiklikleriyle de diğer milletlerin edebiyatlarına girmiştir. Klasik Türk şiirinde de ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biri olduğu için, şairler aruz ölçüsünü önemsemişler ve şiirlerinde bütün aruz kalıplarını kullanmaya çalışmışlardır.

Gurbî de şiirlerini Türk edebiyatında kullanılan aruz kalıplarının hemen hepsiyle yazmaya özen göstermiştir. Diğer birçok Türk şairi gibi Gurbî de şiirlerinde remel ve hezec bahirlerini tercih etmiş, remel bahrinin 6 kalıbıyla toplam 96 şiir yazmıştır. Bunlardan 14 gazel, 1 kıt'a, 2 nazm, 1 müseddes, 1 tesdis ve 4 müfred fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün kalıbıyla; 12 gazel, 2 kıt'a, 1 nazm ve 1 şarkı fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbıyla; 6 gazel, 2 mesnevi, 1 müseddes, 2 tesdis, 2 murabba ve 30 kıt'a fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbıyla; 2 gazel, 1 kaside, 2 mesnevi, 1 müseddes, 1 şarkı, 3 nazm ve 2 müfred fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün kalıbıyla; 1 müfred fe'ilâtün fe'ilün; 1 kıt'a fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbıyla kaleme alınmıştır.

Gurbî'nin ikinci olarak çok kullandığı bahir hezec bahridir. Hezec bahrinin 5 kalıbıyla şiirler yazan şair, 20'si gazel, 3'ü mesnevi, 2'si kaside, 2'si kıt'a, 3'ü nazm ve 7'si müfred olmak üzere toplam 37 şiirinde mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün; 22'si gazel, 2'si müseddes, 2'si kaside, 1'i tesdis, 2'si kıt'a, 1'i murabba ve 1'i müfred olmak üzere toplam 31 şiirinde mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün; 3'ü gazel ve 1'i kaside olmak üzere 4 şiirinde mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'âlü fe'ûlün; 1 gazelinde mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü mefâ'ilün; 2 şarkısında mef'âilün mef'âilün kalıbını kullanarak toplam 75 şiirinde bu bahri tercih etmiştir.

Üçüncü olarak recez bahrini tercih eden Gurbî, bu bahrin müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün kalıbıyla 1 gazel ve 1 tesdis; müstef'ilâtün müstef'ilâtün kalıbıyla 1 gazel, 1 mesnevi ve 1 müselles; müstef'ilün müstef'ilün kalıbıyla 1 şarkı; müfte'ilün müfte'ilün kalıbıyla da 1 şarkı yazmıştır.

Münserih bahriyle de şiirler vücuda getiren Gurbî'nin 3 gazeli, müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün; 1 mesnevisi ise müfte'ilün fâ'ilün kalıptır.

Kâmil bahrinin mütefâ'ilün mütefâ'ilün kalıbıyla 1 tesdis yazan şair, 1 gazelinde ise bahrini tespit edemediğimiz fâ'ilâtün mefâ'ilün fâ'ilâtün mefâ'ilün kalıbını kullanmıştır.

Gurbî'nin Divanı'nda aruz vezni dışında hece vezniyle yazılmış şiirler de mevcuttur. 8'li hece ölçüsüyle beş ve altı bendlik 2 nefes (27,64); 11'li hece ölçüsüyle 1 müseddes (44) kaleme alan Gurbî'nin 2 nefes (62,63) ve 1 müfredinde ise (78) ne aruz ne de hece vezni tespit edilebilmiştir.

BAHR	KALIP	M.	G.	K.	Kt.	Msd	N.	Ts.	Mr.	Ş.	Mf.	Msl	Sayı
Remel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2	6		30	1		2	2				43
	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün		12		2		1			1			16
	Fâ'ilâtün fâ'ilün				1								1
	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	2	2	1		1	3			1	2		12
	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün		14		1	1	2	1			4		23
	Fe'ilâtün fe'ilün										1		1
Hezec	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün		22	2	2	2		1	1		1		31
	Mefâ'ilün mefâ'ilün feûlün	3	20	2	2		3				7		37
	Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü feûlün		3	1									4
	Mefâ'ilün mefâ'ilün									2			2
	Mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü mefâ'ilün		1										1
Münserih	Müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün		3										3
	Müfte'ilün fâ'ilün	1											1
Recez	Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün		1					1					2
	Müfte'ilün müfte'ilün									1			1
	Müstef'ilâtün müstef'ilâtün	1	1									1	3
	Müstef'ilün müstef'ilün									1			1
Kâmil	Mütefâ'ilün mütefâ'ilün							1					1
?	Fâ'ilâtün mefâ'ilün fâ'ilâtün mefâ'ilün		1										1

TABLO: Divan'da kullanılan vezinlerin manzumelere göre dağılımı

Gurbî'nin aruz veznini kullanmada bazı kusurları mevcuttur. Bazı kelimelerde zihaf yapmaktadır:

Bin gelüp 'aşk atına gel sen özün katına
İrgüre Hak zâtına *âhîretde* bil sürûr

89/5

Birliğün menziline her ki kadem basdı bu dem
Görmeye gayrı Hudâdan *kande* baksa nazarı

121/5

Uzun ünlüyle biten bir hecenin vezin gereği kısaltılmasıyla yapılan zihaf çeşidiyle de sık karşılaşılmaktadır:

'*Azrâ'*ile itdürme benüm ruhumı sen kabz
Bî-cezbe senün cismüm olan memleketünden

103/2

Şairin bir kusuru da ünsüz harfle biten kelimeler ile ayın (ع) harfiyle başlayan kelimeler arasında vasl yapmasıdır :

Bana ta'n eyleme zâhid olursam

Ben 'âşık cân ile hüsn ü cemâle

133/2

Şair, bazen de açık bir heceyi uzatarak imâle yapmıştır:

Sen ol sevdâ-yı perçînün *tuzağına* dutulmuşsın
Görüp ol dâne-yi hâlin 'aceb renge boyanıksın

98/4

Gurbî'nin vezin gereği Arapça ve Farsça kelimeleri Türkçede telaffuz edilmiş şekilleriyle kullandığı da sıkça görülmektedir:

Eğer kim olmasa *Îzid* vücûdum cem'ine râbıt
Dil-i Divanem olmazdı '*uzuv-ı* cismüme zâbıt

53/1

Mısır Hindû 'Acem Rûm u Hicâz u Magrib ü Maşrık
Yed-i hükminde sabr-ile olur Şâm u Haleb Gurbî

61/5

Basîret ehli disünler o *servi*-kadd gül endâmun
Nazar eyler ise tan mı göziyle kaşına 'aşkum

86/4

Cahîmün dahı derk-i esfeline
Salan ol bî-*reyib* füccârı Allâh

109/3

Bir yerde ise “bildiğim” kelimesini vezne uydurmak için kelimedeki “-dik” hecesini atarak “bilim” şeklinde kullanmıştır. Bu da onun vezin gereği bazı kelimelerde tasarrufta bulunduğunu göstermektedir:

Didi Gurbî benüm ma‘nen *bilim* bu
Senâ vü hamd ider Yezdâna bülbül

82/14

Bir ses sanatı olan med, Gurbî’nin şiirlerinde geniş yer tutar:

Gel berü gel *yâr* isen toğru bu yol üzre dur
‘Âşık-ı dîdâr isen kendü özün ile tur

89/1

Ancak, şair alışılmışın dışında birçok Türkçe kelimede de vezin gereği med yapmaktadır. Aşağıya sadece bir beyti örnek olarak alınmış gazelin hemen tamamında bu durumu görmek mümkündür:

‘Âkil ol sen şâhin ü sîmurg [u] ‘ankâ san‘atın
Umma bir dem bil ki gelmez ördek ile *kazdan*

11/2

1.3. Kafiye ve Redif

Şiirde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biri olan kafiye itibariyle Gurbî’nin şiirlerine bakıldığında şairin en çok rağbet ettiği kafiye çeşidinin, revî harfinden önce uzun sesli harf getirilmek suretiyle yapılan kafiye-yi müreddefe (redifli kafiye) olduğu görülür:

Terk eyle bu dem küfrünü *îmân* ele girsün
Cânunı nisâr eyle ki *cânân* ele girsün

45/1

Ben ol Hakka dayandım kim *celî*ldür
Kamuya kâdir Allah bir *cemî*ldür

136/1

.....

‘Aklumı başdan alup bir deli *mecnûn* itme
İhtiyâcum sanadur gayrına *medyûn* itme

.....

32/1

Bunun dışında kafiye-yi müessese, kafiye-yi mukayyede ve kafiye-yi mücerrede örneklerine de rastlanır:

Beni yâ Rab halâs eyle bu derd ile *kasâvetden*

Ki zîrâ çok zuhûr itdi ‘alâmetler *kıyâmet*den

17/1

Ma‘şûk idi kalbümde bil sen ki benüm *Hâlık*

‘Azrâya değül idi ‘âşık dahı ol *Vâmık*

72/1

Her hevâya gönlüni gel itme *bend*

Sana tâ kim ide hep erler *pesend*

.....

37/1

İrdi mevlûd-ı nebî fasl-ı rebî‘ü’l-*evvel*

Toğdı bu şehr-i mübârekde o şâh-ı *ekmel*

16/1

Gurbî, Türkçe kelimelerle yaptığı kafiyeelerde daha çok zengin ve tam kafiye kullanır:

Tut kulağın berü darb-ı *mesele*

Emr-i Hakk-ile lisândan ne *gele*

23/1

Her ne kim istersen iy *dil* sendedür

Âşikâre gizlü hep *bil* sendedür

19/1

Yarım kafiye de az da olsa şiirlerinde görülmektedir:

Dahı zerrîn ile sünbül *irdiler*

Ceyş ile cenge hâzır *turdılar*

R./62

Gurbî’nin şiirlerinde en çok görülen unsurlardan biri de rediftir. Şiirlerinde ahenge önem veren şairin, şiirlerinin büyük bir kısmı rediflidir.

Rediflerinin bir kısmı sadece ekten oluşurken bir kısmı da “ele girsün”, “vardur”, “bendedür”, “bilmez nedür”, “içinde”, “olmuşam”, “nedür” gibi kelime ve kelime gruplarından oluşmaktadır. Bu redifler bazen de “‘Alî”, “Hasan”, “Kâimî”, “Meylî”, “Dervîş Efendi’nün” gibi özel isimler olabilmektedir

Olmayanlar mübtelâ-yı ‘aşk belâ *bilmez nedür*

Bu belâya olsa Lokmân bir devâ *bilmez nedür*

104/1

Hamdüli’llâh bende-yi fermân-ı Yezdân *olmuşam*

Ol ecildendür ki bî-şek ehl-i îmân *olmuşam*

51/1

İy gönül bil Hakkun envârı *Hasan*

Mustafânun dahı dildârı *Hasan*

R./133

Şair bazı şiirlerinde ise kendi adını ve mahlasını redif olarak kullanmıştır:

Niçün yâr olmaya zikrün senün her rûz şeb *Gurbî*

Neden mâ'ilsin ağyâra nedür buna sebeb *Gurbî*

61/1

Bazen ise “-dür Allâh”, “-ine düşmüştür”, “-un aşkına”, “-e bülbül”, “-üm kandedür”, “-a kıldum minneti”, “-e biz bu dem” şeklinde hem ek hem kelimedenden meydana gelen redifler de görülmektedir:

Zehrine tiryâk ola ben mâra *kıldum minneti*

Yâre hem dem olmağa ağyâra *kıldum minneti*

.....

50/3

Gurbî'nin bazı beyitlerinde cinaslı kafiyele de karşılaşmaktadır:

Vay sana kim ger olursa gözün *aç*

Sözümü dinle benüm sen gözün *aç*

.....

34/4

Girdi gönlüm evine hüsn ile bir *cânâne*

Mâ'il oldı göricek 'aşk ile bak *cân ana*

69/1

Şairin redif konusunda dikkati çeken bir özelliği şudur: Şair bazı şiirlerde redif kullanırken imlâyı, bazı şiirlerde sesi ön planda tutmuştur. Buradan da anlaşılıyor ki şair redif konusunda kusursuz değildir. Bu husus özellikle nazal n(ñ) ile normal n sesi arasında görülmektedir:

Gavrına irmek dilersen her işüñ

Başa iltem ger dir isen cünbişüñ

Gördün âhir sen bu dünyâ *gerdişüñ*

Dinle nutkın işbu Gurbî Dervişüñ

.....

37/6

Yukarıda 3. mısradaki “gerdişüñ” kelimesine getirilen akuzatif eki, “nun”la yazılması gerekirken, “kef” harfî ile yazılarak redif yapılmıştır. Aşağıdaki beyitte ise “özini” kelimesindeki 2. tekil şahıs iyelik eki, “kef” harfî yerine redif gereği “nun”la yazılmıştır:

Velâkin dinle Gurbînün sözini

Ola kim bulasın kendü *özini*

94/15

Bir şiiri, Gurbî'nin kafiye seçiminde kelimenin Arapça yazılışını temel aldığını düşündürmektedir. 18 numaralı gazelde “-hi” sesleri kafiyeyle bu kafiye son beyitte “-hy” şeklindedir:

N'ola Hâdîsin idersen bana bî-had ihsân
Ger hidâyetle inâyet sana ol toğrı *rehi*

Emr-i marûf ile dâim ola Dervîş Ahmed

Olmaya bir işi münker dahı fahşâ vü *nehy*

18/4,5

Bir müseddesinde ise “-c” ile “-ç” sesinin aynı sesmiş gibi kafiye alındığı görülmektedir:

Vay sana kim ger olursa gözün *aç*
Sözümü dinle benüm sen gözün *aç*
Özine var yüri sen eyle *'ilâc*
Ufanur bil işbu kandîl-i *zücâc*

.....

34/4

Gurbî'nin ahenge önem verdiğini, musammat gazelleri dışında bazı beyitlerde kullandığı iç kafiyeyle de göstermektedir:

.....

Kevserle *Tûbâ hürmeti* Hûr ile Mevâ hürmeti
Dört ulu *deryâ hürmeti* ser-cümle esmâ hürmeti

.....

58/2

Mümin *isen* gel sen inan

Fânî *cihân* cümle yalan

.....

73/3

Gurbî'nin 5 beyitlik musammat manzumesi kafiye açısından kusurlu olmakla birlikte şairin şiirde ahengi “ne fihâ hod ne mâ-fihâ” redifiyle sağladığı görülmektedir:

Benüm bir dilber-i ra'nâ idelden 'aklumu yağma
Görünmez 'aynüme dünyâ ne fihâ hod ne mâ-fihâ

'Aceb âteş yanar serde bulunmaz bahr ile berde
Gerekmez didiler merde ne fihâ hod ne mâ-fihâ

Kıyanlar ‘aşk ile câna irürdi derd-i dermâna
Ne lâzım ehl-i ‘irfâna ne fihâ hod ne mâ-fihâ

Bilinmez bir nihânsuzdur bilenle bildüren birdür
Nidersen aslına irdür ne fihâ hod ne mâ-fihâ

Gel iy Gurbî özün tanı kanı yâ ol gelen kanı
Kamu kalmaz olur fânî ne fihâ hod ne mâ-fihâ

88

2. Dil ve Üslûp Özellikleri

Gurbî, 18. yüzyılda yaşamış bir şairdir. Bu yüzyılda Divan şiirinde söyleyiş bakımından halk ifadesine, halk kültürüne önem veren “Mahallîleşme Cereyânı” adını alan bir akım etkili olmaya başlamıştır. Bu akımla, Divan şiirinde halk hayatı ve söyleyişine, atasözü ve deyimlere, gelenek ve göreneklere eskiye nazaran daha fazla yer verilmiştir.

2.1. Dil Özellikleri

Gurbî’nin şiirlerinde kullandığı dil oldukça sadedir. Halk ifadesi ve mahallî söyleyişlere şiirinde sıkça rastlanır:

N’ideyin ben beni çün yaramazın
Nice bulam seni hoş aramazın

31/1

Kandesin sen bunca demden sevgülü cânım benüm
Kandalığun di bana iy câna cânânım benüm

Çok zamân oldu seni gözler bu gözler görimez
Hasretün odına yandım arttı hicrânım benüm

49/1,2

Uyhu (uyku), yohsul (yoksul), baççe (bahçe), karındaş (kardeş), aru (arı, duru) gine (yine), sovk (soğuk) gibi kelimeler Gurbî’nin şiirlerinde halk söyleyişini kullandığına örnek teşkil etmektedir. Bunun yanı sıra ahu, anaru, aşım, basıl, bayık, çır, gasak, gön, ılgar, kesik, toylamak gibi sadece belli yörelerde halk ağzında kullanılan kelimelere de şiirlerinde rastlanmaktadır. Bu kelimelerin anlamları aşağıda verilmiştir:

Ahı: sevgili, dost

Anaru: -den ötürü

Asim: suçlu, günahkâr, katil

Aşım: toy, acemi

Bâr: defa, kez

Basıl: 1. mağlup olmak 2. yatırılmak, sakinleştirilmek

Bay: zengin

Bayık: açık, aşikâr, gerçek

Çır: taşlı yol, patika

Eltmek: iletmek, götürmek

Eşit: işit

Gasak: gecenin ilk karanlığı

Gön: 1. hayvan derisi 2. kösele

Ilgar: hücum

Kesik: 1. kansız, zayıf insan 2. dayanıksız, güçsüz (kimse)

Öğdül: 1.önden giden, yol gösteren 2. armağan

Turac: sülüne benzer bir kuş türü

Üzmek: koparmak

Yârı: yardım

Yârı kılmak: yardım etmek

Şairin bazı kelimeleri ise daha eski şekilleriyle kullandığı görülmektedir: añların, kangı; gelüben, oluben; kulunven, dilerven gibi.

Eğer kim kahvenün hâsı o hûya olmasa mazhar

Gidermez idi *uyhuyı* gözi meftûhdur kahve

141/3

Gerek a'lâ gerek ednâ dahı *yohsûl*/u *bay* olsun

Sağîrân u kebîrânı senündür cümle kullarun

26/56

Senün içün yaratdı halkı Hâlik

Seni kendü içün sen anla *bayık*

94/3

Egerçi cürme müstağrak *kulunven* rahmetün çokdur

Anunçün olmazam nevmîd hidâyetle 'inâyetden

17/4

Gurbî'nin şiirlerinde “bûlbûl” kelimesinin “bilbil” şeklinde harekelendiği görülmekle birlikte bu harekeleme, şairin mi yoksa müstensihin mi tercihidir, bilinmemektedir.

Birkaç yerde şairin datif eki -a/-e seslerini -ı/-i sesleriyle karşıladığı görülür, bu durum bugün hâlâ Ege yöresinde de devam etmekte olan halk söyleyişinin bir özelliğidir.

.....

Bakma sakın sen anı vü hem beni

Ger er isen gözle hemân sen seni

54/1

Bindüm bir atı gezdüm cihâtı

.....

181/6

Gurbî Divanı'nda mahallî özellik olarak akuzatif eklerinin nazal n (ñ) ile söylenmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur:

.....

Gördün âhir sen bu dünyâ *gerdişüñ*

Dinle *nutkıñ* işbu Gurbî Dervişüñ

.....

37/6

Gurbî şiirlerinde deyim ve atasözlerine yer vermiştir. Divan'ında yer alan belli başlı deyim ve atasözleri şunlardır:

Âh ile zâr et- 29/13

Ayağına yüz sür- 63/3

Bağrını dağla- 12/1

Bağrını kebab eyle- 54/4

Bel bağla- 62/3

Berü gel- 89/1

Bir yerde karar et- 29/10

Canbaz gibi ipte oyna- 10/2

Can ile dinle- 101/4

Cehd eyle- 4/3

Deryalar mürekkep, ağaçlar

kalem olsa... 26/29

Diş bile- 36/3

El uzatma- 62/3

El yu- 98/3

Ele gir- 45/1

Elinden kurtar- R./69

Gam yeme- 23/3

Gönül ver- 54/2

Gönül gözü açık ol- 132/1

Gözden kanlı yaş akıt- 116/2

Gün gibi üstüne doğ- 49/5

Günahı boynuna ol- 49/6

İnci gibi diz- 2/4

Kadem bas- 3/3

Kalpten kalbe yol sebildir 136/3

Kerem kıl- R./23

Kısmet olan girer ele 23/3

Kışa yazdan tedarik eyle- 11/3

Kulak tut- R./185

Lutf et- R./3

Medet kıl- 29/23

Merhamet et- 20/5

Mızrak çuvala sığmaz 133/14

Nazar al- 3/3

Özünü ateşlere yak- 101/23

Pâk eyle- 83/34

Rıza göster- 83/9

Tîğ ü teber ol- 120/2

Ümidi kes- R./5

Yağma et- 88/1

Yüz karası 13/4

Yüz tut- 135/4

Yüz ur- 26/45

Yüzünü turâb eyle- 2/1

Bu deyimler Divan'ın muhtelif yerlerinde tekrarlanmaktadır.

Gurbî'nin şiirlerinde görülen bu sadeliğin yanı sıra bazı şiirlerinde dil ağırlaşır.

Ser-i sürh ile serdâr-ı gürûh-ı tâlibân Ahmed
Refîkî rıfk-ı merfûkî ser-â-ser sâlikân Ahmed

Hevâ-yı hubbet-i habl-i metîn-i tıyn-ı âdemden
Turâb-ı hâk-i râhı hem-revî-râ 'âşıkân Ahmed

Cihât-ı sitt-ile zâtı sıfâtıdur cihân içre
Velî her mevzû'-ı hâs-ı hitâda râyegân Ahmed

182/1-3

Genellikle şiirin tamamı değil de bir mısra veya beyti, özellikle de murabbaların nakarat kısımları, Arapça-Farsça ibareler; ayet veya hadislerden yapılmış iktibaslardan oluşabilmektedir:

Benüm bir dilber-i ra'nâ idelden 'aklumu yağma
Görünmez 'aynûme dünyâ ne fihâ had ne mâ-fihâ

88/1

Hayy u Kayyum u Ehad ferd ü ebed
Râzık u Fettâh u Allâhü's-samed

R./8

.....
Ger hemî hâhî ki gerdî ser-bülend
Der tarîk-i Nakşîbendî Nakşîbend

37/1

Sana Hak gerekse cihândan kesil
Tecû'û terânî tecerrüd tasıl

44/1

2.2. Üslup Özellikleri

Gurbî'de özellikle sade ve anlaşılır bir ifade tarzı dikkati çekmektedir. Bu tarz zaman zaman konuşma üslûbu özelliği göstermektedir. Şair bu üslûpla hitap ederek nasihatlerde bulunur. Bu nasihatleri yer yer ayet ve hadislerle de desteklemektedir.

Sakın bu 'ömr ile varun sana bâkî kalur sanma
Bu şeytân ile nefsünün sen iğvâsına aldanma

.....

4/2

3. Muhteva Özellikleri

Klasik Türk edebiyatını besleyen en önemli kaynaklardan biri İslam dinidir. Bununla ilgili olarak şiirlerde ayetler, hadisler, peygamber kıssaları, inançlar, efsaneler, hayat anlayışı ve dünya görüşü gibi unsurlar karşımıza çıkar. Bu unsurlar, İslamiyet’in kabulünden önceki inanç ve anlayışlara ait unsurlarla kaynaşarak yeni hayat anlayışları, dünya görüşleri, inançlar, efsaneler, düşünceler, gelenekler oluştururlar. Bunlar da Divan şiirinin muhtevasında önemli bir yere sahiptir. Gurbî’nin şiirlerinde bu unsurların birçoğuna rastlanmaktadır.

Gurbî’nin şiirlerinde kâinatın yaratıcısı Allah, Kur’ân-ı Kerim, Zebûr, İncil ve Tevrat gibi mukaddes kitaplar ve Kur’ân-ı Kerim’de yer alan Mâide, A‘râf, Hicr, Ankebût, Yâsin, Cin, Rahman İnsan, Âdiyât, Tâhâ sureleri, besmele ve çeşitli ayetlerden iktibaslar da yer almaktadır. Meleklerden Cebail; peygamberlerden Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. Süleyman, Hz. İsa, Hz. İdris, Hz. Mûsa, Hz. İsmail, Hz. İshâk, Hz. Yahyâ, Hz. Dâvut, Hz. Sâlih, Hz. Yûnus, Hz. Lût, Hz. Hûd, Hz. Muhammed gibi peygamberler; Âl-i ‘Abâ, Hızır (a.s.), Hz. Ebu Bekir, Hz. Osman, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ile birlikte on iki imamlar; Seyyid Ali gibi dinî-menkıbevî şahsiyetler ve Hacı Bektâş Velî gibi şair-mütefekkir mutasavvıflar, Divan şiiri dokusu içerisinde çeşitli vesilelerle konu edilmiştir. Bunların yanı sıra Kalûbelâ, Elest, İrem, cennet, cehennem, Kevser, Tûbâ, Kâ‘be, Miraç, Kur’ân, hacc, namaz, tövbe vb. gibi dinî unsurlar da beyitlerde işlenmiştir. Dinî konuların dışında Leylâ vü Mecnun, Hüsrev ü Şirin, Vamık u Azra gibi aşk kahramanları; İskender, Rüstem, Kahraman gibi efsanevî-tarihî şahsiyetler; Kanber, Hâmân, Lokman Hekim gibi dinî-tarihî kişiler Gurbî’nin Divanı’nda zikredilen isimler arasındadır.

Gurbî’nin şiirlerinde, Divan şairlerinden Kâimî, Mevlî, Hafız Efendi, Reşid ve Hamdî’nin adı geçmektedir. Gurbî, 17.yüzyıl şairi Kâimî’yi ve 18. yüzyıl şairi Mevlî’yi öven şiirler yazmıştır. Mevlî de Gurbî’yi öven bir beyit; Gurbî Divanı’nı öven bir gazel yazmış, ayrıca Gurbî’nin bir gazelini tahmis etmiştir. Reşid ve Hamdî de Gurbî’nin birer gazelini tahmis etmişlerdir. Hafız Efendi’nin ise Gurbî’yle müşterek bir gazeli vardır.

Gurbî’nin Ferhad Ağa’nın Muhammed Paşa, Halvetî şeyhi Süleyman Efendi, Derviş Efendi gibi şahsiyetler hakkında yazdığı tarih manzumeleri haricinde “Hafız Efendi”ye yazdığı şiiri vardır. Bunun yanı sıra Sinan Bey, İsa Bey gibi muhtemelen gazi şahsiyetlerin adları da doğum yeri olan Yenipazar hakkındaki kasidesinde geçmektedir. Çoğu Divan şairinin aksine Gurbî’nin mevcut Divan nüshasında Muhammed Paşa için yazmış olduğu tarih kıt’asından başka diğer devlet büyükleri için yazılmış manzume bulunmamaktadır.

Mekke, Medine, Kerbelâ, Mısır, Hicaz, Hindistan, İsfahan, Şam, Halep, Hoten, Hatâ, Bosna, Yenipazar, Mağrib (İspanya, Portekiz), Safâ Ovası gibi yer adları; Tur, Merve, Kopanık, Guliyâ, Mukrâr, Guzna gibi dağ adları; Fırat, Ceyhun, Sava, Tırnava, Raşeka,

Dijva, Neretva gibi nehir adları Gurbî'nin Divanı'nda yer alan belli başlı coğrafi unsurlardır.

Klasik Türk şiirinin muhteva unsurlarından olup Divan şairlerinin şiirlerinde sıkça karşılaşılan musıkî, tıp, astronomi ve astroloji gibi ilimlerle birlikte aşk, tabiat, rindlik, tasavvuf, ızdırıp, sosyal hayat gibi konular Gurbî'nin Divanı'nda sıkça işlenir.

Yukarıda bahsedilen konuların beyit içinde işlenişleri, tüm Divan şairlerinde hemen hemen aynıdır. Gurbî'nin bu konuları işleyişinde ve hayallerinin şekillenmesinde diğer şairlerden pek bir fark görülmez. Divan muhteva bakımından incelenirken konuların Gurbî'ye has işleniş şekilleri söz konusu olduğunda bunun üzerinde daha çok durulacaktır.

Divan şairlerinin hayallerini çeşitli şekillerde süsleyen ve kimisinde beşerî, kimisinde İlahî olmak üzere mutlaka şiirlerinde yer alan aşk ve âşık temasına muhteva incelemesinde öncelik verilecektir. Ardından yine çoğu şairin şiirinde yer alan tabiat, özellikle bahar konusu incelenecektir. Gurbî'nin şiirlerinde ağırlıklı olarak işlenen tasavvuf konusu ele alındıktan sonra, sosyal konulu beyitler, şairin kendisiyle ilgili ipucu niteliği taşıyan mısralar da ayrı başlıklar altında konu edilecektir.

3.1. Aşk

Klasik Türk edebiyatı şairlerinin en çok işlediği konu olan aşk, özellikle de gazellerin ana temasıdır. Divan şairleri çoğu zaman birbirleriyle benzer teşbih, istiare, telmih, hüsn-i ta'lîl gibi edebi sanatlarla aşk konusunu işlemişlerdir. Bazense bu konunun işleniş alanını orijinal hayallerle genişletmişlerdir.

Pek çok açıdan ve pek çok şekilde tanımlı yapılabilen aşk; beşerî anlamda bir başka insana, tasavvufî manada ise Allah'a duyulan ve insanın bütün varlığıyla teslimiyetini ifade eden çok güçlü bir sevgi bağıdır. Klasik Türk edebiyatımızda da beşerî ve İlahî olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkan aşk konusu, Gurbî Divanı'nda nadiren beşerî manada; daha çok İlahî boyutta işlenir.

‘Âşık-ı Divanedür cânım velîkin bilmiş ol
Vech-i bâkî var iken ol mehlikâ bilmez nedür

104/4

beytinde Gurbî, divane âşık olan canının, daimi olan sevgili dururken ay yüzlü güzelleri hiç tanımadığını belirtir.

Eger Allâhdan özge kimse bir yâr
İdinse ola son dem ana ol mâr

113

beytinde de Gurbî, kendisine Allah'tan başka bir sevgili edinen olursa, o sevgili, o kişiye sonunda bir yılan gibi olsun, diyerek Allah'tan gayrı bir sevgili olamayacağını vurgular.

Benüm gönlüm gibi bezm-i elestden
Olupdur ‘aşk ile mestâne bülbül

Gurbî, aşk şarabını elest meclisinde içmiş olduğunu ve ta o zamandan beri gönlünün aşkla dolu olduğunu ifade ederken Divan edebiyatımızda âşğın sembolü olan bûlbûlü de kendisine benzeterek aşkı klasik bir tarzda anlatmıştır.

‘Acep mi bilmeseymiş ‘aşkı bu halkun ekserî Gurbî
Ki zîrâ gelmedi bilmez ne derdîdür başına ‘aşkum

86/6

Gurbî, “aşkum” redifli gazelinden alınmış bu beytinde aşkın büyük bir derd olduğunu söylerken; bir başka beyitte ancak aşk ile canlarına kıyanların bu derdin dermanına erişebileceklerini ifade eder:

Kıyanlar ‘aşk ile cânâ irürdi derd-i dermâna
Ne lâzım ehl-i ‘irfâna ne fihâ hod ne mâ-fihâ

88/3

Yine bir beytinde aşka tutulmamış olanın beladan da bîhaber olduğunu söyleyen şair, bu belaya Lokman Hekim’in bile ilaç bulamayacağını söyler:

Olmayanlar mübtelâ-yı ‘aşk belâ bilmez nedür
Bu belâyâ olsa Lokmân bir devâ bilmez nedür

104/1

Gurbî, aşkın ne zor bir şey olduğunu, aşk yolunda ilerlemek isteyenlerin ipte oynayan cambazdan ders alması gerektiğini söyleyerek anlatır:

Cân u baş oynatmağ için râh-ı ‘aşk-ı yârda
Gel berü sen ipde oynar ‘ibret al cânbâzdan

10/2

Gurbî’ye göre sevgiliye varmak için verilmeyen canın, vuslat için göz ile birlikte kan ağlamayan bağrın hiçbir değeri yoktur:

N’ideyin ben beni çün yaramazın
Nice bulam seni hoş aramazın

Kûy-ı dildâra revân olmağ için
Kendü cânuma kıyup varamazın

Vuslat elvire diyü çeşmüm yaşum
Bağrumun kanı ile karamazın

31/1,4,5

3. 2. Âşık

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Gurbî'nin aşk konusunu işleyişte diğer şairlerden pek bir farkı yoktur. Aynı durum âşık konusu için de söz konusudur.

Klasik Türk şiirinde âşık; aşkından yanar, kanlı yaşlar döker, feryat eder. Buna mukabil sevgili ona yüz vermez, onu ümitlendirmez (18. yüzyıldan itibaren özellikle Nedim'in şiirlerinde âşık ile sevgili arasındaki bu mesafenin azaldığı görülür.). Leylâ'nın Mecnûn'u, Şîrîn'in Ferhad'ı Hurşid'in Cemşid'i, Vâmık'ın Azrâ'sı klasik âşık tipinin en güzel temsilcileridir. Bununla birlikte bülbül ve pervane de âşık tipini sembolize eden unsurlardır. Gurbî de âşık tipini işlerken bu klasik unsurları kullanmış, alışılmışın dışına pek çıkmamıştır.

N'ideyim kim bilmem iy dil şimdi yârüm kandedür
'Andelîb-i verdiyem di gül-'izârüm kandedür

Hüsreviyem 'âlem-i ecsâmunun ben bî-gümân
Gel bana sen vir haber Şîrîn şi'ârüm kandedür

48/1,2

Gelip kondı bu dem gülşâna bülbül
Yine meşgûl olup efgâna bülbül

Ezelden var ise 'âşık olupdur
Meger ol gonca-yi handâna bülbül

82/1,2

beyitlerinde de görüldüğü gibi bülbül, güle âşıktır ve aşkından dolayı figân etmektedir. Şairin “yine” ve “ezel” kelimelerini kullanması, bu âşıklığın ve figânın daimi olduğunu belirtmek içindir. Hüsrev, Şîrîn'ini; bülbül, gülünü aramakta onunla vuslatı yakalamayı arzulamaktadır.

Gurbî'nin anlattığı sevgili tipi diğer Divan şairlerinin anlattıklarından farklı değildir. Onun şiirlerindeki sevgilinin de görünüşü peri, boyu servi, yüzü gül veya ay, kaşı keman, kirpikleri ok, ağzı gonca, dişi inci, dudağı lâl, saçı sümbül, alnı ve gerdanı altın ile gümüşdür. Bu sevgili, âşığa yüz vermez:

Leb-i la'lini katında o perî-veş güzelün
Kişi râğbet mi ider la'l-i hâcer mercâna

Niçe lü'lü'-i 'Aden virseler 'âşık olana
Bakmaya zerre kadar ide nazar dendâna

Saçı yanında kabûl itmeye 'arz eyler isen

Sünbül ü misk-i Hatâ-yı Hoteni ‘irfâna

Dünyenün sîm ü zerin cümle eger kim vireler
Ben bedel itmeyem ol cebhe ile gerdâna

Yüzi cennet özi hûrî didi Dervîş Ahmed
Dilrübâ vaslı içün zahmeti ‘arz it câna

69/2-6

Bunca minnetler ki itdüm yâre ben şâm u seher
Yine geçmez didi Gurbî yârüm olan nâzdan

10/5

Daha önce de belirtildiği gibi Gurbî’nin şiirlerinde tasavvuf konusu ağırlıklıdır. Bu sebeple onun şiirlerinde maddî sevgiliden ziyade İlâhî sevgiliye rastlanır.

Haber virür öter da’im fenâdan
Kim öz nefsin bilen ‘irfâna bülbül

Didi Gurbî benüm ma‘nen bilim bu
Senâ vü hamd ider Yezdâna bülbül

82/11,14

beyitlerinde bülbül, artık güle aşkından dolayı figan eyleyen bülbül değildir. O, kendilerini bilen insanlara yokluktan haber vermek; Allah’ı övmek ve O’na şükretmek için ötmektedir. Bu manzumede aşkın, İlâhî boyutu görülür.

Ma‘şûk idi kalbümde bil sen ki benüm Hâlık
‘Azrâya degül idi ‘âşık dahı ol Vâmık

72/1

beytinde şair, gönlündeki sevgilinin Allah olduğunu söyledikten sonra ünlü aşk kahramanlarından Vâmık’ın da aslında bizzat Azrâ’ya âşık olmadığını ifade eder. Klasik Türk edebiyatımızda, Leylâ ve Mecnûn’da da olduğu gibi, âşıkların gönüllerindeki aşkın sonunda İlâhî aşka dönüştüğü görülür.

Bildi fânî idügin gülşen ü güller âhir
Çekmedi anun içün zahmı velî nîş Ahmed

Cehli ‘isyânı koyup vardı olup ‘âzim-i Rabb
‘İlm ü ‘irfânı idüp kendözine pîş Ahmed

91/5,6

beyitlerinde de ifade ettiği gibi Gurbî, bu dünyanın güzelliklerinin gelip geçici olduğunu anlayınca bunların sıkıntılarına katlanmamış, kendisine ilim ve irfanı rehber edinerek

gerçek ve bâkî sevgili olan Allah’a ulaşmaya çalışmıştır.

Gurbî’ye göre bu dünyanın fânî güzellikleri, aynı zamanda kişiye sıkıntı ve acı verir. Bu güzelliklerden biri olan gülün, insanı yaralayan dikenleri de vardır. Gurbî’nin amacı, dikenli olmayan gülü bulmaktır:

Gel dikensüz gül için gülşen-i ‘âlemde bugün
Bülbül-âsâ çekelüm zahmetini her hârun

70/2

Edebiyatımızda âşık ve sevgiliyle birlikte bir de sevgiliye hak etmediği hâlde, âşığa nazaran, daha yakın bulunan “sahte âşık” rakipten söz edilir. O, bazen sevgili olan gülü çevreleyen dikendir. Yukarıdaki beyitte de görüldüğü gibi âşık sevgiliye yaklaşabilmek için rakibe de katlanmak zorundadır, âşığın bu durumunu aşağıdaki beyit de göstermektedir:

Zehrine tiryâk ola ben mâra kıldum minneti
Yâre hem dem olmağa ağyâra kıldum minneti

50/3

3.3.Tabiat

Tabiat ile ilgili unsurlar, çeşitli düşünce ve hayallerle Divan şiirinde sıkça yer alır. Gurbî Divanı’nda tabiat, türlü özellikleriyle konu edilir. Bahar ve baharla ilgili unsurlar Gurbî’nin şiirlerinde ağırlıklı olarak yer alır. Öyleki Gurbî bahar üzerine 28 beyitlik ayrı bir manzume de kaleme almıştır. Klasik Türk edebiyatının genelinde görülen baharın gelmesiyle birlikte kışın hakimiyetini yitirmesi, tabiatın canlanması, çemen ve gül bahçelerinin yeşerip çiçeklerle dolması, açan çiçeklerin etrafa mis kokular yayması, bülbüllerin ötmesi, derelerin çağlaması gibi pek çok tabiat olayı Gurbî’nin şiirlerinde de sıkça işlenir. Baharın başlıca unsuru olan bin bir çeşit çiçekten özellikle teşhis, teşbih, ve istiare gibi edebi sanatlar yoluyla sıkça söz edilir.

Şair kışın ardından baharın ve yazın gelmesini bir savaşa benzeterek anlatır:

Tutmuş iken ‘âlemi cünd-i şitâ
Hançer-i sûsenle irdi sayf ana

Gök demür giymiş benefşe leşkeri
İrdi evvel cümleden töküp teri

Havf idüp gördi anı berd ‘askeri
Kaçmağa yüz tutdı kış olan çeri

Dahı zerrîn ile sünbül irdiler
Ceyş-ile cenge hâzır turdılar

R./59-62

Kış askerleri âlemi hakimiyet altına almışken yaz, oraya silahları ve askerleriyle yetişir, bunun üzerine soğğun askerleri korkarak kaçmaya çalışırlar. Zerrin ile sümbül ordusuyla savaşa hazır durumdadır. Çiçeklerin en güzeli kabul edilen gül, çiçeklerin sultanıdır. Bu manzumenin devamında baharın gelmesiyle açan gül, bir sultan olarak gelir ve tahta geçer, diğer çiçekler ise sarayda sultanın yanında bulunan devlet adamları gibi külâhlarını başlarına giyer, el pençe divan durur, sultana hürmet ederler. Şair bu tahayyülü çok canlı tablolarla ifade eder:

Gecdi tahta hükm idüp sultân-ı gül
Lâle boynın egdi karşı hem-çü kul

Ayağa zanbak karanfil turdılar
Şeb külâhı başlarına urdılar

Pâdişâh-ı verde fermân-ber olup
Her taraftan kûh u sahrâlar tolup

Cem' olup anlar bahâr-ile bile
Kışa işler geçdiler gelmez dile

R./63,64,67,68

Gül bahçelerinin müdavimi olan bülbülü şair, söz konusu manzumede adeta bir musiki-şinas gibi düşünmüş, baharın kışa galibiyetini gören bülbülün gâh Isfahan gâh Hicaz, gâh Dügâh ve Segâh bazen de Hüseyinî, Neva, Saba, Rehavi, Irak ve Acem gibi müzik makamlarındaki nağmeleriyle kainatı kapladığını söylemiştir:

Çün bu fethi gördi bülbül ol zamân
Nağmesiyle tutdı kevni râyegân

Geh Dügâh ü geh Segâh ü Çehârgâh
Geh Hüseyinî anuben eylerdi âh

Hem Nevâ ile Sabâdan urdı dem
Ol Rehâvîyle 'Irâk u der-'Acem

R./70,72,73

Gurbî, baharla ilgili yirmi sekiz beyitlik başka bir manzumesinde de yukarıdakilere benzer ifadelerle tabiatı konu edinir. Yaz dünyaya bayrak dikerek adeta hakimiyetini ilan eder, bunun üzerine çemen ve ağaçlar, gamla dönen gökler, kara yas tutan yıldızlar ve ay sevinir; etraf sebzelerle dolar; bunları gören bülbül gül bahçesine gelir. Ancak gül sultanının etrafı dikenlerle sarılıdır. Bülbül bu duruma çok üzülür, âh u zâr eder, durur.

Bülbülün bu hâlini görüp ona acıyan çiçekler toplanıp gül sultanını kurtarmaya karar verirler. Her biri askerlerini yanına alır ve hücum eder:

Çekdi zerrîn topuzın aldı ele
Lâle gösterdi sünü Rüstem-vâr

Sûsen ü zanbak alup hancerler
Nergis ü katfe dahı zülf-i nigâr

Cümle bunlarla şükûfât-ı cihân
Bir olup eyledi gayret yek-pâr

29/18,19,21

Çiçekler, sonunda galip gelemeyeceklerini anlarlar ve Allah'tan yardım dilerler, çınar ellerini açıp dua eder:

Çare yok gördiler âhir yâ Rabb
Didiler bize meded kıl her bâr
Hak te'âlâya du'â ile elin
Gördiler açmış o bezm içre çenâr

29/23,26

Klasik Türk edebiyatında çınarın yapraklarının şekil itibariyle ele benzetildiği sıkça görülür. Bu haliyle tasavvufî manada “el verme” özelliğiyle bir şeyh gibi düşünülen çınar ağacı, Gurbî Divanı'nda da Allah'a dua eden bir kişi gibi tahayyül edilmiştir.

Gurbî, tasavvuf düşüncesini ağırlıklı olarak işleyen bir şair olarak, gülün diken elinden kurtarılmasıyla kişinin kendisini, nefsinin elinden kurtarması arasında ilgi kurar:

Verd-i zâtun gel e sen de Gurbî
Er isen nefsün elinden kurtar

29/28

Gurbî doğum yeri olan Yenipazar-Bosna'yı da şiirlerinde sıkça konu edinir. Özellikle Yenipazar için yazmış olduğu 61 beyitlik kasidesinde Yenipazar'ı çok çeşitli yönleriyle anlatır. Bunların içerisinde Yenipazar-Bosna'nın tabii güzellikleri de vardır:

Yedi tağ ile beş nehrün hem üç 'arkun arasında
Yaradup şehrimüz Mevlâ ol 'ârif anla esrârın

Başında lâle vü sünbül yanaklarında zerrîn gül
Karanfil açılır tutmuş benefşe tağ eteklerin
'Alaksâ Çeşmesi Köşki dinür bir dahı seyrân-gâh
Nedür ol Pâdiçe Bayrı ser-â-pâ üsti bağların

26/12,16,23

Kirazlık Bakçası âb-ı revândur çeşmeler andan
Şuyı gâyet sovk olur şehir içre kuyıların

O Cabûlsâ vü Cabûlkâ misâli didüm anlarsan
Biri şarkı biri garbı iki hâcet bayırların

Nevâhîsi güzel gâyet havası hem latîf olur
Derisinden olur gönler anun cümle sığırların

26/26,33,37

3.4.Tasavvuf

Divan edebiyatını besleyen en önemli kaynaklardan biri de tasavvuftur. Hemen her Divan şairinde, az ya da çok, tasavvufla ilgili terimlere rastlamak mümkündür. Mutasavvıf şairlerin amacı, okuyucuya tasavvufî görüşlerini aktarmak olduğundan yazdıkları şiirlerin çoğu tasavvufî anlamdadır. Diğer şairlerde ise tasavvuf, amaç değil araçtır. Şairler anlatmak istediklerini, çoğu zaman doğrudan söylemek yerine, tasavvufî kisveye büründürerek söylemişlerdir. Bu duruma bazen toplumun yapısı, toplumla ters düşmeme düşüncesi sebep olmuştur. Bu yolla yazılmış şiirler, her iki anlamda da yorumlanabilir. Bazı şairler ise Divan şiiri geleneğine uymak için çok az sayıda da olsa beyitlerinde tasavvufî terimleri kullanmışlardır.

Bektaşî bir şair olan Gurbî'nin şiirlerinde büyük bir öneme sahip olan tasavvuf, bir araç değil amaç durumundadır. “Tecellî, ehl-i hâl, âlem-i esrâr, âlem-i manâ, mâsivâ, dergâh, tekke, sülûk, sâlik, derviş, tevekkül, zahir, bâtın, ilme'l-yakîn, ‘ayne'l-yakîn, feyz, şeriat, tarikat, hakikat, dâr-ı fenâ, insan-ı kâmil” vb. gibi dinî-tasavvufî terimler beyitlerde sıkça geçmektedir. Öyleki çoğu zaman bir şiirin bütünüyle tasavvufî anlam taşıdığı görülür. Daha çok aşk ve şarap şiiri olarak bilinen gazel, Gurbî Divanı'nda ağırlıklı olarak tasavvuf konusunun işlendiği, konu bütünlüğü olan manzumedir. Aşağıdaki gazelde tasavvufun temel düşüncelerinden; gerçek tek varlık Allah'tır, O'nun dışındaki her şey gelip geçici bir görüntüden ibarettir ve Allah'ı bulmak isteyen, bu dünyaya dair her şeyi terk etmelidir, düşüncesi konu edilmiştir:

Berü gel terk it iy gönlüm ‘abes sevdâyı n'eylersün
Ferâgat kûşesin tut bu fenâ dünyâyı n'eylersün

Cihânun şâhı ger olsun vezîr ü mîr ü kâdisi
Hebâdur cümle'nün 'ıyş kuru gavgayı n'eylersün

Ve ger şeyh ü mürîd olsun sana ne fâ'ide andan
Kamu sûretle ma'nâdan geç ol da'vâyı n'eylersün

Bilürsün âb ile âteş Hak emriyle olup âzdâd
Birikmez bir yire çünkü olar fetvâyı n'eylersün

Özün bil Hakkı istersen sivâya kec nazar kılma
Ki Gurbî cümle Hakdandır bular takvâyı neylersün

106

Gurbî, gönlünün sadece Allah'ı bildiğini, O'na âşık olduğunu; O'nun dışındaki hiçbir şeyi tanımadığını söyler:

İy bu varı içre dâ'im eyleyen geşt ü güzâr
Hak bilür gönlüm benüm kim mâ-sivâ bilmez nedür

‘Âşık-ı Divanedür cânım velîkin bilmiş ol
Vech-i bâkî var iken ol mehlikâ bilmez nedür

104/3,4

Toptoluyam leb-be-leb Hakk ile ben rûz şeb
Bende bugün sırr-ı âb kavlı ü karâr bendedür

111/6

Tasavvuf düşüncesine göre kişinin gerçekleri görebilmesi, gerçek sevgiliye kavuşabilmesi için nefsini terbiye etmesi gerekir. Bunun için bedeninin arzuları sınırlandırılmalı, kişi az yemeli, az içmeli ve az uyumalı; gönlünü kötülüklerden arındırmalıdır:

Ve ger rûhun dilersen kim uyansın
Kalîl it nefsüne her bir gıdâyı

112/6

Değişsün sıhhatün derde dahı mahv-ı vücûd itsün
Eger yâr ile yâr olmak dilersen iy kerem-kânı

Sen el yusan eger senden alurdun bir haber andan
Dahı bu cân ile tenden çıkar bak sırr-ı insânı

101/14,17

Sakın bu ‘ömr ile varun sana bâkî kalur sanma
Bu şeytân ile nefsünün sen iğvâsına aldanma
Yoğ ol var olmak istersen fenânun nârına yanma
Gelen ile gidenden geç Hakkı an gayrıyla anma

4/2

Kibr ü tama‘dan geç yûri ‘aşkun şarâbın iç yûri
Kendözünü bil seç yûri halkdan kaçup Seyyâra gel

102/7

Vahdet-i vücûd düşüncesi birçok beyitte çeşitli şekillerde ifade edilir:

Çıkar şeşden bu dem penci bu pencdür ‘âlemün renci
Bes andan sonra bul genci kılur bir anla ‘irfânı

Bu birdür evvel ü âhir bu birdür bâtın u zâhir
Bu birdür bâhir ü mâhir bu birden bil her erkânı

Birikmişdür kamu birler bu birde didi hep pîrler
Bunun içindedür serler ne dâna var ne nâdânı

Ne ben varum ne sen varsın kamu varlık İlâhundur
Ne vecd ü vâcid ü mevcûd vücûd-ı kül odur tanı

101/24-26,28

Kamu mahlûk u eşyâda hemân sen ‘ârif ol fehm it
Ol Allâhü te’âlâdur beher dem kâbız u bâsıt

53/2

‘Âlemün zâtı benem zâtum olupdur ‘âlem
Cümlenün mûcididür vecd-i vücûdı âdem

46

Tasavvufa göre âlemdaki her şey Allah’ın birer görüntüsünden ibarettir. Hallâc-ı Mansûr bu düşüncüyü “ene’l-Hakk” sözüyle ifade etmiştir. Gurbî de benzer bir ifadeye Divan’ında yer vererek bu düşüncüyü dile getirmiştir:

Şol ene’llâh hitâbını eyâ merd-i sehun
Buk’a-yı tinde ana söyleyen eşcâr nedür

7/3

Gurbî, bu düşüncüyü bir başka beytinde de şu şekilde ifade etmiştir:

Çü varum mecma‘-ı nûr-ı Hudâdur
Beyâna sığmazam ben bî-beyânem

131/13

Tasavvufta âleme ibret gözüyle bakmak ve maddede manayı görmekten söz edilir. Bu özellik zerrede güneşi, damlada denizi, sûrette sîreti, zahirde manayı görme hâliyle anlatılmaktadır:

Âfitâbı zerreden bilür bilen
Katreden ‘ummân hem buldı bulan

‘Âlem-i sûretde fark oldı bu zât
‘Âlem-i ma‘anîde bir zât u sıfât

R./17,18

.....
Zâhirin gözetme hakîkatin bak
Bununla buldılar Hudâ-yı mutlak

44/3

Tasavvufta nefsin arzularından geçip varlığını Allah için gören, varlığın sırrına erişmiş kimseye “insan-ı kâmil” denir. Gurbî, kâmil insanın tarifini bir gazeline şöyle yapar:

Kâmil oldur ki özin cümleden ednâ gözede
Her ne var sûretini bakmaya ma‘nâ gözede

Kendü hâlinde olup epsem ola herkesden
Halkı hep kendüden ‘âkil dahı dâna gözede

Rûz u şeb zikr-i İlâh ola dilinde tekrâr
Lâyı terk ide o dâ’im hemen illâ gözede

‘İlm ile âdemi Hak kıldı melekden efdâl
Odur âdem ki o her ism-i müsemma gözede

Didi Gurbî odur er ‘âlem-i ma‘nâda hemân
Katre-veş sa’y idüben olmağa deryâ gözede

24

Kâmil insanın amacı, Allah rızasıdır ve gönül kazanmaktır. Onun kötülüklerden arınmış gönlünde yer alan da Allah’tır:

Gönül âyîne-yi sâfi cilâdur
Görünen anda bî-şübhe Hudâdur

39

Tasavvufta amaç insanı olgunlaştırmaktır. Kendisini Allah yoluna adayan kişilere dervîş, sâlik, mürid gibi adlar verilir. Asıl adı “Ahmed” olan Gurbî, adının önüne koyduğu “dervîş” sıfatıyla kendisini Hakk yoluna adanmış olduğunu belirtir. Henüz Allah’a ulaşamamış olduğu için de, muhtemelen “gurbetlik” anlamına gelen, “Gurbî” mahlasını kullandığını söyler:

.....
Eğer dervîş isen Ahmed nedendür mahlasun Gurbî
Anunçün kim murâdumdur benüm bulmak Hakka kurbı

100/7

Gurbî 14 beyitlik bir manzumesinde, Allah yolundaki kişinin bu yolculuktaki durumunu anlatır: Kişi, başlangıçta ne olduğunu anlayamaz. Görünüşte bu dünyadayken aslında iki cihanda birden vardır. Bütün âlemlerin bilginiyken, aynı zamanda bunların cahilidir; bilinir iken bilinmezdir. İçi ve dışı Allah'ın kudret elindedir, bu sebeple uz dillidir; Allah'ın nuru, onun varlığında toplanmıştır; o, Allah'ın “ol” emrinin bir sonucudur.

Beni ben bilmedüm hâlâ ne kânem
Ne insânem ne cânânem ne cânem

Hayâl ile nazarda bir ‘aceb ser
Sıfât u zât-ile bu dem revânem

Cihân içindeyem sûretde ammâ
Bakarsın sîretâ ben dü cihânem

Benüm aslumu Hakdan gayr bilmez
Ki zîrâ bak hem înem ben hem ânem

Cemî‘ ‘âlemlerün dâânâsı oldum
Hem anun cümlesin ben hiç nedânem

Eger var ise ‘ilmün anla kim ben
Nişânem ben bana hem bî-nişânem

Bu dem kâf ile Gurbî bî-nûn içinden
Zuhûr iden Hak emri kün fe-kânem

131/1,2,4,7,8,10,14

Gurbî'nin yetiştiği coğrafyada -Trakya ve Balkanlarda- tasavvufun çok önemli bir yeri vardır. Onun şiirlerinde “mürşidim” diye bahsettiği Seyyid Ali, kendi adına izafe edilen Dimetoka Tekkesi'nin ilk postnişinidir. 1385-1387 yıllarında Kızıldeli Dergâhı postnişinliğinde bulunmuş, 1387 yılı sonunda Pirevi postnişinliğine getirilmiştir. 1402'de vefat etmiş olup türbesi Kızıldeli Tekkesi'ndedir. Seyyid Ali Sultan döneminde belli bir zaman bu kabilenin tümüne “Kızıldeli” denmiştir. Kızıldeli Tekkesi 1402 yılından

başlayarak çeşitli zamanlarda bazı padişahlar tarafından kabullenilmiş ve yardım görmüştür. Gurbî'nin şiirinde Kızıldeli de zikredilir. Bu tekkenin mensupları Trakya ve Balkanlarda Bektaşîliğin yayılmasına katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla buradan yetişen birçok şair gibi Gurbî'de de Bektaşîlik kültürü görülür. Hacı Bektâş Velî'den “pirim” diye bahseden şair, rehberinin de Muhammed Muslî adlı Rahmî mahlaslı bir derviş olduğunu söyler:

Bil diyeyüm pîrüm sana bu dem belî
Kutb-ı 'âlem Hâcî Bektâş-ı Velî

Hem Edirne kurbı didüm tekyemi
Tenri tağında binâ-yı muhkemi

Kırklarun ser-çeşmesi kızıl deli
Post-nişîni mürşidüm Seyyîd 'Alî

Rehberüm dervîşi anun Muslîdür
Hak rızâsın gözedür ol usludur

İşbu halkundur delîlüm ahlâsı
Nâmı Muhammed(dür) ü Rahmî mahlası

R./48-52

Hacı Bektâş Velî'nin “Makâlât”ında da anlatılan “şeriat, tarikat, hakikat, marifet” adını alan dört kapı diye geçen tasavvufî terimler de Gurbî'nin beyitlerinde yer alır:

Her kim irür şerî'âta
İrdü varup tarîkâta
Söyle bana hakîkate
Câm-ı cihân-nümâ nedür

27/2

Divan'da Allah aşkını ve birliğini anlatan biri heceyle (44) ve müseddes şeklinde, ikisi ölçsüz yazılmış (62,63) 3 nefes ile müselles şeklinde yazılmış bir devriye (180), on iki imamları öven şiirler de Gurbî'deki Bektaşîlik etkisini gösterir.

Gurbî Divanı'nda adı geçen şairler de daha çok şeyh veya derviş olan kimselerdir. Bunlardan Bosna doğumlu Kaimî (1625/1635-1680) mutasavvıf bir Divan şairidir. Silahdar Paşa Tekkesi'nde şeyhlik yapmış şair, Sinan Ağa Tekkesi'nin bilinen ilk şeyhidir. Aynı zamanda kendi evinde kurduğu Halvetî tekkesinin şeyhliğini de yürütmüştür. 18. yüzyıl Boşnak şairlerini etkilemiş, hece ve aruz vezniyle tasavvufî şiirler yazan Kaimî'den Gurbî “Hacı Bektâş Velî'nin bendesi” diye bahseder (99/16). Kaimî gibi Sinan Ağa Tekkesi'nde

şeyhlik yapmış ve Kaimî'den etkilenmiş, bir başka derviş şair de Gurbî'nin arkadaşı Meylî'dir (1713-1801).

Gurbî'nin şiirlerinde Bektaşîlik dışında Nakşibendîlikle ilgili ifadeler de bulunmaktadır. Bu tarikatte ibadet ve zikirle İlâhî sırlara ulaşılacağına inanılır. Zikir törenlerinde defalarca okunan ayetlerin önemi büyüktür:

.....
Keşf ola dersen sana sırr-ı 'acîb
Hoş bu erkân erlerine ol qarîb
Bil hadîs ü âyet ile dir Habîb
Mü'min olan olur elbetde münîb
Ger hemî hâhî ki gerdî ser-bülend
Der tarîk-i Nakşibendî Nakşibend
..... 37/2

Pîr-i Nakşibendî ol sâhib-kerem

Bölüm 1.01

Tut bu nutkum didi sen görme elem

..... 3/1

Bu ve benzeri ifadelerden şairin bir ara Nakşibendîliğe de bağlanmış olduğu söylenebilir.

3.5.Sosyal Konular

Toplumun birer ferdi olan şairler, günlük hayatla, sosyal olaylarla da iç içedir. Toplumda olup bitenlerden az ya da çok etkilenirler. Bu etki, türlü özellikleriyle ve çeşitli şekillerde kimi şairlerin şiirlerinde fazla, kimilerinde ise az da olsa görülür.

Gurbî Divanı'nda sosyal hayatın aksettiği beyitlerle karşılaşmak mümkündür. Bunlardan biri, insanların dedikodu yapmasıdır. Şair, dedikodunun dünyada hep var olduğunu bir beytinde şöyle ifade eder:

Bilür isen anı tafsîl eylemek hâcet degül
Anun içün kim degül 'âlemde eksük güft ü gû
140/3

Toplumda görülen bir diğer olay ise kişinin kolayca ulaşamadığı birine -bu edebi manada sevgilidir- yaklaşabilmek için o kişinin etrafındakilere iyi davranması, hatta onlara katlanmasıdır:

Zehrîne tiryâk ola ben mâra kıldum minneti
Yâre hem dem olmağa ağıâra kıldum minneti
..... 50/3

İnsanlar günlük hayatta iyi vakit geçirmek için türlü oyunlar oynarlar. Güreş, çevgân ve satranç oyunları rağbet gören oyunlardandır. Gurbî, beyitlerinde bu oyunlardan söz eder:

Mübâriz bula fursat dise bir kez
'Adûya iricek meydâna hû hû

Bunı kalkan idinmişdür erenler
Beher top u beher çevgâna hû hû

128/4,5

Satranc-ı vücûdunda olan hâneleri bil
Mât olmayasın rûh ile açmazına Gurbî

129/4

İnsanların uykusunu kaçırmak, kendisine gelmek, kendisini iyi hissetmek için içtiği kahve hakkında Gurbî'nin 5 beyitlik bir gazeli vardır:

Kamu şûrb içre iy sûfî hemen bir şûhdur kahve
O hoş-bû-yı dil-âvîzi gıdâ-yı rûhdur kahve

Eger kim kahvenün hâsı o hûya olmasa mazhar
Gidermez idi uyhuuy gözi meftûhdur kahve

141/1,3

Musikinin insan hayatındaki önemi inkâr edilemez. Bazen kişinin dile getiremediği duygularına bir müzik parçası tercüman oluverir. Gurbî'nin bir manzumesinde bülbül, aşk ve üzüntüsünü bir musikişinas gibi çeşitli makamlarda çıkardığı seslerle anlatır:

Çün bu fethi gördi bülbül ol zamân
Nağmesiyle tutdı kevnî râyegân

Seyr ider geh Isfahân u geh Hicâz
'Âşıkâne eyledi ol keşf-i râz

Geh Dügâh ü geh Segâh ü Çehârgâh
Geh Hüseyinî anuben eylerdi âh

Hem Nevâ ile Sabâdan urdı dem
Ol Rehâvîyle 'Irâk u der-'Acem

R./70-73

3.6. Şairin Kendisiyle İlgili İpuçları

Edebiyat ne de olsa bir hayal ürünüdür. Sanatçılar, eserlerini kaleme alırken genellikle kendi hayal dünyalarının mahsullerini ortaya koyarlar. Bu yüzden onların eserlerinde anlattıklarını gerçekten yaşamış olduklarını düşünmek doğru olmaz. Aynı durum Divan edebiyatı şairleri için de geçerlidir. Onlar da Divan şiiri geleneğine uygun olarak eserlerinde daha çok hayale yer verirler. Örneğin; şarap, meyhane, eğlence meclisleri kurup sarhoş olma, eğlenme, Divan şiirinin belli başlı konularındandır, bunlar Divan şiiri geleneğinde vardır. Her Divan şairi bu konuları şiirlerinde işleyebilir. Ancak bu, tüm şairlerin içki, eğlence müptelası olduğu şeklinde yorumlanamaz. Bununla birlikte bazen şairler, beyitlerinde kendi hayat ve şahsiyetleriyle ilgili bilgiler de verirler. Gurbî Divanı'nda da bu özellikte beyitler mevcuttur. Burada daha çok şairin kişiliği ve hayatı hakkında ipucu veren beyitler ele alınacak; tekrara düşmemek amacıyla edebi şahsiyetiyle ilgili beyitler "Edebî Şahsiyeti" başlığı altında konu edilecektir.

Kaynaklarda hayatına dair bir bilgiye rastlanmayan Gurbî'nin hayatıyla ilgili bilgiyi Divan'ından çıkarmaktayız. Özellikle doğum yeri Yenipazar için yazmış olduğu kaside (26), Divan'ını tamamladığını belirten mesnevi (173) ile bir kısmı aşağıya da alınmış, Divan'ın başında yer alan risale, şairin kendisiyle ilgili önemli ipuçları içerir. (Gurbî'nin hayatı, tahsili, şahsiyeti, ölümü ile ilgili ipucu niteliğindeki beyitler, yukarıda bu konularla ilgili başlıklar altında incelenmiştir; tekrara düşmemek maksadıyla bu beyitler burada bir kez daha verilmemiştir.)

Risalenin bir bölümünde şair, Bektaşîliği benimsediğini, Edirne yakınlarındaki bir tekkede Seyyid Ali erkanını uygulayan Kızıldeli Bektaşîlerinden asıl adı Muhammed olan Rahmî mahlaslı bir zata bağlandığını belirtir. Doğum yerinin Bosna olduğunu söyledikten sonra ise söz konusu şiiri H.1157'de yazdığını söyler (R./48-57).

Mu'tekif iken özümde ben za'îf

Lutf ile ilhâm idüp bana latîf

Geçdi 'âlem hâtırumdan sû-be-sû

Kendü zâtum aradum ben mû-be-mû

Sehv ile nisyân u 'ısyân u hatâ

Kaplamış dörd yanımı zerk u riyâ

Hakka tutup yüzümi çok ağladum

Âteş-i derd ile bağrum dağladum

R./77-79,81

beyitlerinde ise şair, ibadette zayıf iken Allah'ın verdiği ilhamla kendisine geldiğini, her yanının iki yüzlülük, yalan ve hatalarla kaplanmış olduğunu fark ettiğini, bunun üzerine pişmanlıkla Allah'a döndüğünü anlatır.

Gurbî'nin her şeyden vazgeçip yüzünü Allah'a çevirdiğini belirten çok sayıda beyitten birkaçı şöyledir:

Ne mecâlis ne şarâb u ne kebâb u ne güzel
Kısmetüm 'aşk-ı Hudâ oldı benüm rûz-ı ezel
68

Senün gayrına gönlin vire hâşâ
Beşikden kabre tâ sana meyîldür
136/5

Maksadum ancak rızân ile senün
'Aşk u şevkun ile dîdârun hemîn
R./27

Gurbî, yer yer kendisi için “asi, divane” gibi sıfatlar kullanır:

Berü gel iy gözüm nûrî ne nutk eyler bu 'âsî 'abd
Kulak tut cân ile dinle nedür bak sözlerün kânı
101/4

Bir başka beytinde ise nefsi için “asi” der:

Katı 'âsî durur uyar varup vesvâs-ı hannâse
Ferâmûş eyledi turdı ki gördi evliyâlardan

Niçe bir olasın kallâş eyâ nefs-i nefisüm gel
Rızâ-yı Hak taleb eyle bu dem ol asfiyâlardan
108/3,4

Bu ve benzeri birçok beyit, Gurbî'nin nefsini yenip Hak yoluna girmesinin pek de kolay olmadığını göstermektedir.

Çün bulundum böyle bir dîvâne ben
İtmedüm aslâ şürû' dîvâna ben
173/6

beytinde şair, divanelik ettiğinden bir Divan oluşturmaya başlayamadığını ifade eder. Şairin mürettep bir Divan oluşturmamasının da onun bu özelliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Yenipazar için yazdığı kasidenin bir beytinde şairin, şehrin fethedildikten sonra iki kez istilaya uğradığını belirtip bu istilaları kabullenerek “Allah'ın emriyledir, elbette bir sebebi vardır, sorulmaz.” gibi sözler söylemesi onun kaderci bir anlayışa sahip olduğunu düşündürmektedir:

İki kez feth vaktinden berü şehir istilâ' gördi
Hudâ emriyledür zîrâ sorulmaz işi mi'mârun

26/43

Şair bazı beyitlerinde ise Avusturyalılar, Macar ve Frenkler ile savaşmaktan bahseder. Osmanlı Devleti 18. yüzyılda, şairin doğum yeri Bosna'da özellikle Avusturyalılarla savaşlar yapmıştır. Gurbî, Bosna'nın istila tarihi olarak H.1100 ve H.1150 tarihlerini verir. 1150 yılındaki ikinci savaşı gördüğünü söyler:

Biri bin yüzzedür biri olupdur bin yüz ellide
Biz 'isyân eyledük Hakka musallat itdi küffârın

26/44

H.1150 tarihi, M.1737 tarihine, şairin 40. yaşına tekabül etmektedir. Bilindiği üzere 1736 yılında Osmanlı Devleti Rusya üzerine sefere çıkmış, aynı anda İran ve Avusturya'yla da savaşmak zorunda kalmıştır. Avusturya, Niş ve Bükreş'i ele geçirmiş; ancak Osmanlılar geri almış, 1739'da da Avusturya ve Rusya'yla Belgrad Anlaşması'nı imzalamıştır. Gerek bu tarihî olaylar ve gerekse Divan'da yer alan bazı beyitler şairin Avusturyalılarla yapılan savaşlara katılmış olduğuna delildir:

Gehî zü'l-fakr olup çeksem revâdur zü'l-fekâr iy dil
Niçe Nemçeyle Efrengi kesersem çok Macâr iy dil
Hak emriyle gazâ farzdur kıl anı ihtiyâr iy dil
'Înâyet idüben virdi Hudâ bu dem teber-dâram

100/4

'Âlemde her bir rengi bil her dürlü olan cengi bil
Nemçe Macâr Efrengi bil tîgun urup küffâra gel

Gir cennete bu ceng ile gör Hakkı bu âheng ile
Her gice gün Efreng ile durma savaş ikrâra gel

102/15,17

Gurbî'nin insanlara yol gösterme, onları kötülüklerden uzaklaştırma gibi eğitici bir yönü bulunduğu nasihat ağırlıklı beyitlerine dayanılarak söylenebilir:

Hakk te'âlâ bize rûzî idüp îmân ezeli
Koyalum halk-ı cihân ile bu ceng ü cedeli
.....
Kendü nefsinı hemen bilmeye dirler 'îrfân
Gine var ise odur erlik ile kâşîflik

8/2

Meseldür bu dimişler yâr u yârân

III. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Gurbî, bir manzumesinde şiir yazma sebebini şöyle açıklar:

Senden evvel her gelen ehl-i hüner
Hayr ile yâd olmağîçün bir eser

Koydılar hep sâdık ‘âşıklar nişân
Anılur hayr ile anlar her zamân

Gel didüm kendi özüme dostân
Bir bahâne ile anıl sen hemân

Sen de gel cehd eyle bir yâd olasın
İki ‘âlem içre dil-şâd olasın

Hem özümde eyledüm Hakka niyâz
Destüme aldum kalem didüm ki yaz

R./85-89

beyitlerinden de anlaşıldığı gibi şair, hayır ile anılmak, iki dünyada da mutlu olmak için eline kalem alıp şiir yazmaya başlamıştır.

Hicretinden hazret-i peygamberün
Bin yüz otuz beş idi sâl-i berîn

Ben yigirmi beş yaşındaydum ‘azîz
Başladum nazm ile söz dimek temiz

Bin yüz altmış olıcak sâl iy civân
Akıdup çok âb-ı şî‘ri bu zübân

173/1,2,4

beyitlerinde ise şair, 25 yaşındayken şiir yazmaya başladığını, 50 yaşlarında yazdığı şiir sayısının bir hayli fazla olduğunu söyler. Bu şiirin devamında da divanelik ettiğinden, bir türlü tam anlamıyla bir Divan oluşturamadığını belirtir.

Niçün inşâ eyledün dirsən bana bî-had şu‘ûr
Her habîs ef‘âlden ben itdügümdendür nüfûr

180/1

beytiyle de sınırsız sayıda şiir yazmasına sebep olarak tüm kötü işlerden nefret etmesini gösterir. Buradan hareketle onun şiir yazmayı hayırlı ve güzel bir iş, aynı zamanda kötülüklerden uzaklaşma yolu olarak gördüğü söylenebilir.

Çoğu Divan şairinin aksine Gurbî'nin kendisini övdüğü beyitleri yok denecek kadar azdır:

Böyle bir ra'nâ gazel nutk itmemişdür bir kişi
Dir ki Gurbî kandeyem hem kande kârum kandedür

48/5

Bu Dervîş Ahmed-âsâ çok bulunmaz fehm ider nazmı
Meger ol ‘ârif-i rablar bilür ehl-i belâgatdür

118/10

Buna mukabil bazı beyitlerinde kusurunun çok olduğunu belirtip hatasını görenlerden onu affetmesini ve ayıbını örtmesini rica eder:

Kasîdem okuyan câna niyâzum setr ide ‘aybum
Kusûrum çokdur ‘afv itsün benüm nazmumda gör varun

26/60

Her ne denlü var ise sehv ü hatâm
Hattum içre ola ma‘zûr iy hümâm

Hem kusûrum buluben iden tamâm
Dilerem olsun yiri dârü’s-selâm

173/17,18

Gurbî, bir beytinde de büyük bir âcizlik ve kusurun yanı sıra aşk ve heyecan hâliyle sözlerini söylediğini ifade eder:

Dinle nutkum iy sühandân-ı zamân
Emr-i Hakkla kim ne söyler bu lisân

Şad-hezârân ‘acz ü taksîrât ile
‘Aşk u şevk u cezbe vü hâlât ile

R./46,47

Bu beyitlerde Allah'ın emriyle söz söylediğini de belirten Gurbî, bir başka beytinde de sözlerim Hak'tan bahşıştı, der:

Bu nutkı sen dime dirler hatâdur
Direm ben çün bana Hakdan ‘atâdur

Eger bildün ise bildün İlâhı
 Hadîs âyetledür nutkum güvâhı
 96/3

beytinde de Gurbî, sözlerine şahit olarak ayet ve hadisleri gösterir.

Şair, şiirlerinin okuyanlara hediye olduğunu, şiirlerini okuyanlardan hayır dua etmelerini ister ve kendisi de onlar için dua eder:

İy o kim alur kitabımı ele
 Rahmet ile anmak olmaz güç dile

Bu du‘â-gûyı iden hayr ile yâd
 Ola Hakdan dilerem ol ber-murâd

173/15,16

Meylî, Reşîd ve Hamdî gibi Divan şairleri Gurbî’nin şiirlerini tahmis etmişlerdir (120, 174, 175 numaralı şiirler). Hafız Efendi adlı bir şairin ise Gurbî’yle müşterek bir gazel yazmış olduğu söylenebilir (98 numaralı şiir. Şiirde kullanılan ifadeler ve son beyitte geçen iki mahlas bizi bu kanaate götürmüştür.).

Ayrıca Meylî, Gurbî’yi öven bir müfred kaleme almıştır:

Eyledüm seyr Sikender gibi şark u garbı
 Görmedüm âyine-yi sâf dilün-veş Gurbî
 (78a)

Bu beytiyle Meylî, Gurbî’nin tertemiz bir ayna gibi olan gönlüne benzer bir gönle ne doğuda ne de batıda rastgeldiğini söyler. Meylî’nin muhtemelen Gurbî Divanı’yla ilgili bir de gazeli mevcuttur. Nitekim bu gazele sonradan konulduğu anlaşılan bir başlıkta bu husus belirtilmiştir. (Şiir, “Tertip Şekli” bahsinde verilmiştir.) Söz konusu gazelde Meylî, bir marifet kitabı olarak gördüğü Divan için ayrıca “bâb-ı marifet, hazır cevâb-ı marifet, ‘arûs-ı zî-nikâb-ı marifet, rebâb-ı marifet, ehl-i hicâb-ı marifet, enîs-i meclis-i erbâb-ı dil” gibi sıfatlar ve “Dostlar, sayfalarını çalsa, bunda şaşılacak bir şey yoktur; çünkü o marifet rebâbıdır. Yabancılardan gizli olsa n’olur ki o, marifetin yüzü örtülü (açılmamış) gelinidir.” gibi ifadeler kullanarak Divan’ı över. Bütün bunlar, Gurbî’nin çağdaşları tarafından sevilen ve beğenilen bir şair olduğuna işaret eder.

Gurbî’nin 17. yüzyıl Divan şairi Kaimî’yi öven 17 beyitlik bir şiir yazmış olması, onun bu şairden etkilendiğini gösterir. Mutasavvıf bir şair olan Kaimî’de görülen sade dil ve samimi üslup, Gurbî’de de görülür. Ayrıca o da Kaimî gibi tasavvuf konusunu işlemiş, aruzla birlikte hece ölçüsünü de kullanmıştır.

Daha öncede belirtildiği gibi özellikle 18. yüzyılda “Mahallileşme Cereyanı” sonucu Divan şiirinde halk kültürü, halk söyleyişi etkili olmaya başlamıştır. Gurbî’nin şiirlerinde de

halk ifadesine, deyim ve atasözlerine sıkça rastlanır (Bu hususla ilgili ayrıntılı bilgi, dil ve üslup özelliklerinde verilmiştir.):

Gam yime rızkun için var anla
Kısmet elbetde olan girer ele

23/3

Bilür Gurbî ki sığmaz bir zamanda
Dimişler gerçi kim mızrah çuvala

133/14

Şairin dinî-tasavvufî ağırlıklı bazı şiirlerinde ise ayet ve hadislerden iktibaslara yer vermesi, tasavvufî terimler kullanması sebebiyle şiirlerde dilin ağırlaştığı, bir mısraın veya beytin neredeyse tamamen Arapça ve Farsçadan oluştuğu görülür:

Şânına nâzildür anun
Hem dahı ol

R./94

Şair, bazen muhtemelen mahallî söyleyişin de tesiriyle akuzatîf eki olan “n” sesini nazal n (ñ) ile yazmıştır:

Her biri ‘askerin aldı yanına
Vardı kurtarmağa kıldı ılgar

29/16

Bazen de “ñ” ile yazılması gereken 2.tekil şahıs ve iyelik eklerini “ñ” yerine “n” ile yazmıştır:

Bu gürûha gel inâbet eyle sen
Diler isen nefsüni ger bile sen
.....

37/4

Gurbî’nin bazı kelimelerin imlasını karıştırdığı görülmektedir:

Ger gelürse âdeme bir dem ferâh
Hem ‘akîbinde irür ana terâh

Dirlik-i dünyâda olmaz kimseye
‘Ömri içre istedükce merâh

148

Şair, elifname türünde sırasıyla her bir harf için bir kıt'a yazmıştır (142 ile 173 aralığındaki şiirler). Bu kıt'aların son kelimelerini söz konusu harf ile bitirmiştir. Alfabetik sıraya göre “ح” harfinden sonra “خ” gelmesi gerekirken şair, “خ” harfiyle biten kelimeler olarak “ferah, terah, merah” kelimelerini kullanmıştır (148. şiir). Hâlbuki bu kelimeler “خ” harfi ile değil “ح” harfiyle imlâ edilir. Bu vb. örnekler, şairin “ح” ile “خ” harfini birbirine karıştırdığını açıkça göstermektedir. Buradan hareketle onun düzenli bir medrese eğitimi görmediği kanaatine varılabilir.

Ağırlıklı olarak dinî-tasavvufî konulu şiirler yazan Gurbî'nin manzumelerinin büyük bir kısmı nasihat özelliği taşır. Şair, bu nasihatı bazen nefsine ve gönlüne bazen de hitap ettiği kişiye eder. Örneğin 6 bendlik bir tesdis (36. şiir) bütünüyle bir nasihat şiiri durumundadır:

İden olma sen özüne ziyân
Bu sözüm işit ne kılur beyân

.....

Yiyüp uyuma turuben uyan
Bulmaz Hakı yiyüp uyuyan

36/1

Renci çekenler genci bulurlar
Meyl eylemezler bir dem dinâra

107/5

Berü gel terk it iy gönlüm 'abes sevdâyı n'eylersün
Ferâgat kûşesin tut bu fenâ dünyâyı n'eylersün

106/1

Birkaç örnek vermekle iktifa ettiğimiz bu tür ifadelerin Divan'da geniş yer tuttuğu görülür.

Gurbî; kaside, mesnevi, gazel, kıt'a, nazm, murabba, şarkı, müseddes, tesdis ve müselles gibi nazım şekilleriyle şiirler yazmıştır. Ayrıca Divan'da müfredler de yer almaktadır. Nef'î'nin kasideyle, Şeyhülislâm Yahyâ'nın gazelle, Azmizâde Hâletî'nin rubaiyle anılması gibi Gurbî'yi de belirli bir nazım şekliyle anmak mümkün değildir. O, yukarıda zikredilen nazım şekillerinin hepsiyle de şiirler kaleme almıştır (Gurbî'nin şiirleri hakkında daha ayrıntılı bilgi “Nazım Şekilleri ve Türleri” başlığı altında verilmiştir.).

Birkaç beytinde ebcedi ezbere bildiğini ifade eden ve tespit edildiği kadarıyla Divan'ındaki 12 manzumesinde tarih düşen Gurbî için tarih düşürmede başarılı bir şairdir, denebilir:

Dervîş Ahmed çünkü Gurbîyem didi
Bilürem ezber hesâb-ı ebcedi

170/1

Eğer müstensihden kaynaklanan bir durum söz konusu değilse, şairin nadiren de olsa mahlasını makta beytinde değil, maktadan bir veya iki beyit önceki bir beyitte kullanmış olduğu söylenebilir:

Salan ‘âşıkları derde Hudâ ‘aşk-ı celâlidür
İden dermân her ferde anun şevk-ı cemâlidür

Dü ‘âlem halkını yeksân ezelden eyleyen sekrân
Kamuyı hüsnine hayrân iden zevk-ı kemâlidür

Revâdur diseler elbed didiler ‘ârifân ebced
Senün güftârun iy Ahmed şarâb-ı lâ-yezâlîdür

Uyandum çünkü ben erken işitdüm bir kişi dirken
Gönüllerde iden mesken o dildârûñ hayâlîdür

Geçüp bunca makâmâtı ara bul bu ‘imârâtı
Sıfâtum buldı uş zâtı bilen dir Hak visâlidür

115

Gurbî, Klasik Türk edebiyatında yer alan ve hemen hemen bütün şairlerin şiirlerinde görülebilecek olan konuları ve bu konularla ilgili hayallerin pek çoğunu şiirlerinde işlemiştir. Şiirlerin ana konusu olan aşk, Gurbî’nin şiirlerinde daha çok İlahî aşk biçimindedir. Gurbî, bu aşkla yanıp tutuşmuş, bu aşkla her şeyden vazgeçmiş durumdadır:

Dervîş olan Ahmed edâ
Eyledi ‘aşk-ile nidâ
Görmege dîdâr-ı Hudâ
Biz o yolu bulmadayuz

73/4

Tâ olaldan berü bil ‘aşk-ile Dervîş Ahmed
Terk idüp varı kamu tutmadı bir iş Ahmed

91/1

Gurbî’nin şiirlerinin konusu “Muhteva Özellikleri” başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Orada da belirtildiği gibi Gurbî’nin konuları işleyiş bakımından diğer şairlerden pek bir farkı yoktur.

Gurbî duygu ve düşüncelerini dile getirirken teşbih, istiare, teşhis, tezat, mübalağa ve istifham gibi edebi sanatlara sıkça başvurmuştur. Bu sanatlar, diğer Divan edebiyatı şairlerinin de en çok rağbet ettiği sanatlardır.

.....
Göz yaşıdır ‘âşık her dem şarâb
‘Aşk odına bağrını idüp kebâb

..... 54/4
Şerbet-i la‘l-i lebün yârün içen âşıklar
Çeşme-yi âb-ı hayat ile zülâli n’eyler

1/2

Divan edebiyatında; dökülen kanlı gözyaşının şaraba, aşkın ateşe, aşk ateşinden yanan bağrın kebaba, sevgilinin dudağının la‘le teşbih edilmesi klasiktir. Bunun gibi şairlerin çoğu sevgilinin dudağının aşığa sonsuz hayat bahşedici olduğunu söyler.

Çalış ‘aşk ile yansun hâr u hâşâk
Süyûf-ı zihni ala andan cilâyı

112/8

beytinde ise şair daha orijinal sayılabilecek bir teşbih yapmıştır. Zihni bir kılıca benzetmiştir ve aşkla çalışmanın kılıca benzeyen zihindeki pası, yani kötü düşünceleri silerek onu parlatacağını söylemiştir.

Şairin bahariyye türünde kaleme aldığı kasidesi de baştan sona teşhis, teşbih ve istiare gibi sanatlarla süslüdür:

Ebr-i gam ile dönerken gökler
Oldı şen sanki o rûy-ı dildâr

Hep kara yaslu idi necm ü kamer
İşbu dem içün oluben devvâr

‘Andelîb itdi figânı çün o dem
Ne içün eyler işitdi ezhâr

İttifâk itdi kamusı birden
Gül halâs içün idüben ikrâr

Çekdi zerrîn topuzın aldı ele
Lâle gösterdi sünü Rüstem-vâr
Sûsen ü zanbak alup hancerler
Nergis ü katfe dahı zülf-i nigâr

29/4,6,14,15,18,19

Vücudun bir kafese, onun içinde yer alan cânın ise bir kuşa benzetildiği edebiyatımızda çokça görülür. Gurbî de bunu kullanarak güzel bir istiare sanatı örneği vermiştir:

.....

Uyuyam diyü bileme dişi
Ki uçar gider bu kafes kuşu

.....

36/3

Gurbî, bir mısra veya beyit içerisinde birbirine zıt olan nitelikleri veya bir şeyin birbirine karşıt görünen özelliklerini bir arada kullanarak şiirlerinde tezat sanatına yer vermiştir:

.....

Yog ol var olmak istersen fenânun nârına yanma
Gelen ile gidenen geç Hakkı an gayrını anma

.....

4/2

Egerçi sûretâ kem-ter gedâyuz
Velî ma'nâda bizler pâdişâyuz

42/1

Gurbî, özellikle doğum yeri olan Yenipazar'ı anlatırken mübalağa sanatını kullanır:

Diyem gel gâziler yolın dahı beg bakçasın dinle
Temâşâ-gâh-ı 'irfândur gelüp bir gör kavakların

Yire basmaz dinür emrûd olur buzlu sulı alma
Bulunmaz degme bir yirde kıyâs it sâ'ir esmârun

O Cabûlsâ vü Cabûlkâ misâli didüm anlarsan
Biri şarkı biri garbı iki hâcet bayırların

26/30,31,33

Gurbî Divanı'nda tenasüp sanatının da örnekleri mevcuttur:

Dehr-i dūnun bahrine saldum vücūdum fülkini
Bendesin eyler halâs ol rûzigârum kandedür

48/3

beytinde şair “bahr, fülk, rûzigâr” gibi birbiriyle alâkalı kelimeleri bir beyit içerisinde kullanarak tenasüp sanatını yapmıştır. Burada şair aynı zamanda teşbih, istiare ve istifham gibi sanatlara da yer vermiştir.

.....

Şüphe yok zerre kadar cümlede meksûf olasın
Sana lâyıık mı ki meksûf ile mahsûf olasın

.....

5/6

Câhil ü nâdâna söz kâr eylemez
Fehm ider mi ma'nâyı ehl-i baras

Niçün yâr olmaya zikrûn senün her rûz şeb Gurbî
Neden mâ'îlsin ağıâra nedür buna sebep Gurbî

61/1

beyitleri de istifham sanatına güzel örneklerdir.

Şiirlerinde ahenge önem veren Gurbî, bunu musammat gazellerle yaptığı gibi tekrîr sanatını kullanarak da şiirlerinde hem anlamı güçlendirmiş, hem de ahengi artırmıştır:

Bendesiyem ben özümün bendesi

Mahlas ile Gurbîyem efgendesi

.....

54/6

Gerçek erler didiler gerçekdedür gerçek belî

Dime bir dem sen anunçün kizb (ü) lâf içindedür

52/4

Her beytin son sözcüğünü, kendisinden sonraki beytin ilk sözcüğü olarak kullanma sanatı olan iade sanatını Gurbî, bir şiirinde her beyit yerine her mısra da yapmıştır:

Ketm-i 'ademden geldüm cihâna

Geldüm cihâna irdüm figâna

İrdüm figâna susdurdı âne

Susdurdı âne gördüm zamâne

Gördüm zamâne boyandı kana

Boyandı kana yaşum revâna

Yaşum revâna itdüm yabana

İtdüm yabana özüm nişâna

Özüm nişâna kıldum kemâna

Kıldum kemâna tîri zebâna

Tîri zebâna Gurbî bu câna

Gurbî bu câna irdi cânâna

130

Şairin Divan'ının sonunda başka şairlerin şiirleriyle birlikte Farsça şiirler de yer almaktadır. Ancak bunlarda şairin mahlası bulunmadığından bu şiirlerin Gurbî'ye ait olup olmadığı tespit edilememiştir. Yalnız Farsça bir kıt'anın ardından "Kıt'a-yı Gurbî" başlığı

altında bu kıt'anın Türkçesi verilmiştir. Bu başlığın şair tarafından mı yoksa müstensih tarafından bilerek mi koyulduğu bilinemediğinden bu Farsça şiirler hakkında kesin bir yargıya varılamamıştır. Eğer söz konusu şiirler Gurbî'ye aitse onun Farsçaya da vakıf bir şair olduğu söylenebilir.

IV. KLASİK TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Gurbî'nin kendisini ispatlamaya çalışan, Klâsik Türk edebiyatına yeni bir şeyler getirme çabasında olan, iddialı bir şair olduğunu söylemek mümkün değildir. Gerek kendi sözleri, gerek vezinde, kafiye ve imlâda kusurlu birkaç şiiri ve gerekse dağınık Divan'ı bunu destekler mahiyettedir. Ancak o, başarısız bir şair de değildir. Birkaç kusur dışında ahenkli ve güzel şiirleri vardır. Kendi deyişiyle de “dervîş” olması, kendisini Allah yoluna adayıp her şeyden vazgeçmesi, onun çok şiir yazmış olmasına rağmen bir Divan tertip etmesini engellemiştir. Gurbî için her şeyden önce Hak rızasını kazanmak mühimdir, başka şeylerin bir önemi yoktur.

Gurbî'nin tezkirelerde ismine rastlanmaması, hakkında kaynaklarda bilgi bulunmaması onun tanınmamış bir şair olduğunu gösterir. Ancak kendisi gibi Bosnalı olan Meylî, Reşid, Hamdî gibi şairlerin onun şiirlerini tahmis etmiş olması ise yaşadığı coğrafyada tanınmış, hatta beğenilmiş bir şair olduğunu düşündürmektedir.

Şairle ilgili tüm bilgileri elimizde tek nüshası bulunan Divan'ından çıkarmış bulunuyoruz. Eğer Divan'ın en azından birkaç nüshası daha bulunsaydı, belki şiirleri ve şair hakkında daha kesin yargılara varılabilirdi.

Şiirleri sayesinde unutulmamayı, en azından bir hayır dua almayı temenni eden Gurbî, belki Divan edebiyatının birinci sınıf başarılı şairleri arasında sayılmayacak; ancak samimi ve çoğu yerde sade, ahenkli dili, yol gösterici sözleri ve aruzun yanı sıra hece ölçüsüyle de yazdığı tasavvufî şiirleriyle mutasavvıf bir şair olarak edebiyat tarihimizdeki yerini alacaktır.

SONUÇ

Gurbî, 18. yüzyılın ilk yarısında yaşamış şairlerden biridir. Kaynaklarda isminin geçmemesi, Divan edebiyatında dikkat çekmiş bir şair olmadığını gösterir. Dileği hayır ile anılmak iken kültür hayatımızın görülmeyen, tozlu sayfaları arasında unutulmuş bu şahsiyetin, mevcut tek eseri olan Divan'ı üzerinde inceleme yapılarak, gün ışığına çıkarılıp tanıtılması için çaba gösterilmiş; ona edebiyat ve kültür tarihimizde bir yer belirlenmeye çalışılmıştır. Şairin hayatı, eseri ve edebî şahsiyeti hakkında varılan sonuçlar şöylece özetlenebilir:

Hayatıyla İlgili Sonuçlar:

1. Kaynaklarda hakkında bilgiye rastlanmayan Gurbî, şiirlerindeki ifadelerinden anlaşıldığına göre 1110/1698-1699 yılında Yenipazar-Bosna'da doğmuştur. Divan'ının tamamlandığını bildiren şiirine (173. şiir) 1160/1747 tarihini düşmüştür. Bu hâlde şairin ölüm tarihi 1747'den sonradır.

2. Yine şiirlerden çıkarılan bilgiye göre, şair Edirne yakınlarında Seyyîd Alî Dergâhı'nda mahlası Rahmî olan Muhammed Muslî adlı şeyhe intisap etmiştir. Adını “derviş” sıfatıyla birlikte kullanan (Dervîş Ahmed) Gurbî, kendi isteğiyle gurbete çıktığını ifade eder. Ayrıca şiirlerinden bir ara Nakşîbendîliğe de bağlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Eserleriyle İlgili Sonuçlar:

1. Gurbî'nin bilinen tek eseri gayr-ı mürettep olan Divan'ıdır. Elde tek nüshası bulunan Divan'ın başında ayrıca, müstakil bir eser gibi değerlendirilebilecek olan 10 varaklık “Eimmeti'l-Asliyyet Risalesi” mevcuttur. Divan'ın şekil, muhteva ve dil bakımından incelenmesiyle şu sonuçlar elde edilmiştir:

Şekil bakımından: Gurbî Divanı'nda mesnevi, kaside, gazel, kıt'a, nazm, murabba, şarkı, müselles, müseddes, tesdîs, matla' nazım şekilleri ile tevhid, münacat, na't, medhiye, baharname, tevbename, tarih, lugaz, nefes vb. gibi nazım türleri kullanılmıştır. Divan, klasik divan tertibine uymamakla birlikte, Divan'ın baş kısmında yer alan Eimmeti'l-Asliyyet Risalesi kendi içinde bir tertibe sahiptir, denebilir.

Divan şairlerinin hemen hemen hepsinde görülen imâle, zihaf gibi aruz kusurları Gurbî'de de görülmekle birlikte şiirlerinin tamamı göz önünde bulundurulduğunda onun genel olarak vezni kullanışta başarılı bir şair olduğu söylenebilir.

Divan'da kafiye ve redif bakımından bazı kusurlar bulunsa da şiirlerdeki redif çeşitliliği dikkati çekmektedir.

Muhteva bakımından: Gurbî, Divan’ında Divan şiirinin klasik konularını işlemiş, alışılmışın dışına pek çıkmamıştır. Dinî-tasavvufî şiirlerin ağırlıklı olarak yer aldığı Divan’da şairin doğum yeri Yenipazar’ın özelliklerinin ayrıntılı bir şekilde ele alındığı şiirler de dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra aslında tüm şairlerin işlediği bahar, Gurbî’nin şiirlerinde canlı tasvirlerle tasavvufî düşünceye bağlanarak anlatılmıştır. Şiirlerin vazgeçilmez konusu aşk ise Gurbî Divan’ında daha çok İlahî boyuttur. Şair, şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla Bektaşîlik ve Nakşibendîliğe intisap etmiştir. Kimi şiirlerinde Nakşibendîliğin etkileri görülse de daha çok Bektaşîlik geleneğine bağlı kalmıştır.

Dil bakımından: Gurbî’nin şiirlerinde kullandığı dil, genellikle sadedir. Mahallî söyleyişler bulunmaktadır. Yer yer konuşma dilinin hakim olduğu şiirlerde bazen Arapça ve Farsça kelimelerin, tasavvufî terimlerin kullanılmasıyla dil ağırlaşabilmektedir. Mısra ve beyitlerde ayet ve hadislerden yapılmış iktibaslar da mevcuttur.

Edebî Şahsiyetiyle İlgili Sonuçlar:

Gurbî, kendi deyişiyle “iki âlemde dilşâd olmak”, hayır ile anılmak için şiir yazmış; şiirlerinde daha çok Allah aşkını dile getirmiştir. Diğer Divan şairlerinin aksine kendisini sadece birkaç beytinde övmüş; bunu yanı sıra eksik ve kusurlarının çok olduğunu dile getirerek, benimsemiş olduğu tasavvuf düşüncesine de uygun olarak, alçakgönüllülük yapmıştır. Elbetteki şairin hataları vardır; ancak bu hatalar onun söylediği kadar fazla değildir.

Divan’ında çokça şiir yazdığını; ancak divânelik edip bir türlü bir Divana başlayamadığını söyleyen Gurbî, Bektaşîliğe intisap etmiş, adını “derviş” sıfatıyla beraber kullanmış, şiirlerinde ağırlıklı olarak Allah aşkını konu edinmiştir. Bazı şiirlerinden Nakşibendîliğe de bağlandığı anlaşılan şairin yer yer bu tarikatın anlayışına uygun söyleyişleri de vardır. Yol gösterici, nasihat özelliği taşıyan şiirler de kaleme almış olan Gurbî, genel itibarıyla sade, mahallî özellikler içeren bir dil kullanmıştır. Bunda 18. yüzyıldaki “Mahallileşme Cereyanı”nın yanı sıra Bektaşî şairlerine özgü sade, anlaşılır üslup etkili olmuş olabilir.

Tezkirelerde veya başka kaynaklarda adına rastlanmayan şairin, doğum yeri Bosna ve Rumeli civarında tanındığı, burada yaşamış diğer şairlerin onun şiirlerini tahmis etmiş olmasından anlaşılmaktadır. Bu tahmislerin dışında Gurbî’nin yakın arkadaşı olduğu düşünülen Meylî, şairi ve onun Divan’ını methedici bir müfred ve bir gazel yazmıştır.

II. BÖLÜM

GURBÎ DİVANI

NÜSHANIN TANITIMI

VE

METNİN KURULMASINDA TAKİP EDİLEN YOL

I. NÜSHANIN TANITIMI

Belediye Kütüphanesi, nr. O. 109

Cildi bulunmayan Divan'da 87 yaprak mevcuttur. Baştaki 10 yaprakta "Eimmeti'l-Asliyyet" risalesi vardır. 58b'de şairin birer gazeline Hamdî'nin; 71b-72a'da Priştineli Vâ'iz İbrahim Efendizâde Va'iz Muhammed Efendi Reşîd'in; 77a'da Meylî'nin, Gurbî'nin şiirlerine tahmisleri bulunmaktadır. Divan'ın tamamlanışı 70b'de şair tarafından belirtildikten sonra 71a boş bırakılmıştır. 71b-72a'ya yazılmış tahminin ardından 73a-74b boştur. 75a'da Meylî'nin muhtemelen Gurbî'nin Divan'ı için yazdığı bir gazeli bulunmaktadır. Bu sayfaya sonradan başka bir kalemle yazılmış bir başlık bunu ifade etmektedir. 75b, 76a boştur. 76b'de Meylî'nin şiiri, 77a'da Meylî'nin tahmisi vardır. 77b boştur. 78a'da Gurbî'nin bir şiiri ve Meylî'nin Gurbî hakkında yazmış olduğu bir müfredi bulunmaktadır. 78b'de Farsça müfredler ve 1 kıt'a ve bu kıt'anın "Kıta-yı Gurbî" başlığı altında Türkçesi; 79a'da Gurbî'nin şiiri; 79b'de mahlassız bir şiir; 80a, 80b'de Farsça şiirler; 81a-81b'de Gurbî'nin şiirleri; 82a, 82b'de Farsça şiirler; 83a, 83b'de Gurbî'nin şiirleri; 84a, 84b'de Farsça şiirler; 85a'da Gurbî'nin şiirleri; 85b- 87b'de Farsça şiirler yer almaktadır.

205x140 - 165x115 mm. ebadında; aharlı, krem rengi kağıt üzerine, çift sütuna, 13 satırlı nesih hatla yazılmıştır. Yıpranmış Divan; kenarları yırtılmış sayfaları, başka sayfalar üzerine yapıştırılarak tamir edilmiştir. Beyaz, ince bir bezden oluşan şirazesı de sonradan yapılmıştır. Rutubetten iyice sararmış olan sayfalarda 78. varağa kadarki şiirler çerçevesizdir. 78a'dan itibaren sayfalar altın yaldızlı çerçeve içindedir. 71b'den itibaren kalemin ucu incelmış ve rengi açılmıştır; başlıklar ise -önceki varaklardaki genellikle silik, muhtemelen kırmızı başlıkların aksine- siyah renkli ve okunaklıdır. 76. varaktan itibaren sayfalar aharını yitirmiş gibidir.

İstinsah kaydı mevcut olmayıp bu nüshanın ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiği belli değildir.

Baş: Allâh Allâh didüm evvel başladum
Ak kızıl gül birbirine işledüm

Sonu: Hoş tamâm oldı burada bu kitâb
Didüm uş vallâhü a'lem bi's-savâb

II.METNİN KURULMASINDA TAKİP EDİLEN USULLER

A. Türkçe Bazı Ekler ve Kelimelerin İmlası

1. Ekler

Gurbî Divanı, XVIII. yüzyılın ikinci yarısının başında kaleme alınmış bir eserdir. Bu yüzyıl, XV. yüzyılın sonlarından XX. yüzyılın başlarına kadar devam etmiş Osmanlı Türkçesi devrinin içinde yer alır. Türkçedeki eklerin, vokal uyumuna tabi olması, Osmanlı Türkçesinin son devirlerinde (XIX. yüzyıl ortaları) başlar, Türkiye Türkçesi döneminde tam olarak gerçekleşir.¹⁰ Nitekim Gurbî Divanı'nda da ek ve kelimelerin eski imlası ve şekilleriyle karşılaşmıştır. Bu itibarla Divan, transkripsiyonlu metne aktarılırken eklerin eski şekilli imlalarına sadık kalınmıştır.

1.1. İsim Çekim Ekleri

a) Akuzatif (yükleme) eki

İsmi cümlelerin nesnesi hâline getiren ve yükleme fonksiyonu taşıyan bu ek, düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre değil, sessiz harfle biten kelimelere “-ı,-i” sesli harfle bitenlere ise “-yı, -yi” şeklinde getirilmek suretiyle yazılmıştır. Ancak 3. tekil şahıs iyelik ekinden sonra gelen akuzatif eki “-n” ve “-nı, -ni” şeklinde de görülmektedir:

yolu (73/4)	beni (83/34)	cihânı (36/2)	sözi (124/3)
dünyâyı (32/1)	tecellîyi (29/11)	fânîyi (34/3)	sîmâyı (50/1)
elin (29/26)	askerin (29/16)	anahtarın(26/38)	sünnetin (57/4)
yaşını (2/1)	câmını (84/16)	zahmetini (45/4)	bağrını (2/2)

Ekin muhtemelen mahallî ağızdan kaynaklanan nazal n'li (ñ) şekliyle de sık sık karşılaşılmaktadır. Bunlar metin transkribe edilirken düzeltilmiştir:

zâhiriñ (44/3)	vasfîñ (R./97)	yüziñ (2/1)
----------------	----------------	-------------

b) Datif (Yaklaşma) eki

Bu ek genelde “-a, -e” şeklinde iken bir yerde muhtemelen mahallî özellik etkisiyle “-i” şeklinde kullanılmıştır:

sûretini bakmaya (24/1)

c) Lokatif (bulunma) ve ablatif (ayrılma) eki

¹⁰ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yay., İstanbul., 1999, s.18-21,120-122.

Bu eklerin imlasında sadece d’li şekilleri ile karşılaştıldığı için “-da, -de -dan, -den” şeklinde okunarak, t’li şekilleri kullanılmamıştır. Yalnızca ablatif ekinin birkaç kelimedede “-din” şeklinde imla edildiği görülmüş, bunlar da muhafaza edilmiştir:

dostdan (4/1) ‘işretde (84/19) irmedin (133/7)

ç) Genitif eki

Genitif ekleri, bazı yerlerde “-iñ,-iñ,-niñ,-niñ” şeklinde harekelenmişse de metinde eski imla özellikleri hakim olduğundan bunlar yuvarlak vokalli olarak “-uñ,-üñ,-nuñ,-nüñ” şeklinde transkribe edilmiştir:

Dervîşüñ (37/6) belânuñ (45/6)

d) İyelik ekleri

Birinci ve ikinci şahısların teklik ve çokluk hâllerinin yardımcı vokalleri yuvarlak şekliyle yazılmıştır:

kalbüm (72/1) âhumuz (49/3) kandalığuñ (49/1)

Bazen 2. tekil şahıs iyelik ekleri “-ñ” yerine “-n” ile gösterilmiş olup bunlar transkripsiyonlu metinde düzeltilerek “-ñ” ile yazılmıştır:

canını → canuñı (36/2) özine → özüñe (34/4)

e) Ek-fiiller

İsme gelerek ismi cümlemin yüklemi hâline getiren ek-fiillerden 1. tekil şahıs bildirenler, düz-geniş vokalli olarak “-a,-e” şeklinde yazılmıştır:

cihânem (131/4) giriftâram (138/2)

1. çoğul şahısta ise yuvarlak vokal kullanılmıştır:

sağlaruz (12/2) bizlereyüz (12/5)

3. şahıs bildirme eki ise yuvarlak vokalli şekliyle kullanılmıştır. Konsonant uyumuna dahil edilmeden ekin “-dur,-dür” şeklinde d’li hâli yazılmıştır:

celâlidür (115/1) revâdur (26/22)

Ekin “durur” şekli ise eklendiği kelimedenden ayrı yazılmıştır:

yok durur (63/2)

1.2. Fiil Çekim Ekleri

a) Şahıs ekleri

Fiile gelen 1. ve 2. teklik şahıs ekinin vokalleri yuvarlak alınmıştır:

olalum (67/3) gönderüñ (173/14)

Ancak öğrenilen geçmiş zaman eki “-mış, -miş” ve geniş zamanın olumsuz şeklinde, 1. tekil şahıs ekleri düz-geniş vokalli olarak alınmıştır:

tutmışam (135/4) itmezem (R.6)

Bunun yanı sıra görülen geçmiş zaman ekinden sonra gelen 1. çokluk şahıs eki, ince vokalli şeklinde de “kaf” harfîyle “-dük” şeklinde yazılmıştır. Bu, metin transkribe edilirken kafiye ve redife rastlayan yerlerde muhafaza edilmiş; diğer kısımlarda düzeltilmiştir:

eyledük → eyledük (26/44)

geçdük → geçdük (29/24)

Özellikle şart ekinden sonra gelen 2.tekil şahıs eklerinin “ñ” sesi yerine “n” sesi ile yazıldığı görülür. Bunlar transkripsiyonlu metinde düzeltilerek “ñ” ile verilmiştir:

dirsen → dirseñ (19/4)

b) Zaman ekleri

Fiil zaman eklerinden geniş zaman eki olan “-r” nin almış olduğu yardımcı vokal yuvarlak olarak “-ur,-ür” ve “-ar,-er” şeklinde düz-geniş yazılmıştır:

virür (82/11)

sanur (83/17)

ider (83/21)

umaram (99/2)

Öğrenilen geçmiş zaman eki “-mış, -miş” ve 3.tekil şahıs ekinden sonra gelen görülen geçmiş zaman eki “-dı,-di” düz-dar vokalli olarak yazılmıştır. Görülen geçmiş zaman ekinde konsonant uyumu söz konusu değildir.

oldı (99/4)

gördi(26/43)

olmuş (128/2)

düzmiş (101/6)

Diğer zaman eklerinin imlasında düzlük-yuvarlaklık uyumuna riayet edilmiştir.

c) Emir eki

3. şahıs emir eki “-sun, -sün” şeklinde yuvarlak vokalli yazılmıştır:

itmesün (141/5)

varsun (45/3)

1.3. Yapım Ekleri

Metinde geçen yapım eklerinin yardımcı vokalleri düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre yazılırken, metinde görülen aykırılıklar da dikkate alınmıştır.

a) Fiilden fiil yapan “-t-” eki metindeki imlasına sadık kalınarak “-d-” şeklinde yazılmıştır:

gözledür (34/3)

gözedür (84/7)

b) “-dır-, -dir-, -dur-, -dür-” faktitif eki yuvarlak vokalli yazılmıştır:

irişdür (96/15)

bildürdi (181/7)

c) “-n-” dönüşlülük ekinin önüne gelen yardımcı ses dar-düz alınmıştır:

bulınur (96/14)

geçinürken (14/6)

ç) İsimlere olumsuzluk anlamı katan “-sız, -siz, -suz, -süz” sadece yuvarlak vokalli şekliyle yazılmıştır:

riyâsuz (83/3)

şübhesüz (83/3)

d) İsimden isim yapım eki “-lık (-lik, -luk, -lük)” ince vokalli şekillerinde de, muhtemelen mahallî söyleyişin etkisiyle, çoğu zaman “kaf” harfîyle “-lik” şeklinde

yazılmıştır. Bunlar transkripsiyonlu metinde kafiye ve redife rastlayan yerlerde muhafaza edilmiş; diğer kısımlarda düzeltilmiştir:

‘ariflik (8 /1) katrelikden→ katrelikden (102/8) dirliğinde → dirliğinde (99/8)

e) “-dık, -dik, -duk, -dük” partisip ekinin sadece yuvarlak vokalli olan şekli kullanılmıştır:

sandığı (83/17) ölmediği (99/7)

f) Atıf sigası olan “-ıp, -ip, -up, -üp” gerundium ekinin sadece yuvarlak vokalli olan şekli kullanılmıştır:

idüp (100/2) varup (100/3)

g) Zaman gerundiumlarından “-ınca, -ince” eki düz vokalli şekliyle yazılmıştır:

bulınca (15/5) bakınca (6/10)

ğ) “-dık, -dik, -duk, -dük” partisip ekine “-ca, -ce” getirilmek suretiyle yapılan “-dıkça, -dikçe” gerundiumunun ince vokalli şekillerinde de “kaf” harfi kullanılmıştır. Transkripsiyonlu metinde düzeltilmiştir:

geldükçe → geldükçe (65/2)

2. Kelimeler

a) Dönem özelliğini aksettiren bazı Türkçe kelimeler Divan’daki imlasına sadık kalınarak aşağıda örnekleri verildiği şekilde yazılmıştır.

vermek: virdi (78/6)
demek: disünler (82/4)
etmek: itmek (100/5)
vurmak: urdı (29/7)
için: içün (11/1)
gizli: gizlü (19/1)
ermek: iren (54/4)
yemek: yime (23/3)
yer: yir (29/7)

b) Vokal ile biten bir kelimedenden sonra vokalle başlayan başka bir kelime geldiğinde vezin gereği vokallerden biri düşürülünce iki kelime birleşik yazılarak vokalin düştüğü yer kesme işaretiyle belirtilmiştir:

n’ola (137/4) n’eyler (1/1) n’âşinâ (10/3)

Yine vezin icabı, “içün” edatının önündeki vokal düşürüldüğü zaman bu edat önceki kelimeyle birleştirilmiştir:

anuñçün (17/4)

c) Türkçe kelimelerin imlasında vezin gereği de olsa uzatma kullanılmamıştır:

aşına (86/1) bay (26/56) ılgar (29/16)

ç) Yön belirten “beri” kelimesinin metinde “berü” ve “beri” olmak üzere iki haliyle de karşılaşılmaktadır. “salim, kurtulmuş, temiz” anlamındaki “beri” kelimesiyle karışmaması için birlik sağlanıp kelime “berü” şeklinde yazılmıştır. Sadece kafiye zaruretinin olduğu yerlerde metindeki imlasına uyulmuştur:

beri (R./138) berü (3/3) beri → berü (4/3)

d) “sakın” ünlemi metinde “ñ” sesiyle imla edilmiştir; transkripsiyonlu metinde bu kelime normal “n” sesiyle verilmiştir:

sakın → sakın (34/1)

e) “dahi” bağlacı, Divan’da (174 no’lu manzumede hariç) “h” yerine “h” harfi ile yazılmıştır. Kelime transkribe edilirken düzeltilerek “dahı” şeklinde verilmiştir.

dahı → dahı (15/2)

f) “ile” edatı kendisinden önce gelen kelimeyle arasına kısa çizgi (-) konularak bağlaç olan “ile”den ayırt edilmiştir:

bunlar-ile (5/2) if’âl ile â’mâl (15/4)

B.Arapça ve Farsça Bazı Ek, Kelime ve Terkiplerin İmlası

Arapça ve Farsça ek, kelime ve terkiplerin imlasında büyük ölçüde Prof. Dr. İsmail Ünver’in İLESAM’ın 17-18 Ocak 1992 tarihinde düzenlemiş olduğu “I. Eski Türk Edebiyatı Kolokiyumu”nda sunduğu bildirinin Türkoloji Dergisi’nde yayımlanan genişletilmiş hâlindeki bilgilerden faydalanılmıştır.¹¹ Fakat bazı ek, kelime ve terkiplerin imlasında farklı uygulamalara da yer verilmiştir.

Arapça ve Farsça bazı ek, kelime ve terkiplerin imlasındaki uygulamalar aşağıda kısaca belirtilmiştir:

1. Eklerin İmlası

a) Bir ön edatla bir ismin birleşmesi neticesinde ortaya çıkan kelimeler tireli yazılmıştır:

nâ-ehl (118/6) nâ-hoş (119/2) bî-şübhe (39/1)

Ancak bunlardan Türkçede artık alışılacık olmuş olanlara tire koyulmamıştır:

nâdân (82/6)

b) Aynı iki kelimenin arasına bir edat getirildiğinde bunlar tire ile birleştirilmiştir:

ser-be-ser (R./31) sû-be-sû (R./78)

c) Fiilden ve isimden isim yapan eklerle meydana getirilen kelimeler, kalıcı yeni bir anlam kazanmış olduklarından tiresiz yazılmıştır:

dermend (50/4) cânbâz (R./174) hünermend (85/17)

¹¹ İsmail Ünver , “Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Notlar” , *AÜDTCF Türkoloji Dergisi*, c.XI, S.I, s.51-89.

- keştibân (15/2) minnetdâr (29/24) tevbekâr (83/25)
- ç) “-veş, -âsâ, -vâr” gibi benzetme edatları eklendikleri kelimelerden tire ile ayrılmışlardır:
bûlbûl-âsâ (49/3) bunun-veş (R./120) Rûstem-vâr (29/18)
- d) “-âne” edatı, günümüz Türkçesinde çok kullanılan, alışılmış bir ifade olduğundan, eklendiği kelimeye bitişik yazılmıştır:
‘âşıkâne (R./71)

2. Kelimelerin İmlası

a) Hakk, Rabb, zann, şekk, hatt, sırr, dürr, hazz gibi sonu ikiz konsonantla biten kelimelerin sonundaki bu harfler, beyit içerisinde vezne göre çift veya tek olarak yazılmıştır:

Hakk (23/1) Hak (24/4) Rabb (91/6) Rab (135/3)
şekk (26/1) şek(51/1) sırr(15/3) sır (169/2)

b) Şahıs isimleri, yer adları, musıkî makamları vb. gibi özel adların isimleri büyük harfle başlatılmıştır:

Muhammed (13/2) Sabâ (R./73) Fırat (6/5) Yenibâzâr (26/1)

Bunun yanı sıra Allah’ın sıfatları da Allah’ın isminin yerine kullanıldığından büyük harfle başlatılmıştır:

Gafûr (20/4) Settâr (29/1) Kadîr (20/3)

Allah’ın sıfatlarından olan “zülcelâl” kelimesi aşağıdaki gibi yazılmıştır:

zü’l-celâl (R.179)

c) “Her” kelimesiyle birleşik isim yapan kelimeler tiresiz yazılmıştır:

her bâr (29/23) her dem (32/3)

ç) “Dem” kelimesi vakit bildiren birleşik kelime yaptığımda tireli yazılmıştır:

subh-dem (120/4) hem-dem (64/4)

d) dâ’im, mâ’il, kâ’im gibi kelimeler hemzeli yazılmıştır:

dâ’im (52/1) mâ’il(63/1) kâ’im (62/3)

e) Arapça ve Farsça bazı kelimeler, veznin gerektirdiği yerlerde Türkçede söylenildikleri gibi kullanılmıştır:

hayr → hayır (R./20) mekr → mekir (87/4)

f) Genel itibariyle harekesiz olan metinde bazı kelimelerin harekelendiği görülmektedir. Nitekim “bûlbûl” kelimesi bazı yerlerde “bilbil” şeklinde harekelenmiştir; ancak bu durumun müelliften mi yoksa müstensihinden mi kaynaklandığı bilinmediğinden kelimenin transkripsiyonu “bûlbûl” şeklinde yapılmıştır:

bilbil → bûlbûl (26/28)

g) Esas imlası “h” harfiyle olan bazı kelimeler, Divan’da “h” sesiyle yazılmıştır; bu gibi kelimeler transkribe edilirken düzeltilerek doğru imlasıyla verilmiştir. Kelimelerdeki düzeltmeler dipnotta belirtilmiştir.

faḥr → faḥr (R./90) hoş → hoş (R./91)

ğ) Divan’da “ki” bağlacının son harfinin “güzel h” ve “y” ile olmak üzere iki şekilde; “egerçi” edatının son harfinin ise “güzel h” yerine “y” harfi ile imlâ edildiği görülmektedir. “ki” bağlacının “kim” şeklinde imlasıyla da metinde karşılaşılmaktadır.

h) “pâd-şâh, âf-tâb” gibi kelimelerin transkripsiyonu, Türkçede söyleniş şekline göre yapılmıştır:

pâdişâ (42/1) âfitâb (R./17)

ı) “hâne” kelimesiyle oluşturulmuş birleşik yapıli kelimeler araya tire koymadan bitişik yazılmıştır:

‘ibâdethâne (85/16) dershâne (15/3)

3. Terkipler

a) Arapça terkipler aşağıda örneklendiği gibi yazılmıştır:

hayyü’l-ebed (149/1) ferdü’s-samed (149/1) fevka’l-‘âlâ (85/10)
‘ilm-el-yakîn (R./15) ‘ayn-el-yakîn (R./15)

Ancak Lafza-i Celâl kelimesiyle birleşen kelimeler bu imlaya tabi tutulmamış; araya kısa çizgi (-) koyulmadan yazılmıştır. Çok kullanıldığından artık Türkçeleşmiş gibi düşünülen Besmelede ise hiçbir noktalama işareti kullanılmamıştır:

Bismillâhirrahmânirrahîm (Risalenin başı) emru’llâh (25/5)
rızâu’llâh (33) elhamdüli’llâh (6/13) Beytu’llâh (26/7)

b) Fekk-i izafet yapılarak meydana getirilen birleşik isim ve sıfatlar ile Farsça isim ve hâl köküyle yapılan birleşik kelimeler araya kısa çizgi konularak yazılmıştır:

sâhib-hayâ (R./39) ser-çeşme (R./50) dil-şâd (R./88)

Ancak çok kullanıldıkları için günümüz Türkçesinde alışılmış olanlar kısa çizgi koyulmadan yazılmıştır:

Hindûsitân (182/6) gülsitân (R./74) gülşen (70/2) mehtâb (84/28)
gülzâr (7/1) dilrübâ (69/6) mehlikâ (104/4)

C. Teknik Özellikler

1. Metinde bazen atıf vavları, terkip i’si şeklinde harekelenmiştir. Bunlar, anlam gereği “vav” lı verilmiştir:

küfr-i îman → küfr ü îman (16/4) nutk-ı nefes → nutk u nefes (45/3)
geşt-i güzâr → geşt ü güzâr (104/3)

2. Metinde az da olsa karşılaşılan vezin bozuklukları, anlam da dikkate alınarak, giderilmeye çalışılmıştır. Bu hususta eklenen ses, hece ve kelimeler köşeli parantez [] içinde;

metinden çıkarılması zaruri olan ses, hece ve kelimeler ise normal parentez () içinde belirtilmiştir.

3. Divan’da ayet ve hadislerden yapılmış iktibasların, Arapça-Farsça ibarelerin anlamları hususunda tereddüde düşüldüğünden bunlar transkripsiyonu yapılmayarak Arap harfleriyle verilmiş, dipnotta ayetin bulunduğu sure adıyla birlikte mealleri yazılmıştır. Bununla beraber çok bilinen, okunuşunda hata yapma ihtimali olmayan ayet iktibasları italik olarak transkribe edilmiştir.

4. Şiirlerde geçen ve daha çok halk arasında kullanılan Türkçe kelimelerin anlamı, beyitlerin daha kolay anlaşılabilmesi amacıyla, I. Bölümde “Dil Özellikleri” bahsinde alfabetik sıraya göre verilmiştir.

5. Divan incelenirken bazı başlıkların şiirlerle uyum göstermediği anlaşılmıştır. Bu sebeple şiir başlıkları dipnot hâlinde gösterilmiştir. Ancak Divan’ın başındaki risalede yer alan konu başlıkları muhafaza edilmiştir.

6. Her manzumenin Divan içindeki yeri, numara sırası verilmek suretiyle dipnot olarak belirtilmiş; sıra numarasının hemen altında manzumenin vezni yazılmıştır.

7. İnceleme kısmında örnek olarak gösterilen beyitler transkribe edilmiş hâliyle verilmemiştir. Ayrıca bunların alt tarafında manzume ve beyit numarası belirtilmiştir.

8. Metnin kuruluşunda, tenkitli basımı yapılan ilmî eserlerde kullanılagelen transkripsiyon sistemi uygulanmıştır.

ء	: ’
ث	: Ş ş
ح	: Ĥ ĥ
خ	: Ħ ħ
ذ	: Z z
ص	: Ş ş
ض	: Ž ž Đ đ
ط	: T t
ظ	: Z z
ع	: ‘
غ	: Ğ ğ

ق : Ḳ ḳ
ك : Ñ ñ

Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlü harfler şu şekilde gösterilmiştir:

آ: Ā, ā; و: Ū, ū; ي: Ī, ī, ī

Vâv-ı ma'dûleler ise “ˆâ” olarak gösterilmiştir: hˆâhî, hˆâb gibi.

III. BÖLÜM
GURBÎ DİVANI
(METİN)

HAZĀ KĪTĀBŪ'L-E'İMMETİ'L-AŞLİYYET

Bismillāhirrahmānirrahīm

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

— • — —\ — • — —\ — • —

- 1 Allāh Allāh didüm evvel başladum
Aķ kızıl gül birbirine işledüm
- 2 Hāķ te'ālādan 'ināyet isteyü
Zāhir ü bāṭın hidāyet isteyü
- 3 Umaram bu ben kılına ol İlāh
İde luṭf u faẓlı-ile bir nigāh
- 4 Hem rızāsına muvāfıķ her işüm
Eyleye her demde her bir cünbişüm
- 5 Çün buyurdı bize ol *lā-taķneṭu*
Kesmezem andan ümīdüm ey 'amū
- 6 Her ne deñlü mücrim ü āşim isem
Gice gün andan ricā kaṭ' itmezem
- 7 Evvel āḫir bildüm anı Zü'l-celāl
Lem-yezel ol Bī-zevāl ü Lā-yezāl
- 8 Ḥayy u Kayyum u Eḫad ferd ü ebed
Rāzıķ u Fettāḫ u Allāhü'ş-şamed

Maṭlab-ı şenā-yı İzid te'ālā

- 9 Şad hezārān bār şükr ü ḥamd aña
Virdi imān dīn-i İslām ol baña

⁵ *lā-taķneṭu* : Zümer 39/53, meali: “Allah’tan ümidi kesmeyin.”

- 10 Kāf u nūnuñ arasında(n) her ne var
Zāhir itdi cümlesin perverdigār
- 11 Hem kāmudan zübde kıldı ādemi
Eyledi aña müsahhar ‘ālemi
- 12 Kendü gizlü genc iken oldı ‘ayān
Bu ‘ayānı eylemek olmaz beyān
- 13 Cümle maḥlūkına yok andan şefīk
İden oldur bize tevfiğin refīk
- 14 Enbiyāya viren oldur mu‘cizāt
Hem kerāmet evliyāya bā-şebāt
- 15 Mü‘minīne şıdk-ile ĩmān u dīn
Böyle bil ‘ilm-el-yakīn ‘ayn-el-yakīn
- 16 Fā‘il oldur ber-ḥaḳīkat her işi
Zāta tābi‘ bil şıfātı iy kişi
- 17 Āfitābı zerreden bilür bilen
Kaṭreden ‘ummānı hem buldı bulan
- 18 ‘Ālem-i şüretde fark oldı bu zāt
‘Ālem-i ma‘nāda bir zāt u şıfāt

Maṭlab-ı münācāt-ı Bārī te‘ālā

- 19 İy İlāhe’l-evvelīn ü āḫirīn
İy hüve’l-ḥallāk u Rabbü’l-‘ālemīn
- 20 Her bir a‘mālüm ḥayır olmak için
Sırr u cehren ol baña luṭf it mu‘īn

- 21 *Ṭāmmetü'l-kübrā* olınca âşikâr
Ben kuluñı itme maḥzûn u ḥazîn
- 22 Rûz-ı maḥşer Aḥmed ü Maḥmûd olan
Şâfi'üm olsun şefi'ü'l-müznibîn
- 23 İsterem senden İlâhî kıl kerem
Hem-demüm eyle ola îmân u dîn
- 24 Cümle vâruñ 'aşkına yâ Rabbenâ
Raḥmetüñe bizleri sen kıl qarîn
- 25 Enbiyâ vü evliyâlar ḥürmeti
Eyle âḥir meskenüm ḥuld-i berîn
- 26 'Afv idüp cümle günâhum yarlığa
Ola yârüm yarın anda ḥür-ı 'în
- 27 Maḥşadum ancak rızâñ-ile senüñ
'Aşk u şevkuñ ile dîdâruñ hemîn

Maṭlab-ı na't-ı Muḥammed Muştafâ şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem

- 28 Niçe kerre niçe yüz biñ her zamân
İşbu ben mücrimden olsun bî-gümân
- 29 Uş taḥiyyât u şalât ile selâm
Ol Muḥammed ile âline tamâm
- 30 Ehl-i beytine anuñ ezvâcına
Kıl namâzı ir yûri mi'râcına
- 31 Daḥı aşḥâb-ı güzîne ser-be-ser
Şad taḥiyyât ola bizden iy püser

²¹ *Ṭāmmetü'l-kübrā*. Nâziât, 79/34, meali: “En büyük belâ, kıyamet.”

²⁶ yarın: yarın; ḥür: ḥür M

- 32 Hem muhācirle kamu enşārına
Gel selām it irişüp envārına
- 33 Her ne deñlü var ehibbā tābi‘īn
Di şalātı ber-‘ibādü’ş-şālihīn
- 34 Çün Muḥammed ümmeti kıldı Hudā
Bizleri kılmak gerek şükri añā
- 35 Anuñ-ile virdi Qur’ān-ı mübīn
Bulduk uş anuñla biz īmān u dīn
- 36 Aḥmed ü Maḥmūd Muḥammed Muştafā
İki ‘ālem şāhidur ol pür-şafā

Der-beyān-ı çehār-yār-ı güzīn

- 37 Faḥr-i ‘ālem Muştafāya yār-ı gār
Ol Ebūbekr oldı şiddīk añla var
- 38 Çekdi ‘asker ‘adl-ile dahı ‘Ömer
Aldı niçe yir bulup āḥir zafer
- 39 Cem‘ iden Qur’ānı ‘Osmāndur ‘ayān
Bil anı şāhib-ḥayā sen bī-gümān
- 40 Nām ‘Alīyyü’l-Murtażā Ḥaydar durur
Kal’-ı bābī fātiḥ-i Ḥayber durur
- 41 İşbu yārūñ dördi dahı yār idi
Dīn-i İslām içre hoş dīndār idi
- 42 Oldılar bunlar emīrū’l-mü’minīn
Anlar-ile buldı revnaḫ işbu dīn

³⁷ Faḥr: Faḥr M

⁴¹ hoş: hoş M

43 Yaradup naşb eyledi Bārī Hudā
Dīn-i İslām emri içün bī-riyā

44 Bize lāzım anlar añıldukça gāh
Ola rāzı di olardan ol İlāh

45 Kimse anlar irdüğine irmedi
Hem olaruñ gördüğini görmedi

Sebeb-i tahrīr in risāle vü mūcib-i tastīr in maḳāle

46 Diñle nuṭṭum iy sūḫandān-ı zamān
Emr-i Ḥaḳla kim ne söyler bu lisān

47 Şad-hezārān ‘acz ü taḳşīrāt-ile
‘Aşḳ u şevḳ u cezbe vü ḫālāt-ile

48 Bil diyem pīrüm saña bu dem belī
Ḳuṭb-ı ‘ālem Ḥācı Bektāş-ı Velī

49 Hem Edirne ḳurbı didüm tekyemi
Teñri ṭağında binā-yı muḫkemi

50 Ḳırḳlaruñ ser-çeşmesi Ḳızıldeli
Post-nişīni mürşidüm Seyyīd ‘Alī

51 Rehberüm dervīşi anuñ Muşlīdür
Ḥaḳ rızāsın gözedür ol uslıdur

52 İşbu ḫalḳuñdur delīlüm aḫlaşı
Nāmı Muḫammed(dür) ü Raḫmī maḫlaşı

53 Gel diyārum Bosnadur bil sen benüm
Hem Yeñibāzār olupdur meskenüm

⁴⁶ sūḫandān: sūḫandān M

- 54 Halkumuz gāzi kamusı ser-firāz
Bir bilür Allāhı terk itmez namāz
- 55 Halk u şehri hem diyārumuz bile
İzn-i Mevlā birle bu geldi dile
- 56 Dilerem hıfz eylesün Allāh anı
Her kederden zāhir ü bāṭın gani
- 57 Biñ yüz elli hem yedide idi sāl
Kim şürū' itdüm bu nazmı yā ricāl

Der-beyān-ı faşl-ı bahār

- 58 Āḫir-ile her bir işüñ aşlına
Kıl nazār bu dem bahāruñ faşlına
- 59 Tutmış iken 'ālemi cünd-i şitā
Hançer-i süsenle irdi şayf aña
- 60 Gök demür giymiş benefşe leşkeri
İrdi evvel cümleden töküp teri
- 61 Havf idüp gördi anı berd 'askeri
Kaçmağa yüz tutdı kış olan çerī
- 62 Daḫı zerrīn ile sünbül irdiler
Ceyş-ile cenge hāzır turdılar
- 63 Geçdi tahta hükm idüp sulṭān-ı gül
Lāle boynın egdi karşı hemçü kul
- 64 Ayağa zanbaḫ karanfil turdılar
Şeb külāhı başlarına urdılar
- 65 İrdi şebbū ile 'anber-bū daḫı
Kaṭfe nergis misk-i rümī iy aḫı

- 66 Geldi nesrīn ile haṭmī yasemen
Hulle-yi aḥḍarla eşcār u çemen
- 67 Pādiṣāh-ı verde fermān-ber olup
Her ʔarafdan kūh u ṣaḥrālar ʔolup
- 68 Cem' olup anlar bahār-ile bile
Kıṣa işler geçdiler gelmez dile
- 69 'Ālemi alup ṣitādan ʔarb-ile
Kurtarup mülkin elinden ḥarb-ile

Der-beyān-ı maḳām-ı naḡamāt-ı bülbul

- 70 Çün bu fethi gördi bülbul ol zamān
Naḡmesiyle ʔutdı kevnī rāyegān
- 71 Seyr ider geh İṣfahān u geh Hicāz
'Āṣıḳāne eyledi ol keṣf-i rāz
- 72 Geh Dügāh u geh Segāh u Çārgāh
Geh Hüseyinī anuben eylerdi āh
- 73 Hem Nevā ile Ṣabādan urdı dem
Ol Rehāviyle 'Irāḳ u der-'Acem
- 74 Gice gündüz seyr idüp ol gülsitān
Cūṣa geldi bāḡ u bostān-ı cihān
- 75 'Andelībün zār u feryādı dile
Şaldı cānum ile cisme velvele
- 76 Baḳma işbu ḥalk-ı 'ālem ʔavrına
Cehd idüp ir baḳ bu sırruñ ḡavrına

Vaşf-ı hāl-i men in būd

- 77 Mu'tekif iken özümde ben za'îf
Luṭf-ile ilhām idüp baña laṭîf
- 78 Geçdi 'âlem hâtırımdan sū-be-sū
Kendü zātum aradum ben mū-be-mū
- 79 Sehv ile nisyān u 'işyān u ḥaṭā
Kıplamış dörd yanımı zerķ u riyā
- 80 Gündüzümde işbu hālî çünki ben
Gördüm āḫir neyledüm bir diñle sen
- 81 Hakkā tıutup yüzümi çok ağladum
Āteş-i derd-ile bağrum dağladum
- 82 Nefsüme geldi nedāmet nāgehān
Hakkıñ irdi ol dem ihsānı nihān
- 83 Dir baña cānumdan ol bîrūn iken
Ol melāmet içre ben maḥzūn iken
- 84 İy bu dem cürmine olan mu'terif
Tır ki sırrum saña oldu münkeşif
- 85 Senden evvel her gelen ehl-i hüner
Ḥayr-ile yād olmağičün bir eşer
- 86 Koydılar hep şādık 'āşıklar nişān
Añılur ḥayr-ile anlar her zamān
- 87 Gel didüm kendi özüme dostān
Bir bahāne-ile añıl sen hemān
- 88 Sen de gel cehd eyle bir yād olasın
İki 'âlem içre dil-şād olasın

89 Hem özümde eyledüm Hakk’a niyâz
Destüme aldum kalem didüm ki yaz

90 Yazdı evvel bu hadîsi bâ-şebât
Kim buyurdu anı fahr-i kâ’inât

*Ḳāle ḥabībullahi’l- ekreme şalla’llāhu te’ālā ‘aleyhi ve sellem
El-eimmetü min ba’di işneyni ‘aşere imāmen evvelihüm
‘Alī ve āḥirihüm Mehdi**

91 Hoş sa’âdet-ile bil kim ol didi
Ol kim oldur iki ‘âlem seyyidi

92 On iki durur imâmlar bil işit
Şoñra benden uy olara key iş it

93 Evvelidür anlaruñ şîr-i Hudâ
Nâm-ı pâkîdür ‘Aliyyü’l-Murtażâ

94 Şânına nâzildür anuñ
Hem dañı ol

95 Hem Medîne benven ‘ilme bâb ol
Hem vaşî ile velîm ol bilmiş ol

96 Dâr-ı hikmet ben ‘Alîdür tâb aña
Ümmetüme ḥaḳdur olsun muḳtedâ

97 Çok dañı vaşfın ‘Alînüñ ol resül
Hoş hadîşiyle buyurdu pür-usül

⁹⁰ fahr: fahr M

* “Benden sonraki imamlar on ikidir; birincisi ‘Alî, sonuncusu Mehdi’dir.” anlamına gelen
bu hadisin, sahih hadis kitaplarında mevcut olmadığından mevzû olduğu anlaşılmaktadır

⁹¹ Hoş: Hoş M

⁹⁴ İnsan suresi 76/1 // Ankebûd 29/52, mealî: “Allah yeter de.”

⁹⁷ Hoş: Hoş M

98 Cümlesin dimek degül mümkün bize
Bir işāretdür murād olan size

99 ‘Ārif olan bildiler birdür Çalab
Birligine çok delīl itmez taleb

100 On ikincisi imāmuñ bī-riyā
Mehdī-i şāhib-zamāndur evliyā

101 Müjdelendi cennet ü rıdvān-ile
Haydar-ı kerrār olan gılmān-ile

102 Biñde bir vaşfını itmek tākātüm
Yetmez aña yok benüm ol kudretüm

Luğaz berāy-ı Haydar-ı Kerrār ‘Aliyyü’l-Murtażā

103 Cümle erler serveri erdür ‘Alī
Kāl’-ı kām’-ı bāb-ı Hayberdür ‘Alī

104 Rūz-ı maḥşer mü’minīn ‘aṭşānına
Anı bil sāķī-yi kevşerdür ‘Alī

105 Düldül ile Zü’l-fikāruñ şāhibi
Hem daḥı bil yār-ı Kanberdür ‘Alī

106 Dīn-i İslām ile ĩmān ehline
Şems ü māh u gökde ülkerdür ‘Alī

107 ‘Āşık-ı şādıklarına bŷy-i ter
Verd-i Mevlā misk ü ‘anberdür ‘Alī

108 Mazḥarı Haḫdur ḫaķīķat bilesin
Sırr u cehren nŷr u hem ferdür ‘Alī

109 Żāhir ü bâtında anı añla gel
Her işi eshel teyessürdür ‘Alī

110 Mürşidüm pīrüm delīl ü rehberüm
Olduğı ol günden izhārdur ‘Alī

Der-beyān-ı aşl-ı bâb-ı imām-ı evvel ‘Alī Keremu’llāhu vechehu

111 Diñle aşl-ı bâb-ı evvelden haber
Kim ne didi bize ol hayrū’l-beşer

**Ķāle Resūl-ı ĶaĶĶ ħabībullāhi’l-kerem Muhammedini’l-Muştafa
şalla’llāhu te’ālā ‘aleyhi ve sellem**

*Men ekreme evlādī faĶad ekremenī
Ve men ekremenī faĶad ekreme’llāhu te’ālā**

112 Bu ħadīs-i hoş buyurđı ol resūl
Ümmetine kendü evlādı çün ol

113 Gel diyem evlādını bir bir ‘ayān
Ķalmaya göñlüñde tā şekk ü gümān

114 Ol Ķüseyn ile Ķasandur bilesin
Hem olar evlādı raĶbet kılasın

115 Sen ħadīsüñ ma’nīsın bir dinlegil
Pek şaĶın Ķāyet ħaĶādan añlağıl

116 Ümmete cümle emānet ol ħabīb
Ķıldı Ķur’ān-ile evlādı ħabīb

* “Benim çocuklarıma iyilikte bulunan, bana iyilik etmiş olur; bana iyilik eden de yüce Allah’a iyilik etmiş olur.” anlamına gelen bu hadisin, sahih hadis kitaplarında mevcut olmadığından mevzû olduğu anlaşılmaktadır.

¹¹² hoş: hoş M

¹¹⁵ ħaĶādan: ħaĶādan M

- 117 Hem didi kim diler ise ümmetüm
Baña ikrām-ile itmek rağbetüm
- 118 Her kim evlāduma ikrām eyleye
Māl u mülk ü sözle sözüm diñleye
- 119 Her kim ikrām itmiş olur ol hemīn
Baña iden itdi ol Haḫḫa yaḫīn
- 120 Niçe bunuñ-veş ḥadīṣ evlād için
Ol buyurdi bize hoş irşād için
- 121 İy gözüm nūrı işit cānum benüm
Dīn-i İslām ile ĩmānum benüm
- 122 Añlaruñ bil eble ceddidür hemen
Aşl-ı dīn ĩmān u Ḳur’ān aña sen
- 123 Sen ĩmām-ı evveli bildüñ ‘Alī
İḳtidā kıl cümlesine di belī

Der-beyān-ı aşl-ı imām-ı şānī

- 124 Diyem ikinci imāmı bilesin
Gönlüñüñ pasını cehd it silesin
- 125 Ḳurretü’l-‘ayn-ı Muḥammed Muştafā
Dü-vüm imām(ı) bil Ḥasan ḥulḳ-ı rızā
- 126 Bī-vefālardan ol içdi zehr-i ğam
Ḥā’in olan aña virdiler elem
- 127 Ol elem gördi cihānda az zamān
Bulmaya ḥā’in ebed ğamdan amān

¹²⁰ hoş: hoş M

- 128 Kaşr-ı cennetde imāmlar ber-ḥuzūr
İdeler ḥāşıl şafā vü hem sürūr
- 129 Ol dem a‘dāya irer bī-şek ‘azāb
Ol ‘azāba yok nihāyet hem ḥisāb
- 130 İy olan mü’min qarındaşum benüm
Haḳḳa ṭoğrı yolda yoldaşum benüm
- 131 Biz de anlar gibi gel şabr idelüm
Nefsümüz vesvāsına cebr idelüm
- 132 Cennet içre kurbalarında bir maḳām
Ola kim vire bize ḥayyü’s-selām

Luğaz berāy-ı Ḥazret-i İmām-ı Ḥasan raḍiya’llāhu te‘ālā ‘anhu

- 133 İy gönül bil Haḳḳuñ envārı Ḥasan
Muştafānuñ daḥı dildārı Ḥasan
- 134 İy ‘Aliyyü’l-Murtaẓānuñ aşikār
Naḳd-i cānı ile her varı Ḥasan
- 135 Bint-i Aḥmed Fāṭıma anamuzuñ
Zāhir ü bātında esrārı Ḥasan
- 136 İy qarındaş-ı Ḥüseyn-i Kerbelā
‘Andelīb-i cāna gülzārı Ḥasan
- 137 Umaram yarın şefā‘at ideler
Ben za‘ife kıla ol yārı Ḥasan

Der-beyān-ı aşl-ı imām-ı şāliş

- 138 Gel üçüncisin imāmı bil beri
Olmasın ‘aşkından anuñ dil berı

- 139 Ol Hüseyn ibn-i ‘Alīdür bī-gümān
Aña cennetle şehādet āşiyān
- 140 Çekdi dünyā içre hāriçden belā
Tā olinca ol şehīd-i Kerbelā
- 141 Meskeni oldı anuñ ol dār-ı hāşş
Düşmeni bulmaz cehennemden halāş
- 142 Münkir anuñ cevrine gel iy ahı
İdelüm şabrı olar-veş biz dahı
- 143 İdeler bize şefā‘at ced-be-ced
Anlar içün yarlıgar bizi Ehad

Velehu berāy-ı Hāzret-i imām-ı Hüseyn

- 144 Rüz-ı maḥşer ceddüñ eylesin baña
Kıl şefā‘at yā Hüseyn ibn-i ‘Alī
- 145 Atañ ile yüzümi tutdum saña
Kıl şefā‘at yā Hüseyn ibn-i ‘Alī
- 146 Sen şehīd-i Kerbelāsın şübhesüz
Kurretü’l-‘ayn-ı Muḥammed hīlesüz
- 147 Kardaşuñla Fātıma evlādısız
Kıl şefā‘at yā Hüseyn ibn-i ‘Alī
- 148 El-veled sırr-ı ebīhsin bī-gümān
Yüzüñüzden bulduķ uş dīn ü ĩmān
- 149 Bil ki senden isterem ben her zamān
Kıl şefā‘at yā Hüseyn ibn-i ‘Alī

¹⁴¹ halāş: halāş M

¹⁴⁸ el-veled sırr-ı ebīhsin: “Çocuk babasının sırrıdır.”

Der-beyān-ı aṣl-ı imām-ı rābi‘

- 150 Yig durur diyem saña gel iy hümām
Şāh Hüseynüñ oğlu dördünci imām
- 151 Nām ‘Alīdür aña Zeyne’l-‘Ābidīn
Oқudılar bildiler ehl-i yaқīn
- 152 Ol yedi yaşında iken bil ‘ayān
Kim Dımışkuñ cāmi‘inde bī-gümān
- 153 Hütbe āğāz eyledi mü’minlere
Cān virürdi sözi öli tenlere

Der-beyān-ı aṣl-ı imām-ı hāmis

- 154 Gel beşincisin imāmı bulasın
Nām Muḥammed dirler aña bilesin
- 155 Oğlıdur Zeyne’l-‘İbāduñ aña ol
Hem laқab Bāқırdur aña bilmiş ol

Der-beyān-ı aṣl-ı imām-ı sādis

- 156 Bilmek isterseñ eger iy nīk-nām
Kim durur ol dağı altıncı imām
- 157 Ca‘fer-i Şādıқdur adı ol erüñ
Oğlıdur ol bil Muḥammed Bāқıruñ

Der-beyān-ı aṣl-ı imām-ı sābi‘

- 158 Hem yedinci bil imām iy hoş nihād
Didiler Mūsā-yı Kāzım aña ad

¹⁵³ Hütbe: Hütbe M

¹⁵⁸ hoş: hoş M

- 159 Ca‘fer-i Şādıkdan oldur yādigār
Ca‘ferüñ oğlu durur ol şehr-i yār

Der-beyān-ı aṣl-ı imām-ı ṣāmin

- 160 Gel imām-ı heştümi eydem saña
Bil ‘Alī Mūsā Rızā dirler aña

- 161 Oğlu bil sen anı Mūsā Kāzımuñ
Anları sevmekdür işi nāzımuñ

Der-beyān-ı aṣl-ı imām-ı tāsī‘

- 162 Toğuzıncı bil imāmı gel oḳı
Nām Muḥammed hem laḳab aña Taḳī

- 163 Bil ‘Alī Mūsā Rızā oḷıdur ol
Añla sözüñ aṣlını sen sağ u sol

Der-beyān-ı aṣl-ı imām-ı ‘āşir

- 164 Hem onuncı ben imāmı eydeyüm
Nām ‘Alīdür hem Naḳī ol diyeyüm

- 165 Ol Taḳī olan Muḥammed oḷı bil
Cümlesine bendedür bu cān u dil

Der-beyān-ı aṣl-ı imām-ı eḫad-‘aşer

- 166 On birincisin imāmı gel beri
Dirler aña bil Ḥasan hem ‘Askerī

- 167 Ol Naḳī olan ‘Alīnūñ cānıdur
Mü’minīnūñ cümlesi ĩmānıdur

Der-beyān-ı aṣl-ı imām-ı iṣnā-‘aṣer

- 168 Hem Muḥammed Mehdī-yi ṣāhib-zamān
On ikincidür imām-ı ‘aṣıḳān
- 169 ‘Askerīnün oğlıdur bī-iṣtibāh
Ḥükmini virür aña mülküñ İlāh
- 170 Ḥaḳḳına anuñ rivāyet çok durur
Şöyle çokdur kim nihāyet yok durur
- 171 Fāṭıma evlādı ola dir resūl
Mehdī-yi ṣāhib-zamān ol pür-uşūl
- 172 ‘Āḳıbet āḥir iḳāmet eyleye
Ḥalka ‘adl-ile imāmet eyleye
- 173 Hem daḥı deccāli bil ol ḳatlı ider
Bir olup ‘İsā-ile anlar gider
- 174 Dār-ı ‘uḳbāya iderler irtihāl
Ḥaḳ bilür andan añaru n’ola ḥāl
- 175 Dervīş Aḥmed nefsine ol sen ‘ases
‘Ārifāne uş didüñ bu deñlü bes

Tesdīs-i Dervīş Aḥmedü’l-Ġurbī berāy-ı on iki imāmü’l- müminīn

- 176 Kim olursa olma iy dil bāri sen
Yok yire ḳanlar töken başlar kesen
- 177 ‘Aşḳ-ile cānbāz olup ḳur gel resen
Eydem on iki imāmı bile sen
- 178 Dörd Muḥammed dörd ‘Alī iki Ḥasan
Bil Ḥüseyni Kāzımı ol sağ esen
- 179 Ḥürmet-i Ḥaḳḳı bularuñ Zü’l-celāl
Mağfıret eyler bizi ol Lā-yezāl

- 180 Evvel āhir bī-şek oldur bī-zevāl
Zāhir ü bāṭın bulardur ḥāliş āl
- 181 Dörd Muḥammed dörd ‘Alī iki Ḥasan
Bil Ḥüseyni Kāzımı ol şağ esen
- 182 İşbu on iki imāmlar ‘aşkına
Adı bellü ol hümāmlar ‘aşkına
- 183 Enbiyā olan ‘izāmlar ‘aşkına
Evliyā şāhib-kirāmlar ‘aşkına
- 184 Dörd Muḥammed dörd ‘Alī iki Ḥasan
Bil Ḥüseyni Kāzımı ol şağ esen
- 185 Dostānum bir kulağ tutuñ bize
Gice gündüz minnetümüz bu size
- 186 Bu kitābı alıcağ destünüze
Bir du‘ā-yı ḥayr idüñ cānumuza
- 187 Dörd Muḥammed dörd ‘Alī iki Ḥasan
Bil Ḥüseyni Kāzımı ol şağ esen
- 188 Ben bunu dünyālık içün düzmedüm
Tutmuşam ḥable’l-metīni üzmedüm
- 189 Emr-i Ḥaḳḳa bağılu nefsüm çözmedüm
İşbu bahri yüzdüm artuğ yüzmedüm
- 190 Dörd Muḥammed dörd ‘Alī iki Ḥasan
Bil Ḥüseyni Kāzımı ol şağ esen
- 191 Didiler maḥlaş baña hep ‘ārifān
‘Ālem-i nazm içre Ğurbī rāyegān
- 192 Dervīş Aḥmed adum okur her zamān
Bin ‘Alī işbu kamu ḥalk-ı cihān
- 193 Dörd Muḥammed dörd ‘Alī iki Ḥasan
Bil Ḥüseyni Kāzımı ol şağ esen
- 194 Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilāt
On iki bil sen imāmı bul necāt

195 Hoş tamām oldı bu yirde bu kitāb
İdelüm vallāhü a'lem bi's-şavāb

1

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Halk-ile 'āşık-ı Hāk bahş ü cidāli n'eyler
Bir bilür dahı delīl ile mişāli n'eyler
- 2 Şerbet-i la'l-i lebūñ yārūñ içen 'āşıklar
Çeşme-yi āb-ı hayāt ile zülāli n'eyler
- 3 Çün kamu 'ilm ü kemāl ola Hudānuñ bī-şekk
Hakķı buldukda kişi ğayrı kemāli n'eyler
- 4 Zātı çün mīve-yi eşcār-ı haķıķī olıcak
Bir kesik şüret olan servi nihāli n'eyler
- 5 Üns ü kurbında dilā sākin olanlar şeb ü rüz
Hāk te'ālānuñ 'aceb vehm ü hayāli n'eyler
- 6 Hāzır u nāzır 'ayān bildi anı hoş Ğurbī
İstemez çok o cevāb ile su'āli n'eyler

2

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
•• — — / •• — — / •• —

- 1 Bezm-i ma'sūķına bir dem iremez
Gözi yaşını şarāb eylemeyen

¹⁹⁵ Hoş: Hoş M

1 Başlık: Luğaz 11a

⁶ hoş: hoş M

2 11a

Ka‘be-yi vuşlatı bil kim göremez
Yüzün ol yolda turāb eylemeyen

- 2 Şevka pervāne-şifat irdi yanan
Meclis-i yāre irişmez bil ‘ayān
Pişürüp āteş-i ‘aşkıyla nihān
Kendü bağırını kebāb eylemeyen
- 3 Degmenüñ yeri degül dār-ı selām
Olımaz şehir-i vücūdında imām
Cümle-yi halka saḥā-ile tamām
Kendözin ‘ālī-cenāb eylemeyen
- 4 Sözi incü gibi herkes dizemez
Toğru dir her kişi Ğurbī gidemez
Kalb-i virānını ma‘mūr idemez
Mülk-i cismini ḥarāb eylemeyen

3

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Pīr-i Nakşībendī ol şāhib-kerem
Tut bu nuṭkum didi sen görme elem
İki ‘ālem içre bir dem yime ğam
Hūş der-dem kün nazar-ender ḳadem
- 2 Hoş buyurdı bize ol er rāyegān
Bu sözümle ‘āmil olan sālikān
Ḥaḳka bī-şekk olur āḥir vāşılān
Hūş der-dem kün nazar-ender ḳadem

3 Başlık: **Ğuŧt-i Ğurbī** 11b

¹ Hūş der-dem kün nazar-ender ḳadem: “Söyleyene dikkat eyle, ayağa bak.”

² Hoş: Hoş M

- 3 Hüş u demde kim ne var bil gel berü
Haddüñ añla mäsivâdan ol aru
Gel nazar al baş kadem bir ilerü
Hüş der-dem kün nazar-ender kadem
- 4 Ğurbîyem ammâ ki Dervîş Aḥmedem
Nazmum-ile ‘âşıkâne mesnedem
‘Ârifâne bu şıfatla sermedem
Hüş der-dem kün nazar-ender kadem

4

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Bu nuṭḡı cümleden evvel diyen Bārî Hudâdur bil
Bize andan dahı viren haberler enbiyâdur bil
Velâyetle hem ol mevşûf olanlar evliyâdur bil
Uşûliyle fûrû‘ını bilenler aşfiyâdur bil
Bu mülküñ ḥâşılı iy dil kamu bād-ı hevâdur bil
Hevâ-yı dostdan ğayrı Hudâ ḥaḡḡı hebâdur bil
- 2 Şaḡın bu ‘ömr ile varuñ saña bâḡı kalur şanma
Bu şeytân ile nefsüñüñ sen iġvâsına aldanma
Yoġ ol var olmaḡ isterseñ fenânuñ nârına yanma
Gelen ile gidenden geç Ḥaḡı an ğayrıyı anma
Bu mülküñ ḥâşılı iy dil kamu bād-ı hevâdur bil
Hevâ-yı dostdan ğayrı Hudâ ḥaḡḡı hebâdur bil
- 3 Bahâyim ḥaşletin terk it berü gel sen de insân ol
Okı ‘ilm-i ledünniden çalıṣ cehd eyle ‘irfân ol
Ferâġat küşesin mesken idin ‘âlemde sulṭân ol
Sözüm fehmi eyle bir ‘illet gelüben sen pür-iz‘ân ol
Bu mülküñ ḥâşılı iy dil kamu bād-ı hevâdur bil
Hevâ-yı dostdan ğayrı Hudâ ḥaḡḡı hebâdur bil

- 4 Ne deñlü māl u evlāduñ olursa dünyede vāfir
 Saña şālih ‘amelden yok yanında bir qalır āhir
 Bu dünyādan ne kim ister bulur anı dañı kāfir
 ‘Aẓāb ‘uqbāda olmışdur hemen müşrik içün hāzır
 Bu mülküñ hāşılı iy dil kamu bād-ı hevādur bil
 Hevā-yı dostdan ğayrı Hudā haqqı hebādur bil
- 5 Süleymān gibi ger hükümüñ yürürse cinn ü insāna
 Sikender-veş irür iseñ dañı sen āb-ı hayvāna
 Koyup gitseñ gerek āhir özüñ bil olma dīvāne
 Kemāndan tır tek bir gün atılırsın bu meydāna
 Bu mülküñ hāşılı iy dil kamu bād-ı hevādur bil
 Hevā-yı dostdan ğayrı Hudā haqqı hebādur bil
- 6 Hüner bilmekdedür ancak yine kendü özüñ Ğurbī
 Hudā görmekdedür qanda baqar ise gözüñ Ğurbī
 Şükür kıl Haq te‘ālāya sürüp yire yüzüñ Ğurbī
 Ki virdi diñlenür oldu bu dem her bir sözüñ Ğurbī
 Bu mülküñ hāşılı iy dil kamu bād-ı hevādur bil
 Hevā-yı dostdan ğayrı Hudā haqqı hebādur bil

5

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Selef-i şālihüñ oldum qapularında ğulām
 Uyduş uş anlara ben oldu baña anlar imām
 Bizden evvel bu cihān seyrin iden ehl-i niẓām
 Bize luṭf eyle naşīḥat olaruñdur bu kelām

صَحَّتْ وَجُوعٌ وَسَفَرٌ عَزَلْتُ ذِكْرِي بِدَوَامٍ
 نَاتِمًا مَنِ جَعَلَنِي بِكَ دَاوِي تَمَامًا

5 Başlık: Tesdīs 13a

¹ olaruñdur: anlaruñdur M (Vezin gereği düzeltilmiştir.) //Her bendin sonunda tekrarlanan son iki mısra , anlamlarının ne olduğu hususunda tereddüte düşüldüğünden olduğu gibi verilmiştir.

- 2 Bilgil āyāt u ḥadīṣ oldı bu pendūñ aşı
Bildi erbābı nedür fer‘-ile anuñ faşlı
Cüz’i küll külli cüz’ añlar eşit iy dil nesli
Açılur bunlar-ile olsa göñül ger paslı

صَحَّتْ وَجُوعٌ وَسَهَرٌ عَزَلْتُ ذِكْرِي بِدَوَامِ
نَاثِمًا مَانَ جَهَنَّمَ بِكُنْدِ كَارِي تَمَامِ

- 3 Yüzlerinden olaruñ irdi bize çünki reşād
Diyelüm gel olaruñ rūḥ-ı revānı ola şād
Bu güzel ḥuyılar-ile biz olalum pāk-nihād
Dest dırāz itmeye tā üstümüze ehl-i fesād

صَحَّتْ وَجُوعٌ وَسَهَرٌ عَزَلْتُ ذِكْرِي بِدَوَامِ
نَاثِمًا مَانَ جَهَنَّمَ بِكُنْدِ كَارِي تَمَامِ

- 4 Haḳ te‘ālā bize rūzī idüp īmān ezeli
Ḳoyalum ḥaḳ-ı cihān-ile bu ceng ü cedeli
Olalum işbu şıfat-ile velīler bedeli
Ki bu ḥaşletler olur cümle ḥaşā’il güzeli

صَحَّتْ وَجُوعٌ وَسَهَرٌ عَزَلْتُ ذِكْرِي بِدَوَامِ
نَاثِمًا مَانَ جَهَنَّمَ بِكُنْدِ كَارِي تَمَامِ

- 5 Kıl bu beş ḥaşlete sen gel berü ‘ibretle nazar
İrmesün ‘unşur ile rūḥ-ı revānuña zarar
Ḳanı bir ‘āşık-ı şādık dili levḥinde yazar
Kimi nefret ider andan kimisi ṭurma arar

صَحَّتْ وَجُوعٌ وَسَهَرٌ عَزَلْتُ ذِكْرِي بِدَوَامِ
نَاثِمًا مَانَ جَهَنَّمَ بِكُنْدِ كَارِي تَمَامِ

- 6 Ğurbīyā çünki bu ḥūlar-ile mevşūf olasın
Ehl-i ‘irfānuñ içinde ḳatı ma‘rūf olasın
Şüphe yok zerre ḳadar cümlede meḳşūf olasın
Saña lāyık mı ki meḳsūf ile maḥsūf olasın

صَحَّتْ وَجُوعٌ وَسَهَرٌ عَزَلْتُ ذِكْرِي بِدَوَامِ
نَاثِمًا مَانَ جَهَنَّمَ بِكُنْدِ كَارِي تَمَامِ

6

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ülün

• — — — / • — — — / • — —

- 1 Tıparsın niçe bir münkir şıfāta
Geç andan gel berü iriş bu zāta
- 2 Kelām-ı Hakkı fehm iden hakīkat
İrenler irdiler āb-ı hayāta
- 3 Olar kim öldiler ölmezden evvel
Hayātı anlaruñ irmez memāta
- 4 Hudādan her kim aldıysa naşībin
Degül muhtāc o fermān u berāta
- 5 İçenler mā-i vāhid çeşmesinden
Olur şanma anı mā’il Fırāta
- 6 Giyāh-ı ‘ālem-i ma’nā görenler
Nazar kılmaz cihān içre nebāta
- 7 Olar kim geçdiler var ile yokdan
Ulaşdılar varup nūr-ı şebāta
- 8 Havāss-ı hamse-yi bātin bilenler
Müdāvim dā’imā olur şalāta
- 9 İren sa’y-ile Beytu’llāh-ı kalbe
İrür tevḥīd ü şavm-ile zekāta
- 10 Nedür bilen ol altı şart-ı imān
Görür Hakkı baķınca şeş cihāta
- 11 Bu dehr-i dūn u fānī içre her dem
Eyā mā’il olanlar iltifāta

12 Baña di kim kişinüñ hüsni hâli
Nedür olmak mübeddel seyyi'âta

13 Didi Ğurbî bu dem elhamdüli'llâh
Bil irdürdi özüm Mevlâ necâta

7

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Şüfîyâ söyle baña geç didügün var nedür
Hârı yok bülbüli çok ol gül ü gülzâr nedür
- 2 Vādî-yi Eymene vardukda o Mūsâ 'İmrân
Ol maķâm içre anuñ gördügi ol nâr nedür
- 3 Şol ene'llâh hiķâbını eyâ merd-i şehun
Buķ'a-yı tinde aña söyleyen eşcâr nedür
- 4 Şûret ü ma'nâ-ile vir haberi iy zâhid
Câmidât eyledügi dem-be-dem ezķâr nedür
- 5 Cümlesin saña ferâġat iderem dir Ğurbî
Tek haber vir baña sen yâr ile aġyâr nedür

8

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Hâķķı hâķ içre meger bulmaķ imiş 'âriflik
Âşikâr itmeyüben örtmek olur zâriflik

7 Başlık: **Luġaz** 14b

¹ Hârı: Hârı M

³ hiķâbını: hiķâbını M

8 14b

- 2 Kendü nefisini hemen bilmege dirler ‘irfān
Gine var ise odur erlik ile kāşiflık
- 3 Cümle maḥlūk için iy dil iden aḥsen kelimāt
Aña ilhām Ḥudā itdi virüp vāşiflık
- 4 Herkesi genc-i dile eyledi mālik Allāh
Ba‘zını kıldı baḥl virdi kime şariflık
- 5 Dād-ı Ḥaḫdur dir iseñ baña bu dem dir Ğurbī
Bunca esrāra ‘aceb sende ne bu vākıflık

9

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ülün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Hüve’l-evvel hüve’l-āḫirdür Allāh
Hüve’l-bāṭın hüve’l-zāḫirdür Allāh
- 2 Senüñ her müşkilüñ ḥalline iy dil
Bilürsin dā’imā ḳādirdür Allāh
- 3 Yüzüñüñ pasını gel tırma sen sil
Saña çün her zamān nāzırdur Allāh
- 4 Ne deñlü var ise rāh-ı rızāda
Ža‘īfāne ḳamu nāşırdur Allāh
- 5 Ezelden tā ebed bu cümle ḫalkuñ
Cemī‘ aḫvāline başırdur Allāh
- 6 Olinca mu‘terif cürmine aşım
Aña şeksüz hemān ġāfirdür Allāh

³ maḥlūk: maḥlūk M

- 7 Özi nefsine her kim zûlm iderse
Ḥaḳīḳat bil aña ḳāhirdür Allāh
- 8 ‘İbāda cebr ise işi ḳişinüñ
Ol ‘āşī ḳulına cābirdür Allāh
- 9 N’idem iki cihān içre sivāyı
İşit didüm baña vāfirdür Allāh
- 10 Ne ğam Ğurbī saña bundan añaru
Çü bildüñ her nefes ḥāzırdur Allāh

10

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 İy dil olma bir dem ayru dilber-i mümtāzdan
Ḥalk-ı ‘ālem içre yārüñ sen gözet açmazdan
- 2 Cān u baş oynatmağičün rāh-ı ‘aşḳ-ı yārda
Gel berü sen ipde oynar ‘ibret al cānbāzdan
- 3 N’āşinādan hīç vefā gelmez ebed bir kimseye
Hem zarar irmez ḳişiye bir zamān hem-rāzdan
- 4 Herkesüñ fī‘li ḥaḳīḳat kendözine irişür
Kendü ğammāz olmayanlar ḳurtulur ğammāzdan
- 5 Bunca minnetler ki itdüm yāre ben şām u seḥer
Yine geçmez didi Ğurbī yārüm olan nāzdan

⁹ İşit: Eşit M (Anlam karışıklığını önlemek amacıyla yazı dilindeki şekliyle alınmıştır.)

10 Başlık: **Luğaz** 15b

¹ Halk: Halk M

11

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 İy gönül dildār içün ol gel berü ser-bāzdan
Sen şadā-yı yāri gūş it her çalınan sāzdan
- 2 'Ākıl ol sen şāhin ü sīmurğ [u]'ankā şan'atin
Umma bir dem bil ki gelmez ördek ile kızdan
- 3 Halk-ı 'ālem birbirine dir meşeldür söylenür
Başuñ içün var tedārük eyle kışa yazdan
- 4 Yār-ile yār olduñ ise zāhir ü bātında ger
İhtirāz it var yūri 'ālemde keşf-i rāzdan
- 5 Gel tevekkül ehli ol bāb-ı rızāda Ğurbiyā
Kısmetüñ irür ne ise saña çokdan azdan

12

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
• • — — / • • — — / • • — — / • • —

- 1 Şu gibi yire sürüp gāhī yüzi çağlaruz
Āteş-i 'aşka gehī bağrumuzı dağlaruz
- 2 İşbu mülk ü melekūt 'ālemi içinde hemān
Gāh gezer haste olup gāhī yatur şağlaruz
- 3 Dağı lāhūt ile nāsūtı iderken seyrān
Geh güler hālümüze gāhī olur ağlaruz

11 15b

⁴ İhtirāz: İhtirāz M

12 Başlık: **Luğaz** 16a

- 4 Ezelîden ebedî için olunduk maḥlûk
Böyle bir sâf gönül daḥı yüzi ağlaruz
- 5 Yine biz bizlereyüz ḥûr u cinân u düzâḥ
Dîn ü dünyâ daḥı hem bakça ile bâğlaruz
- 6 N’ola Ğurbî biz eger rîş ü burût u kaşı
‘Itr-ı şâhîle gehî mâ’îl olup yağlaruz

13

mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Ne ğam ger çok ise cürm ü günâhum
Çü sensin mağfîret iden Îlâhum
- 2 Ḥabîbüñ Aḥmed ü Maḥmûd Muḥammed
Şefî‘üm umaram ola penâhum
- 3 Saña senden sığındum yâ Îlâhî
Gine sensin bu nuṭkuma güvâhum
- 4 N’ola ‘afv eyleseñ yüzüm kırasın
İre dergâhuña toğru bu râhum
- 5 Eger kim rahmetüñ âbıyla yursañ
Ne nakş ola benüm ḥaṭṭ-ı siyâhum
- 6 Kâmu ‘işyân ile nisyân olupdur
Bu nefsümle benüm her dem sipâhum
- 7 Didüñ *lâ-taḳnetu min Raḥmetu’llâh*
Saña tutdum ümîdüm budur âhum

13 16a

⁵ ḥaṭṭ: ḥaṭṭ M

⁷ Zümer sûresi, 39/53, mealî: “Allah’ın rahmetinden ümidi kesmeyin.”

- 8 Bu Dervîş Ahmede sırren ‘ayānen
Hidāyet eyle luṭf it pādīşāhum

14

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Zann iderdüm beni ben ‘āleme sulṭān oldum
Yanılıp bilmemişem şāhib-i ‘iṣyān oldum
- 2 Kendü derdüme ‘ilāc itmede ‘āciz ben iken
Şanuram cümle cihān ḥalkına Loḫmān oldum
- 3 Ḥarf ma‘nāsı fütūhına degülken kādīr
Dir idüm kendözüme ḥāfız-ı Kır’ān oldum
- 4 Nefsümi kāmīl ü dānā bilür iken āḥir
‘Ākıbet mu‘terif-i cürm-ile noḫsān oldum
- 5 Bilmedüm kim şeş cihātımı şerāret almış
Ben bu ḥaşletle ne insān u ne ḥayvān oldum
- 6 Geçinürken bilürem ben ne ki vardur Ğurbī
Yine kendü özümü bilmede ḥayrān oldum

14 16b

² ḥalkına: ḥalkına M

³ Ḥarf: Ḥarf M

⁵ İlk mısrada vezin bozuktur.

⁶ ḥayrān: ḥayrān M

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Gel iy dil bulıgör bir gün muḳaddem şadr-ı meşrūhı

Saḡa tā feth ola remz-i

- 2 Selāmet bulasın ğarkdan iki ‘ālemde bildünse

Ḥaḳīḳat keştībānıyla daḡı hem Ḥazret-i Nūhı

- 3 Gelüp dersḡāne-yi ‘aşḡa olup İdrīsi ‘irfānuḡ

İriş gel sırr-ı Ḳur’āna ne dimekdür bil ol yūhı

- 4 Egerçi Ḥaḳḡuḡ emridür ḡamu if‘āl ile ā‘māl

Velī fark eylemek lāzım bize āyāt-ı mensūhı

- 5 Gözi göñli ḡulağı hem ḡatemlenmişden ol ayru

Bulınca hem dem ol Ğurbī özüñ-veş ḡalb-i meftūhı

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

• • — — / • • — — / • • — — / • • — —

- 1 İrdi mevlūd-ı nebī faşl-ı rebī‘ü’l-evvel

Ṭoğdı bu şehir-i mübārekde o şāh-ı ekmel

- 2 Ḥürmeti Ḥaḳḡına anuḡ ne ki vardur cümle

Ḥaḡḡ-ı ‘ālem işini ḡıldı Ḥudāvend eshel

¹ Hicr 15/29, meali: “Ben ona ruhumdan üfledim.”

³ dersḡāne: dersḡāne M

⁴ mensūhı: mensūhı M

- 3 Niçe edyān (u) şerī‘at eyledi izhār Allāh
Dīn-i İslāmı bu dem itdi qamudan ecmel
- 4 Farq olur nūr-ı Muḥammed ile küfr ü ĩmān
İşbu dīn-ile dilā muşmil olur her mühmel
- 5 Dīn ü ĩmān şıfatın añlamaz aşlā bil kim
Dünyeye mā’ıl olan dünyede her bir echel
- 6 Sen bu beş şart-ile İslāmını bil iy Ğurbī
Ola tāhir göz ayak daḥı kulağ u dil ü el

17

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Beni yā Rab ḥalāş eyle bu derd ile qasāvetden
Ki zīrā çok zuhūr itdi ‘alāmetler kıyāmetden
- 2 Baña sen tevbe vü tevfiq muqaddem bir gün iḥsān it
Bilürem fā’ide ḥāşıl degül sonra nedāmetden
- 3 Saña ma‘lūm eyā Ḥālik ne deñlü vardur ‘işyānum
Benüm nefsum degül ḥālī gice gündüz kabāḥatden
- 4 Egerçi cürme müstağrak kuluñven raḥmetüñ çokdur
Anuñçün olmazam nevmīd hidāyetle ‘ināyetden
- 5 Hevā-yı nefs-ile dilden gider vesvās-ı şeytānı
Çü Ğurbī saña yüz tutdı murādı bu ‘ibāretden

17 Başlık: **Luğaz** 17a

³ ḥālī: ḥālī M

18

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Eyle yâ Rabb beni faqr u fenâ pâdişehi
Zâhir ü bâtın-ile ben kuluñı koyma tehî
- 2 Kırb ile ünsün eyâ Bârî Hudâ kıl sen ‘aṭâ
İsterem kim meskenüm ola benüm bār-gehi
- 3 Zâtuma toĝa kerem eyle karîben bizzât
Gice gündüz dilerem birliğünñ mihir ü mehi
- 4 N’ola Hādîsin iderseñ baña bî-ḥad iḥsân
Ger hidâyetle ‘inâyet saña ol toĝrı rehi
- 5 Emr-i ma‘rûf-ile dâ’im ola Dervîş Aḥmed
Olmaya bir işi münker daḥı faḥşâ vü nehy(i)

19

fâ‘ilātün fâ‘ilātün fâ‘ilün

— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Her ne kim isterseñ iy dil sendedür
Âşîkâre gizlü hep bil sendedür
- 2 Ğayrılardan niçün istersin ḥayır
Çünkü cümle ḥall-i müşkil sendedür
- 3 Şâhid isterseñ saña rû’yâ yeter
‘Ârif ol bu remzi açĝıl sendedür

18 17b

² İkinci mısradâ vezin bozuktur.

⁵ faḥşâ: faḥşâ M

19 Başlık: **Remz** 17b

- 4 Hakk zātında bulam dirseñ ‘ayān
Gönlüñüñ pasını var sil sendedür
- 5 Ğurbiyā niçün gezersin serserī
Çün bulursın kim o hāşıl sendedür

20

müfte‘ilün fā‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün
— • • — / — • — / — • • — / — • —

- 1 Gel berü gel iy göñül tā’ib ol Allāh için
Kendü özün hāzır it ol ulu dergāh için
- 2 Bir ulu dīvān ola ecrini herkes bula
Sen de tedārük n’ola eyleseñ ol rāh için
- 3 Olma yüri var darīr aña laẓā hem sa‘īr
Eyledi Qādir kādīr anları güm-rāh için
- 4 Cennet ü hūr u kuşūr mü’mine mesken durur
Kıldı müzeyyen Ğafūr Aḥmed olan şāh için
- 5 Evvel ü āḥir Hudādur umaram Ğurbiyā
Merḥamet ider baña eyledüğüm āh için

21

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
• • — — / • • — — / • • — — / • • —

- 1 Dilümüzde ne ola ḥamd ü şenādan ğayrı
Elümüzden ne gelür Hakkā ricādan ğayrı

- 2 Gözümüz görmez eyā dil saña bir şey diyeyüm
İki ‘ālemde bu dem nūr u ziyādan ğayrı
- 3 Dehr-i fānīde kamu her ne kim isterseñ olur
Rāḥat-ı cān u dil ol zevk u şafādan ğayrı
- 4 Yok durur dār-ı cihān içre bilürsin bī-şekk
Biñ yıl ‘ömrüñ ola ger derd ü belādan ğayrı
- 5 ‘Āşık-ı şādık olan kimseye olmaz mesken
Hīç yeg ol mülk-i ‘adem dār-ı beķādan ğayrı
- 6 Görme lāyık saña sen bunda iken iy Ğurbī
Ola göñlüñde senüñ Bārī Ḥudādan ğayrı

22

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 İki ‘ālemde ne var nūr-ı Ḥudādan ğayrı
Di baña şimdi gelüp daḡı ziyādan ğayrı
- 2 Ğalaṭ itmişdür ol ādem ki özini bilmez
Bildügi yokdur anuñ bād-ı hevādan ğayrı
- 3 Dergeh-i Bārī te‘ālāda bulunmaz dirler
Her kuluñ minnetini bil ki revādan ğayrı
- 4 Maṭlabum her ne idi buldum anı dünyāda
Derdüme nāfi‘ olan küllī devādan ğayrı
- 5 Raḥmet ‘ummānı degül bil sen olan her cürme
İ‘tirāf eyle bu dem āh u būķādan ğayrı

- 6 Kim ölürsin bu fenā içre sen āhîr añla
Bilme varuñı yûri cümle hebādan ğayrı
- 7 Bul(a)madum çāre didi rûz şeb Aḥmed Ğurbî
Ḥaḳ te‘ālāya ricā ile du‘ādan ğayrı

23

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
•• — — / •• — — / •• —

- 1 Tût kulaĝuñ berü darb-ı meşele
Emr-i Ḥaḳḳ-ile lisāndan ne gele
- 2 Nîşter-i zehrini şaldı ne içün
Tatlu sükker gibi zenbûr ‘asele
- 3 Ğam yime rızkuñ içün var añla
Kısmet elbetde olan girer ele
- 4 Saña ben cümle-yi eşyāya bu dem
Didüm ‘ibretle nazar eyle hele
- 5 ‘Āḳil iseñ berü gel iy Ğurbî
Nāzenîn ‘ömrüñi sen virme ele

24

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Kāmîl oldur ki özin cümleden ednā gözede
Her ne var şüretini bakmaya ma‘nā gözede
- 2 Kendü ḥālinde olup epsem ola herkesden
Ḥaḳḳı hep kendüden ‘āḳıl daḥı dānā gözede

23 Başlık: **Ḍarb-ı meşel** 18b

24 19a

- 3 Rūz u şeb zıkr-i İlāh ola dilinde tekrār
Lāyı terk ide o dā'im hemen illā gözede
- 4 'İlm-ile ādemi Hāḡ kıldı melekden efḡāl
Odur ādem ki o her ism-i müsem mā gözede
- 5 Didi Ġurbī odur er 'ālem-i ma'nāda hemān
Ḳatre-veş sa'y idüben olmaḡa deryā gözede

25

mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün

• — — — / • — — — / • — —

- 1 Şaḡıñ iy dil hevā maḡlūbı olma
Fenā lezzātınun meczūbı olma
- 2 Ṭarīḡ-ı Hāḡḡa sa'y it gice gündüz
Rızā bābında ṭur meslūbı olma
- 3 Erenler ırını dā'im gözetgil
Faẓāḡat ehlinün merḡūbı olma
- 4 Bu nās-ı eşlaḡı olmaḡa cehd it
Özüñ bilmez gibi ma'yūbı olma
- 5 Ol emru'llāḡ ḡāzır her nefesde
Sünenden baş çeküp maḡyūbı olma
- 6 Şol in'āmdan kim ol ḡāfīl olanun
Sen ekl ü şürb-ile maḡbūbı olma
- 7 Berü gel sen ḡased-kār u baḡīlün
Sözüm ṭut varuben maṭlūbı olma

- 8 Olursañ ‘ālemüñ maşrūkı ol sen
Bu dehrüñ bir zamān mağrūbı olma
- 9 Cihān hālkınuñ iy Ğurbī er iseñ
Ṭama‘ vü hırş-ile maḥcūbı olma

26

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Yeñibāzāruñ itsem ben gerekdür vaşf-ı güftārın
Bilād ile ‘ibādı hep ola hıfzında Settāruñ
- 2 Ne deñlü mücrim ü aşım olursa cümle kavmine
Umaram olmazam nevmīd ire ğufrānı Ğaffāruñ
- 3 Bizüm bu hālk ile şehre yavuz kaşd iden ā‘dāya
Erenler himmeti birle irüşür hışmı Cabbāruñ
- 4 Eger bir kec nazar eyler olursa sū-yi zann-ile
Ol uğrar qahrına āhır ne yirde olsa Qahhāruñ
- 5 Hudā işlāḥ idüp tebdīl ide iy’ hāle kem hālin
İçinde fāsık u ‘āşī olan hem daḥı füccāruñ
- 6 Medīne anılır çünki mübārek nām-ı digerdür
Okunur hoş ol ism-ile bu demde şehir-i muḥtāruñ
- 7 Muḥammed Muşṭafā ḥaqqı daḥı hem ravzasın(1) anuñ
Muṭahhar ḥürmeti ḥaqqı o Beytu’llāh-ı envāruñ
- 8 Bizüm bu şehrumüz(i) Allāh ide ṭāhir ḥabā’ışden
O Qādir itmege şālih münāfıklarla eşrārın

26 Başlık: Kaşīde-yi Dervīş Aḥmedü’l-Ğurbī Berāy-ı Yeñibāzār Bosna 19b

⁵ iy: Bu kelime “iyi” kelimesidir; vezin gereği sondaki “i” sesinin düşürüldüğü anlaşılmaktadır.

⁶ hoş: hoş M

- 9 Rızāsına muvāfık ben dilerven ide ol HālİK
Kamūmuz her ne kim varuz kebīrān ile aşğāruñ
- 10 Hīdāyet eyleye Hādī niyāzum zāhir ü bāṭın
Haṭādan şaklaya dā'im refīkī kıla ebrāruñ
- 11 Berü gel bir n'idem diñle açuben gūş-ı hūşını
Biraz ta'rīf idem işbu zemīñün saña eṭvārın
- 12 Yedi tağ ile beş nehrüñ hem üç 'arķuñ arasında
Yaradup şehrümüz Mevlā ol 'ārif aña esrārın
- 13 Birine Tırnavā dirler ol ırmağūñ bilüp aña
Birinüñ Rāşķadur adı kışın buz tutmaz enhāruñ
- 14 Biri Yuşāphādur biri dağı Dijvā ile Loķā
Yigirmi dōrt degirmān taş döner şu ile 'arķların
- 15 Üçi tağūñ şağīr evsaṭ olup bu dōrd arasında
Kopanık Ğuliyā Muķrār u Ğuznā başı tağlaruñ
- 16 Başında lāle vü sünbül yañaķlarında zerrīn gül
Karanfil açılur tutmuş benefşe tağ eteklerin
- 17 Dağı rāvend ile behmen olur cedvār u kendüse
Olur şāhterle kaṇṭaryun ḥisābı yok çok otlaruñ
- 18 Kırımı erğuvān zanbaķ zağāfrān u nigār zūlfī
Gümiş altun demür cevher olur zātında bunlaruñ
- 19 Karībinde anuñ İbre dinür bir nehr-i ā'zam var
Saña vaşf itmege ķābil degül aña semeklerin
- 20 Dağı hem dōrt ulu der-bend boğazı dōrd cevānibde
Olur ammā zemīni düz direm ķārsū vü bāzāruñ
- 21 Haķīķatle görür idüñ anı sen ser-be-ser bī-şekk
'İnāyet eylese Bārī gözinden gitse pindāruñ

- 22 Teferrüc-gāh çok ġāyet revādur birkaçın dimek
Kamudan kapluca evvel anuñ köşk ile şuların
- 23 ‘Alaḡsā Çeşmesi Köşki dinür bir daḡı seyrān-gāh
Nedür ol Pādiçe Bayrı ser-ā-pā üsti bāġlaruñ
- 24 Kavaḡlı Şeştuvā dirler biridür āb-ile meşhūr
Biri hem Üsüye şuyı müferriḡ bil çemenzārın
- 25 Eger Vırnık şuyın dirseñ ne mümkindür beyān itmek
Daḡı Māī şuyı dirler odur başı buñarlaruñ
- 26 Kirāzlık Baḡçası āb-ı revāndur çeşmeler andan
Şuyı ġāyet sovuḡ olur şehir içre kuyılaruñ
- 27 Olur bostān ile bāġı geḡür hoş-ḡāl-ile çaġı
Kerāmid-ḡānenüñ şuyı añılur biri buñaruñ
- 28 Beġāyet çok olur bülbul öter hep açılınca gül
Ḥazāna irişür āḡir bahārın vaḡti gülzāruñ
- 29 Ne mümkün biñde bir şerḡin beyāna eylemek īşāl
Müreккеb olsa deryālar ḡalem hem cem’-i eşcāruñ
- 30 Diyem gel Ġāziler Yolın daḡı Beg Baḡçasın diñle
Temāşā-gāh-ı ‘irfāndur gelüp bir gör kavaḡların
- 31 Yire başmaz dinür emrūd olur buzlı şulı alma
Bulınmaz degme bir yirde ḡıyās it sā’ir eşmārın
- 32 İki düzlik yirümüz var cerīde ögdüle aḡbāb
Büyük ile küçük ova segirdür anda atların
- 33 O Cabülsā vü Cabülḡā mişāli didüm anlarsañ
Biri şarkı biri ġarbı iki ḡacet bayırlaruñ
- 34 Kamu etḡāfı vāsi’dür giyāhı cümle nāfi’dür
Biḡüp maḡşul alan bilür ne deñlūdür çayırların

- 35 Kātı münbit mübārekdür zemīnümüz Hāk emriyle
Gören misk ile ‘anber dir ‘asel peynirle yağların
- 36 Egerçi çok kuşūrumuz bizüm şükrini itmekde
Eti ğāyet lezīz olur koyunla қоç қuzularuñ
- 37 Nevāhīsi güzel ğāyet havāsı hem laṭīf olur
Derisinden olur gönler anuñ cümle sığırlaruñ
- 38 Yedi iklīme erbābı aluben yine erbāba
Hedāyā idüp iltürler kilīd ile anahtarın
- 39 Beg ü beg-zāde vü şeyḥ ü daḥı şeyḥ-zādeler vardur
Ḥaṭībān u imāmlar hem mu‘allim ḥocalar varuñ
- 40 Biri Ferḥad Beg oğlu kim Muḥammed Pāšādur adı
O mīrān mīridür şimdi daḥı ma‘lūmı hünkāruñ
- 41 Şehīd ile veliyu’llāh maḳāmı çokdur eyva’llāh
Olara didi Ḥayy Allāh dürüst it Hākka iḳrāruñ
- 42 Sinān Beg ile ‘İsā Beg o ğāzīler ile cündī
Bu yirler emr-i Hākḳ-ile olupdur fethi anlaruñ
- 43 İki kez feth vaktinden berü şehir istilā’ gördi
Ḥudā emriyledür zīrā şorulmaz işi mi‘māruñ
- 44 Biri biñ yüzdeder biri olupdur biñ yüz ellide
Biz ‘işyān eyledük Hākka musallaṭ itdi küffāruñ
- 45 İkincisine ben irdüm neler oldu anı gördüm
Ulu dergāha yüz urdum bulınca derde tīmārın
- 46 Otuz miḥrāba bāligdür eger artık degül ise
Kimi mescid kimi cum‘a kılnur bil namāzlaruñ
- 47 Birisi Eski Cāmi’dür biri Altun ‘Alem dirler
Biri el-Ḥacı Ḥürremdür bilenler bildi miḳdārın

- 48 Dimek mümkün degül bu dem amusın ism ü resm-ile
Mü'ezzinler olur şüfî kimi şâlihdür anlaruñ
- 49 amu aḥbâb u yârânum daḥı aşḥâb u ikrâmum
abîlem hışımum avmüm benümdür cem'i bunlaruñ
- 50 Yeñi ḥammâm ile eski ḥamâmı hem bezistânuñ
Bilür tüccâr olan kimse anuñ ḥân u dükânların
- 51 Yeñibâzâruñ içinde bizüm bir al'amuz vardur
İki apu hem üç ulle olur devrinde dîvâruñ
- 52 'Acâ'ib tâbi'âlar var daḥı toplanla zindânı
Var ol cebḥânedede bârüd sözüm tut şorma anṭârın
- 53 'Aceb anḡı birin evvel diyem bilmem cenâbına
'Umümen añalum birden maḥallât u şoḡaḡların
- 54 İki dizdârumuz vardur birisi Berrinġindür
Piyâdeyle süvârî biñ nefer var hem aḡalaruñ
- 55 Ta'alluḡdur baña bunlar bilürsin sen eyâ Vehhâb
Şerî'atde niyâzum bu baḡışla hep günâhların
- 56 Gerek a'lâ gerek ednâ daḥı yoḡsul u bay olsun
Şaḡîrân u kebîrânı senüñdür cümle ullaruñ
- 57 İlâhî hışm-ile baḡma bizi ahr odına yaḡma
Bu dâr-ı dînümüz yıḡma saḡ eyle cümle bîmâruñ
- 58 Muḥammed Muştafâ ḡaḡḡı daḥı Merve Şafâ ḡaḡḡı
Ḥayırlı 'ömr-ile irḡür kemâle sen uşaḡlaruñ
- 59 Bu Dervîş Aḡmedüñ yâ Râb ricâsı bu durur dâ'im
Bize luṭf it naşîb eyle dem-i âḡirde dîdâruñ
- 60 aşîdem okuyan câna niyâzum setr ide 'aybum
uşûrum çoḡdur 'afv itsün benüm nazmumda ḡör varuñ

- 61 Revādur işbu ebyāta olursa böyle bir tārīḥ
Bu demde ‘ışkı hep egler beni ḥālā o dildāruñ
[H.1157 – M.1744]

27

- 1 Vā’iz olan baña ḥaber
Vir ki ḳader ḳazā nedür
Mü’min olan cāna irür
Aḥsen olan belā nedür
- 2 Her kim irür şerī’āte
İrdi varup ṭarīḳate
Söyle baña ḥaḳīḳate
Cām-ı cihān-nümā nedür
- 3 ‘Aşḳa nedür digil esās
Żāhir olan ḥams-i hevās
Bellü bilür anı bu nās
Siyret ile fenā nedür
- 4 Di bize sen nāşih olan
Cezbe ile şevḳı bulan
Ḥaḳ yolında şehīd olan
Ḳanı içün behā nedür
- 5 Dir ki bu Ğurbī-yi turāb
Söyle su’ālūme cevāb
Al elüñe şimdi kitāb
Baña bu dem baḳ a nedür

28

Mefā’ilün mefā’ilün
Cehd idüben Ḥaḳḳı bulun

27 Başlık: **Su’āl-i ‘aceb cevāb-ı ğarīb** Bu şiir 8’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. 24b

28 24b Bu müfred kendinden önceki şiirin veznini belirtmediği gibi kendi içinde de ikinci mısraın vezni belirtilen vezne uymamaktadır.

feilātün feilātün feilün

•• — — / •• — — / •• —

- 1 Bārek-Allāh zihī faşl-ı bahār
Zāhir oldı yine şun'-ı Settār
- 2 Geçdi hoş berd-i şitādan āhir
Kaṭ' idüp irdi bize leyl ü nehār
- 3 Zīr-i pā olmış iken ḥāk-i ḥazīn
Dīdesi oldı hemen pūr-envār
- 4 Ebr-i ğam-ile dönerken gökler
Oldı şen şanki o rūy-ı dildār
- 5 Berf idi perde meger ḥurşīde
Baḡ bu dem itdi cemālin izhār
- 6 Hep kara yaslu idi necm ü kamer
İşbu dem içün oluben devvār
- 7 Yire yüz urdı çü sāfī meşreb
Rūz u şeb oldı şenā-gū enhār
- 8 Şayf irüp dikdi 'alem çün dehre
Oldı katında şitā bī-miḡdār
- 9 Bu meserretle tefāḥürler idüp
Sebze-zār oldı zemīn ü eşcār
- 10 Tā irince bu deme bād-ı şabā
Seyr idüp itmedi bir yirde qarār

29 Bahār-nāme 25a

² hoş: hoş M

- 11 Bu tecellîyi görünce bülbül
Eyledi 'aşk-ile 'azm-i gülzâr
- 12 Gördi sultân-ı gülûñ hâlini ol
Sûy-ı çihârın(1) anuñ almış hâr
- 13 Ol bu derd-ile pür-âteş oldı
Başladı itmege çok âh ile zâr
- 14 'Andelîb itdi fiğânı çün o dem
Ne içün eyler işitdi ezhâr
- 15 İttifâk itdi kâmusı birden
Gül halâş içün idüben ikrâr
- 16 Her biri 'askerin aldı yanına
Vardı kurtarmağa kıldı ılğâr
- 17 Gök-ter olmuşlar irüp olunca
Bu benefşeyle o sünbül pādâr
- 18 Çekdi zerrîn topuzın aldı ele
Lâle gösterdi süñü Rüstem-vâr
- 19 Sûsen ü zanbağ alup hançerler
Nergis ü katfe dahı zülf-i nigâr
- 20 Aldı şebbû ile 'anber-büyı
Nîlüfer ile karanfil ey yâr
- 21 Cümle bunlarla şükûfât-ı cihân
Bir olup eyledi gayret yek-pâr
- 22 Hâr elinden alalum verdi diyü
Her taraftan olup anlar cûybâr
- 23 Çâre yok gördiler âhir yâ Rabb
Didiler bize meded kıl her bâr

- 24 Gölün 'aşkına bu baş u cāndan
Geçdük uş saña olup minnetdār
- 25 Her biri sırren iderken tesbīḥ
Zıkr-i Bārīyi o ḥālen tekrār
- 26 Hāḫ te'ālāya du'ā-ile elin
Gördiler açmış o bezm içre çenār
- 27 Nīş içinden güli kırtardı gelüp
Ādemi oldu anı ber-serdār
- 28 Verd-i zātuñ gel e sen de Ğurbī
Er iseñ nefsuñ elinden kırtar

30

feilātün feilātün feilün

•• — — / •• — — / •• —

Fe'ilātün fe'ilātün fā'il
'İlim öğrenmege ol sen mā'il

31

feilātün feilātün feilün

•• — — / •• — — / •• —

- 1 N'ideyin ben beni çün yaramazın
Nice bulam seni hoş aramazın
- 2 Destüme şāne alup yāre yakın
Varuben zülfın anuñ taramazın

30 26a

31 Başlık: **Luğaz** 26a

¹ hoş: hoş M

- 3 Nite zaḥm irgürem āḥir bedene
Çünkü ol zaḥmı varup şaramazın
- 4 Kūy-ı dildāra revān olmağičün
Kendü cānuma kıyup varamazın
- 5 Vuşlat elvire diyü çeşm yaşum
Bağrumuñ kanı-ile kıaramazın
- 6 Oğuram dostı gönülden Ğurbī
Dir tutuldu boğazum çağramazın

32

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Ğam-ı dünyāyı gönülden gider efzün itme
Gözlerüm yaşını sen hem-çün o Ceyhün itme
‘Aqlumı başdan alup bir deli mecnün itme
İhtiyācum sañadur ğayrına medyün itme
Hüzn-i bu‘duñla İlāhī beni maḥzün itme
Üns-i kırbuñla sevindür daḥı mağbün itme
- 2 Hürmet-i Hakk ḥabīb Aḥmed-i Muḥtāruñ içün
İtdügüñ aña ‘atā ser-be-ser esrāruñ içün
Sen kerem kıl bātın u zāhir ol envāruñ içün
Enbiyā ile velī cümle-yi ebrāruñ içün
Hüzn-i bu‘duñla İlāhī beni maḥzün itme
Üns-i kırbuñla sevindür daḥı mağbün itme
- 3 Giceler ile daḥı hem kamu gündüzler içün
Sırr u cehren ḥazretüñe tutulan yüzler içün
Her zamān vuşlatuñı gözleyen ol gözler içün

32 Başlık: **Ğufte-yi Ğurbī** 26b

¹ alup: olup M

³ İkinci mısradaki vezin bozuktur.

Her dem içinde kabûl eyledüğüñ sözler için
Hüzn-i bu'duñla İlâhî beni maḥzûn itme
Üns-i ḳurbuñla sevindür daḥı maḡbûn itme

- 4 Cümleñüñ ḥâlikı vü rāzıkı sensin bilürem
Senden ayru varuben uş kime tapu ḳıluram
Tek rızân-ile ölem dirseñ egerçi ölürem
Hoş gelür baña bilâ-şek ne virürseñ aluram
Hüzn-i bu'duñla İlâhî beni maḥzûn itme
Üns-i ḳurbuñla sevindür daḥı maḡbûn itme
- 5 Saña gıtmekde yine baña delîlüm sensin
Her umûruma gümân yok ki vekîlüm sensin
Cümleden ḳadri yüce şânı celîlüm sensin
Minnet itdürme baña ḡayra kefilüm sensin
Hüzn-i bu'duñla İlâhî beni maḥzûn itme
Üns-i ḳurbuñla sevindür daḥı maḡbûn itme
- 6 Bilmezin hîç didi Ğurbî n'ideyin n'eyleyeyin
Ḳaḡı sözdür saña lâyıḳ anı ben söyleyeyin
Bâb-ı luṭfuñı ḳoyup âhire ḥâşâ gideyin
'Aşḳuña sen kerem it varlıḡımı terk ideyin
Hüzn-i bu'duñla İlâhî beni maḥzûn itme
Üns-i ḳurbuñla sevindür daḥı maḡbûn itme

33

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
•• — — / •• — — / •• — — / •• —

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fâ'il
Gel berü bâb-ı rızâu'llâh olursun sâ'il

⁴ Hoş: Hoş M

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

•• — — / •• — — / •• —

- 1 İy gönül ğaflet-ile olma ħazīn
Nāzıruñdur çü senüñ Rabb-i mu‘īn
Her hevā-ile şaķın kılma enīn
Ĥaķ rızāsında olup tır metīn
Ġam degüldür gide dünyā ħala dīn
Ġam odur kim ħala dünyā gide dīn
- 2 İdüben ħarb-ı meşel kāmiller
Fehm idüp añlar anı ‘āķiller
Bunı dır cümle olan ‘ālimler
Hem daķı her ne ki var ‘āmiller
Ġam degüldür gide dünyā ħala dīn
Ġam odur kim ħala dünyā gide dīn
- 3 Bildi fānīyi hemen cümle hebā
Baķmadı mü’mīn olan zerre añā
Gözledür emr-i Ĥudā-ile beķā
Oldı mā’il geçünen ehl-i hevā
Ġam degüldür gide dünyā ħala dīn
Ġam odur kim ħala dünyā gide dīn
- 4 Vay saña kim ger olursa gözüñ aç
Sözümü dīñle benüm sen gözüñ aç
Özüñe var yūri sen eyle ‘ilāc
Ufanur bil işbu ħandīl-i zücāc
Ġam degüldür gide dünyā ħala dīn
Ġam odur kim ħala dünyā gide dīn
- 5 Diler iseñ ki hidāyet bulasın
Ĥaķ te‘ālādan ‘ināyet bulasın
Terk it a‘dāyı bidāyet bulasın

34 Başlık: **Müseddes-i Ġurbī** 27b

⁴ Dördüncü mısra da vezin bozuktur.

Rabbüñ özinde nihāyet bulasın
Ġam degüldür gide dünyā kıala dīn
Ġam odur kim kıala dünyā gide dīn

- 6 İtme gel ‘ömrüñi zāyi’ Ġurbī
Bul yūri Rabbüñi rāfi’ Ġurbī
Saña yok bulmağa māni’ Ġurbī
Cümleden bes ola nāfi’ Ġurbī
Ġam degüldür gide dünyā kıala dīn
Ġam odur kim kıala dünyā gide dīn

35

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
•• — — / •• — — / •• —

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilāt
Hakkı bulan bulur ol bunda necāt

36

mütefā‘ilün mütefā‘ilün
•• — • — / •• — • —

- 1 İden olma sen özüñe ziyān
Bu sözüm işit ne kıılır beyān
Gözün aç gelüp göresin ‘ayān
Gerek ise Hakk saña her zamān
Yiyüp uyuma ıruben uyan
Bulmaz Hakkı yiyüp uyuyan
- 2 Kıo cihānı gel ara cānuñı
Bulabilesin ulu şānuñı
Töker ise ger yire kıanuñı

Yine sen gözet añun anını
Yiyüp uyuma tıruben uyan
Bulımaz Hâkı yiyüp uyuyan

- 3 İçüben yimek behâ'im işi
Saña âdem ol didi iy kişi
Uyuyam diyü bileme dişi
Ki uçar gider bu kafes kuşu
Yiyüp uyuma tıruben uyan
Bulımaz Hâkı yiyüp uyuyan
- 4 Saña ben dimem yürü ğâfil ol
Özüñ aña gel berü 'âkil ol
Gice gün hemân Hâka şâgil ol
Ko kamu işi aña vâsıl ol
Yiyüp uyuma tıruben uyan
Bulımaz Hâkı yiyüp uyuyan
- 5 Bir iyüce tut kulağun baña
Bu durur sözüm saña dâ'imâ
Ger umar iseñ bulasın beğâ
Dağı yarın ol iresin Hâka
Yiyüp uyuma tıruben uyan
Bulımaz Hâkı yiyüp uyuyan
- 6 Sözüm aña gel benüm iy püser
Didi Ğurbî çün baña bu yeter
Ezel 'ahdini ebedî güder
Ol ulusına çekilüp gider
Yiyüp uyuma tıruben uyan
Bulımaz Hâkı yiyüp uyuyan

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

— • — —\ — • — —\ — • —

- 1 Her hevāya göñlüñi gel itme bend
Saña tā kim ide hep erler pesend
Sen bu rāh-ı Hākda dā’im ol levend
Tut kulağūñ baña saña ušta pend
Ger hemī ḥāhī ki gerdī ser-bülend
Der-ṭarīk-i Naḳṣībendī Naḳṣībend
- 2 Keşf ola dirseñ saña sırr-ı ‘acīb
Hoş bu erkān erlerine ol qarīb
Bil ḥadīṣ ü āyet-ile dir Ḥabīb
Mü’min olan olur elbetde münīb
Ger hemī ḥāhī ki gerdī ser-bülend
Der-ṭarīk-i Naḳṣībendī Naḳṣībend
- 3 Her yol āhir Hākka bil rāci’ olur
Kimi źīk u kimisi vāsi’ olur
Rabbūñ ister ferde yok māni’ olur
Bize lāzım kangısı nāfi’ olur
Ger hemī ḥāhī ki gerdī ser-bülend
Der-ṭarīk-i Naḳṣībendī Naḳṣībend
- 4 Bu gürūha gel inābet eyle sen
Diler iseñ nefsüñi ger bile sen
‘Āşıḳān içinde ‘ārif olasan
İster iseñ Rabbūñ āhir bulasan
Ger hemī ḥāhī ki gerdī ser-bülend
Der-ṭarīk-i Naḳṣībendī Naḳṣībend
- 5 Hufyeten eyler tazarru’ı olar
Zīkr-i Hākḳı dā’imā sırren ider

37 Başlık: **Müseddes** 29b

² Hoş: Hoş M

Maḥrem-i esrār-ı Hāḫdur ser-be-ser
Egriyi terk eyleyüp ʔoĝrı gider
Ger hemī ḥ ʔāhī ki gerdī ser-bülend
Der-ṭarīḳ-i Naḫṣībendī Naḫṣībend

- 6 Ğavrına ırmek dilerseñ her işüñ
Başa ıltm ger dir iseñ cünbişüñ
Ğördüñ āḫır sen bu ɖünyā gerdişüñ
Diñle nuṭḳın işbu Ğurbī Dervişüñ
Ger hemī ḥ ʔāhī ki gerdī ser-bülend
Der-ṭarīḳ-i Naḫṣībendī Naḫṣībend

38

mefāʕlün mefāʕlün feʕülün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Biz ʕabd-i Ḥazret-i Rabbü'l-ʕālāyuz
Muḥammed ümmeti ol Muṣṭafāyuz
- 2 İnābet eyledük rüz-ı ezelden
Mürīdān-ı ʕAliyyü'l-Murtaḫāyuz
- 3 Tevekkül eyleyüp Bārī Ḥudāya
Ğürüh-ı sālīk-i rāh-ı rızāyuz
- 4 Elest bezminden eylerseñ suʕālī
Uṣūlüyle ḫamūdan iptidāyuz
- 5 Fūrūʕ-ile gelüp işbu cihāna
Anuñ içün dinür biz intihāyuz
- 6 Ḥiṭāb-ı müsteṭābı işidelden
Didi Ğurbī hemen şāḫīb-nidāyuz

39

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

• — — — / • — — — / • — —

Göñül āyīne-yi şāfī cilādur
Görünen anda bī-şübhe Hudādur

40

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

• — — — / • — — — / • — —

Baňa 'aynuñ bu dem kıble-nümādur
Seni haq bilmeyen Haqdan cüdādur

41

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

• — — — / • — — — / • — —

Libās-ı şer'i giymek iktizādur
Özüñ yoħsa dir idüm ben Hudādur

42

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

• — — — / • — — — / • — —

- 1 Egerçi şüretā kem-ter gedāyuz
Velī ma'nāda bizler pādişāyuz

39 Başlık: Ferd 30b

40 30b

41 30b

42 Başlık: Luğaz 31a

- 2 Mükedder 'ıyşumuz zāhirde ammā
Ḥaḳīkatde hoş ol ehl-i şafāyuz
- 3 Biz ol mü'minlerüz emr-i Ḥaḳ-ile
Belā-yı aḥsen-ile mübtelāyuz
- 4 Ḥudā fazliyle olduk şimdi meşhūr
Ḳamu cehl ü baḫāletden cüdāyuz
- 5 Ne ğam dervīş ise dünyāda Ğurbī
Dir ol 'uḳbāda bil hep pūr-ġināyuz

43

mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün

• — — — / • — — — / • — —

- 1 Bu nuṭḳı sen dime dirler ḫaṭādur
Direm ben çün baña Ḥaḳdan 'aṭādur
- 2 Benüm bir olduğum iki cihānda
İki şāhid saña arz u semādur

44

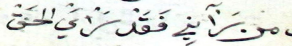
- 1 Dilā ben di[ye]mem yaman ol aşıl
Ne direm ki ne yavaş ol [ne] başıl
Evsatı gözet [ki] bu durur aşıl
Diñle gel berü [ki] ne dir bu faşıl
Saña Ḥaḳ gerekse cihāndan kesil
Tecū'ū terānī tecerrüd taşıl

² hoş : hoş M

43 Başlık: **Ḳıṭ'a** 31a

44 Başlık: **Müseddes** 31b Bu şiir, 11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

2 Bu nuṭḡı buyurđı Ḥabīb-i ekrem
‘Alā ervāḥahu ṣalli ve sellem
Müdde‘iler bunda oldılar mülzem
Añla sözüm tutup iy nūr-ı dīdem
Saña Ḥaḡ gerekse cihāndan kesil
Tecū‘ū terānī tecerrüd taşıl

3 Didi
Eyü fehm it bunı añlama muḡlaḡ
Ẓāhirin gözetme ḥaḡīḡatin baḡ
Bunuñla buldılar Ḥudāyı muṭlaḡ
Saña Ḥaḡ gerekse cihāndan kesil
Tecū‘ū terānī tecerrüd taşıl

4 Acıḡdur gice gün durma nefsüñi
Dilerseñ göresin sen de Rabbüñi
Sen yabana şanma ki söyler beni
Hüner bilmek olur bunda sen seni
Saña Ḥaḡ gerekse cihāndan kesil
Tecū‘ū terānī tecerrüd taşıl

5 Mesīḡ tecerrüdle göge buldı yol
‘Urūc it sen daḡı anuñ gibi ol
Dilerseñ bulasın murāda vüṣūl
Ne direm saña [hep] ideḡör ḡabūl
Saña Ḥaḡ gerekse cihāndan kesil
Tecū‘ū terānī tecerrüd taşıl

6 Bu ḡaşletle geḡdi cümle enbiyā
Her ne ki var durur daḡı evliyā
Ḥāliyā böylece geḡer aşfiyā
Bu pendı sen saña söyle Ğurbiyā
Saña Ḥaḡ gerekse cihāndan kesil
Tecū‘ū terānī tecerrüd taşıl

³ İlk mısra: “Beni gören Tanrı’yı da görür.”

mef'ülü mefā'īlū mefā'īlū fe'ülün
 — — • / • — — • / • — — • / • — —

- 1 Terk eyle bu dem küfrüñi ĩmān ele girsün
 Cānuñı nişār eyle ki cānān ele girsün
- 2 'Aşķ-ile varup derd-i derūnı ide hāşıl
 Her kim ki diler dünyede dermān ele girsün
- 3 Varsun bir erüñ nuţķ [u] nefes bendesi olsun
 İsterse eger çeşme-yi hayvān ele girsün
- 4 Deryā seferi zaķmetini kıldı muķarrer
 Ol kim diledi lū'lū' [ū] mercān ele girsün
- 5 'Uzletde yūri varuñı ser-cümle idüp çāk
 İy tālīb olan genc ile her kān ele girsün
- 6 Ger çekmez iseñ zaķmını her hār-ı belānuñ
 Mümķün degül ol ğonce-yi hāndān ele girsün
- 7 Ğurbī saña yār olmayıcaķ dār-ı beķāda
 Sūduñ ne durur cennet ü rıķvān ele girsün

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
 • • — — / • • — — / • • — — / • • —

'Ālemūñ zātı benem zātum olupdur 'ālem
 Cümleñ mūcidedür vecd-i vücūdı ādem

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

•• — — / •• — — / •• — — / •• —

Sırr-ı eşyā[yı] hemen insānı bil iy ‘āķil

Sırr-ı insān dahı eşyā durur olma ğāfil

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 N’ideyim kim bilmem iy dil şimdi yārüm ķandedür
‘Andelīb-i verdiyem di gül-‘izārum ķandedür
- 2 Hüsreviyem ‘ālem-i ecsāmunuñ ben bī-gümān
Gel baña sen vir haber Şīrīn-şi‘ārum ķandedür
- 3 Dehr-i dūnuñ baħrine şaldum vücūdum fülkini
Bendesin eyler ħalāş ol rūzigārum ķandedür
- 4 ‘Āciz ü dermāndeyem ben idebilmem çāre hīç
Kendi zātum derdine yā şehsüvārum ķandedür
- 5 Böyle bir ra’nā ğazel nutķ itmemişdür bir kişi
Dir ki Ğurbī ķandeyem hem ķande kārüm ķandedür

47 Başlık: **Ferd** 32b

48 Başlık: **Luğaz** 33a

² ecsāmunuñ: ecsāmumuñ M (Anlam gereği düzeltilmiştir.)

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Kādesin sen bunca demden sevgülü cānum benüm
Kandalıguñ di baña iy cāna cānānum benüm
- 2 Çok zamān oldu seni gözler bu gözler görimez
Hasetüñ odına yandum artdı hicrānum benüm
- 3 Sen yüzi gül gonce-leb cānān içündür āhumuz
Gice gündüz bülbul-āsā artar efgānum benüm
- 4 Tākatüm tāk oldu gitdi n'ideyin bilmem bu dem
Hasteyem gel ölmeden kıl derde dermānum benüm
- 5 Bir dem olsun üstüme gel toğ kerem kıl gün gibi
Çünkü sensin 'ālem içre mäh-ı tābānum benüm
- 6 Ya yüzüñ göster baña yāhūd olursam ben helāk
Hep günāhum boynuña olur senüñ kanum benüm

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Bir perī-sīret melek-sīmāyı gözler gözlerüm
Bülbul-āsā gonce-yi ra'nāyı gözler gözlerüm
Gice gündüz meh yüzinde kara zülfi-veş hemān
Rāh-ı 'aşkında olan sevdāyı gözler gözlerüm

49 33a

⁴ Hasteyem: Hasteyem M

⁶ yāhūd: yāhūd M

50 Başlık: Şarkı 33b

- 2 'Āşık-ı şādık denī dünyāya rağbet gözlemez
İ'tibār-ı yārı ister dahı 'izzet gözlemez
Dermend olmağ diler ol cāh u devlet gözlemez
Şūreti terk eyleyüp ma'nāyı gözler gözlerüm
- 3 Zehrine tiryāk ola ben mārā kıldum minneti
Yāre hem-dem olmağa ağıāra kıldum minneti
Fārīg oldum cümleden Ğaffāra kıldum minneti
Katre olmağdan geçüp deryāyı gözler gözlerüm
- 4 Kıldı 'ömrüm fānī dehrüñ ekl ile şürbi benüm
Līk Hāḫḫuñ ola dirdüm üns ile ḫurbı benüm
Dervīş Aḫmed nāmum oldı maḫlaşum Ğurbī benüm
Faḫr içinde şol 'abā derdāy gözler gözlerüm

51

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

— • — —\ — • — —\ — • — —\ — • —

- 1 Ḥamdüli'llāh bende-yi fermān-ı Yezdān olmışam
Ol ecildendür ki bī-şek ehl-i ĩmān olmışam
- 2 İdeliden iktidā ben sünnetine Aḫmedüñ
Tā bu dem hoş āşinā-yı sırr-ı 'irfān olmışam
- 3 Ḥaydar-ı Kerrāruñ oldum Ḳanberinüñ ḫanberi
Anuñ içün hem-ser-i serdār-ı merdān olmışam
- 4 'Avn-i Ḥaḫla her umūr eshel ḫatumda dā'imā
N'eyleyem sehv-ile pür-'işyān u nisyān olmışam
- 5 Dir ki Ğurbī çok işe 'aḫlum irişdi şimdilik
Bir perī teşhīri tedbīrinde ḫayrān olmışam

⁴ 'abā: ābā M

51 33b

² hoş: hoş M

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Muşhaf-āsā ol perī dā'im ğılāf içindedür
Nice hayrān olmayam kim kūh-ı Kāf içindedür
- 2 Kendözinde bulur anı isteyen her rüz şeb
Penbe-veş sen anı şanma kim liḥāf içindedür
- 3 Kimi egri kimi toğrı içre dirler her zamān
Bu durur ḳavl-i eşaḥḥ ol iḥtilāf içindedür
- 4 Gerçek erler didiler gerçekdedür gerçek belī
Dime bir dem sen anuñçün kızb (ü) lāf içindedür
- 5 Niçe yüz biñ 'ālem içre iste gel bul Ğurbiyā
Vech-i hüsn-i yār ararsañ ğitī şāf içindedür

mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Eger kim olmasa Ğizid vücūdum cem'ine rābıt
Dil-i dīvānem olmazdı 'uzuv-ı cismüme zābıt
- 2 Ḳamu maḥlūk u eşyāda hemān sen 'ārif ol fehmi it
Ol Allāhü te'ālādur beher dem ḳābız u bāsıt
- 3 Şerī'at zeylini elden ḳoma ḥablü'l-metīn oldur
Özinden 'aşḳ-ile şüret çalış tā kim ola sāḳıt

52 Başlık: **Luğaz** 34a

53 34a

¹ 'uzuv: Aslı 'uẓv olan bu kelime vezin gereği Türkçe söyleyişiyle yazılmıştır.

³ zeylini: zeylini M

- 4 Cemî' a'mâl ü ef'âli Hudâ vü dîn içün hâliş
İdüp şirk ü riyâdan geç hevâya atma gel hâliş
- 5 Aña hamd eyle iy Ğurbî çü Rabbü'l-'âlemîn Allâh
Seni zâtıyla ebdâna bu demde eyledi vâsıt

54

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
— • — — / — • — — / — • —

- 1 Halk idüp nâ-mütenâhîden teni
Bellü degül tûl ile 'umk u anı
İşbu söze olmadı vâkıf denî
'Ârif olup bil berü gel bu feni
Bağma şağın sen anı vü hem beni
Ger er iseñ gözle hemân sen seni
- 2 Virme gönül fânînüñ işğâline
Uyma varup cehl-ile Deccâline
Aldanuben kalma kurı malına
Uydur özüñ ehl-i Hakkuñ hâline
Bağma şağın sen anı vü hem beni
Ger er iseñ gözle hemân sen seni
- 3 Her ne kadar var ise eşyâ hemen
Haddi eyle kendü mağâmında sen
Cümlesini bil eyü var dâ'imen
Hakkı beher demde sen ol bir diyen
Bağma şağın sen anı vü hem beni
Ger er iseñ gözle hemân sen seni

⁴ hâliş: hâliş M

54 Başlık: **Tesdîs** 34b

¹ Halk: Bu kelime, muhtemelen müstensih tarafından, metinde yanlışlıkla "Hâlik" şeklinde yazılmıştır; anlam ve vezin gereği "halk" şeklinde düzeltilmiştir.

- 4 Saña bunı eytdi naql-i dört kitāb
Hem-dem olur tūtīye şanma ğurāb
Göz yaşıdur ‘āşıkā her dem şarāb
‘Aşk odına baġrını idüp kebāb
Bağma şaķın sen anı vü hem beni
Ger er iseñ gözle hemān sen seni
- 5 Gör ne beyān eyledi ism-i ‘alīm
Hikmet-ile her işi işler hakīm
Ġayrı degül Bārī te‘ālā kadīm
Bunda durur sırrına iren ‘adīm
Bağma şaķın sen anı vü hem beni
Ger er iseñ gözle hemān sen seni
- 6 Bendesiyem ben özümüñ bendesi
Mağlaş-ile Ġurbīyem efgendesi
Niçe gezer dünyede şermendesi
Ehl-i dilüñ olmada dil bendesi
Bağma şaķın sen anı vü hem beni
Ger er iseñ gözle hemān sen seni

55

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
•• — — / •• — — / •• —

- 1 Dergeh-i ‘izzüñe yā Rabbi ricā
Bu durur sıdķ-ile her şubḥ u mesā
- 2 Nā-ḥalef işden ırağ eyle beni
Şābit it nefşümi bulmağda seni
- 3 Cürm ü ‘işyānum egerçi çokdur
Raḥmetüñ baḥrine ġāyet yokdur

- 4 Rûz şeb sehv [ü] haṭādur ‘amelüm
Hoş ümîd-ile saña açdum elüm
- 5 Rızqlanur luṭfuñ-ile tayr u vuḥūş
Beni redd itme kapuñdan eli boş
- 6 Eyledüm her niçe var ise günāh
Ṭañ degül eyler isem ben bugün āh
- 7 Şıdk u iḥlāş-ile döndüm kapuña
N’ola tevbeyle irürsem tapuña
- 8 Sensin ol Hālik u Allāh u kavī
Yed-i luṭfuñda durur göñlüm evi
- 9 Baña bağışla suçum iy Vehhāb
Cümleye Rabb-i raḥīm ü tevvāb
- 10 Ğurbīyi raḥmet-ile mağfūr it
Luṭf u iḥsānuñ-ile mesrūr it

56

mef’ülü mefā’lū mefā’lū fe’ülün
— — • / • — — • / • — — • / • — —

- 1 Yā Rab niçe bir nefsüm ider zulm-ile tuğyān
Yā Rab kapuña geldi umup ‘afv ile gufrān
- 2 Yā Rab kademin başmadı ol rāh-ı rızāña
İllā ki ‘adedsüz idüben cürm ile ‘isyān
- 3 Yā Rab degül ol zātuña maḥfī ne kim itdi
Beyhüde hevā-ile hemen sehv ile nisyān

⁴ haṭādur: haṭādur ; Hoş: Hoş M

- 4 Yā Rab kaçan ol emrüne lāyık ‘amel eyler
Kim hāl-i haṭā-ile kamu olmada nokşān
- 5 Yā Rab ne kadar emre muḥālif iş idüpdür
İtmezdi bu dem olsa eger daḥı o Hāmān
- 6 Yā Rab ne ki var cümleden arturdi günāhın
Ol itdüğini biñde birin itmedi şeyṭān
- 7 Yā Rab bu cihān içre ‘ademden berü bu dem
Ol eyledüğün eylememiş ola bir insān
- 8 Yā Rab ne diyem cinle perī itmedi bir dem
İtdüklerini eyleyemez degmede ḥayvān
- 9 Yā Rab o kadar itdi tecāvüz ki bilürsin
Ḥadden berüdür vaşfına yokdur diyem imkān
- 10 Yā Rab idesin ‘adli eger kim bize yarin
Bī-şübhe olur meskenümüz āteş-i nīrān
- 11 Yā Rab umaruz faḫluñ ile raḥmeti dā’im
Kim birligüne eylemişüz şıdḳ-ile ĩmān
- 12 Yā Rab yüzümüz her ne kadar kara olursa
Luṭf eyle bize ḥālümüze gülmeye düşmān
- 13 Yā Rab ola mı saña revā mu’terifinüñ
‘Afv itmeyesin cürmini kim ola firāvān
- 14 Yā Rab çü senüñ oldı bu dem külliden artuḳ
Her ferde gümān olmaya ol raḥmetüñ alan
- 15 Yā Rab ola mı eksük ‘aceb raḥmetüñ ābı
Mücrimlerine ḥarc idesin sen anı her an
- 16 Yā Rab olımaz kaṭre kadar cümle günāhı
Ger nisbet idem maḡfirete ol durur ‘ummān

17 Yā Rab saña hoş eylemişüz cümle tevekkül
Her dem dilerüz eyleyesin bizlere ihsân

18 Yā Rab bilemem didi bu Dervîş olan Aḥmed
Ġurbî miyem āyā baña sen di ulu Yezdān

57

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Eger kılduñsa zātuñda Hudā zikrin 'aşā Ġurbî
'Adū-yı nefsüñe olur o çün bir ejdehā Ġurbî
- 2 Dilerseñ olmağa vāşıl kamu maṭlūb u maḳşūda
Rızā-yı rāh-ı Mevlāda serüñ eyle fidā Ġurbî
- 3 Göñül maḥbūbın isterseñ saña yüz göstere dā'im
Tazarrū' u niyāz-ile göñüldeñ kıl nidā Ġurbî
- 4 İde dirseñ şefā'at ger saña ol rüz-ı maḥşerde
Haḳīḳat sünnetin tut kim Muḥammed Muşṭafā Ġurbî
- 5 Tarīḳin gözle Zü'lfeḳār (ol) umarsañ içmege Kevşer
Şuna cennetde bî-şübhe 'Aliyyü'l- Murtaẓā Ġurbî

58

müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün müstef'îlün
— — • — / — — • — / — — • — / — — • —

- 1 Allāhu ekber 'āşıḳam illā ki sen ma'būduma
Dünyā vü 'uḳbāda daḥı şāhidsin ol meşhūduma

¹⁷ hoş: hoş

Kālū belā didüm elest irem ben ol ma‘hūduma
Luṭfuñla çek senden yaña bakma benüm mechūduma
Yā Rabbi zātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma
Cümle şıfātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma

- 2 Ādemle Havvā hürmeti Mūsā vü ‘İsā hürmeti
İşhaq u Yahyā hürmeti Yāsin ü Tāhā hürmeti
Kevşerle Tūbā hürmeti Hūr ile Me’vā hürmeti
Dört ulu deryā hürmeti ser-cümle esmā hürmeti
Yā Rabbi zātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma
Cümle şıfātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma
- 3 Her bir peyamber ‘izzeti İdrīse virdüñ rif’ati
Haqqı Hālilüñ milleti Dāvud Süleymān devleti
Nūh-ı necīnūñ minneti Şālihle Yūnus miḥneti
Lūṭ ile Hūduñ ğurbeti her saña olan kırbeti
Yā Rabbi zātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma
Cümle şıfātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma
- 4 Aḥmed Muḥammed Muştafā şāhum ‘Aliyyü’l-Murtażā
Şāh-ı Hasan ḥulq-ı Rızā şāh-ı şehīd-i Kerbelā
Zeynü’l-‘abā Bākır şehā Ca‘fer imām-ı reh-nümā
Kāzım ‘Alī Mūsā Rızā sen ḥācetüm kılğıl revā
Yā Rabbi zātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma
Cümle şıfātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma
- 5 Olan Taķī vü hem Naķī ‘Asker ile Mehdī haķı
Göñlüm bula tā revnaķı şādık olan ‘āşık haķı
Kılma beni ebter şaķī düşmanuña her dem kaķı
Eyle özüm sen müttaķī bu beyti gel göñlüm okı
Yā Rabbi zātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma
Cümle şıfātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma
- 6 Dervişem Aḥmed pür-uşül Allāh beni kılma melül
Ĝurbīyem ammā sağ u şol ister bulam Haķķa vüşül
Rāh-ı rızāda ol ḥamül ol gel sivādan hem cehül
Bu sırra irüşmez ‘uķül kıl Haķ du‘ā ide kabül
Yā Rabbi zātuñ haqqıçün irgür beni maqşūduma

59

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

Bürāder goftem ez-İzid te'ālā şānūhu bī-şekk
Ki qāla'llāhu fī'l-Ḳur'ān ezān ḥacc āyeti mensek

60

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Bu şeb şad-bār ḥamd olsun irişdi luṭfi cānānuñ
Gidüp bir kuş gibi uçdı gözinde ğafleti cānuñ
- 2 Serādan tā Şüreyyāya ne kim var cümlesin gördi
Göñül tā 'arş-ı ā'lāya irince kıldı seyrānın
- 3 Nice demdür niçe eyyām bu derd-ile olup ḥaste
Vücūdum şimdi hoş buldı özi derdine dermānın
- 4 Helāk olurdı dehr içre kamu ḥayvān eger bī-şekk
Uyuben olmasaldı derinde kulu insānuñ
- 5 Ferāmūş itme iy Ğurbī bu bezm-i şoḥbeti yārūñ
Eger kim var ise Ḥaqqā dürüst ikrār u ĩmānuñ

59 38a

İlk mısra: “Şanı yüce Allah’ın söylediklerinden sana söyledim.”

İkinci mısrada Hacc’da yapılması gerekenleri anlatan ayetten söz ediliyor.

60 38a

³ ḥaste: haste; hoş: hoş M

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
 • — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Niçün yār olmaya zıkrūñ senūñ her rüz şeb Ğurbī
Neden mā’ilsin ağyāra nedür buña sebep Ğurbī
- 2 Uyarsañ çeşmini cānuñ görürdūñ maqşaduñ sen de
Varup ğayrıdan itmezdūñ murāduñı taleb Ğurbī
- 3 Berü gel ‘aşk eri ol kim saña tā el vire fırsat
Beher yirde ola işūñ senūñ ‘ıyş u tarab Ğurbī
- 4 Vekīlüm didi çün Hālīk tevekkül ehline dā’im
Rızāsında turup çekme ‘abeş yire ta‘ab Ğurbī
- 5 Mışır Hindū ‘Acem Rūm u Hicāz u Mağrib ü Maşrık
Yed-i hükminde şabr-ile olur Şām u Haleb Ğurbī
- 6 Selāmet iste sen Hākdan ‘İbādu’llāha yek-pāre
Hākīkat olsun isterseñ müselleme saña hep Ğurbī
- 7 Gerek şāh-ı cihān olsun gerek ibn-i fülān olsun
Hudā nāmından ayruya şaķın depretme leb Ğurbī
- 8 Tarīķ-ı ‘āşıkān izle nebī vü evliyā gözle
Hem ĩmānuñ gibi bekle kamu yirde edep Ğurbī
- 9 Kazāsında rızā eyle turup şabr eyle teslīm ol
Dilerseñ kim ola rāzı bu dem senden Çalab Ğurbī

- 1 İki cihānda ne ki var durur eyle nigāh
Der eşhedü en lā ilāhe illa’llāh

61 Başlık: **Luğaz** 38a

62 Başlık: **Tevhīd** 38a Bu şiirde hece ya da aruz vezni tespit edilemedi.

Gidermez dilinden gözleyen Rızâu'llāh
Er eşhedü en lā ilāhe illa'llāh

- 2 Cehd idüp gel göñül āyīnesi pasını sil
Muşaffā ola tā zıkr-i yārūñ-ile dil
Vişāle vüşüli bulmaz idi olmasa bil
Ger eşhedü en lā ilāhe illa'llāh
- 3 Eger 'āşık iseñ bundan özge kelāma uzatma el
Her şeb u rüz hızmetine kı'ım olup bağla bel
Şıdķ u şafā birle berü yolında fidā kılup gel
Ser eşhedü en lā ilāhe illa'llāh
- 4 Dervīş Ahmed olupsın 'ālemde çü Ğurbī
Ħamdüñ artırup bulmağa vişāle kırbı
Göñülde gerek eyleyesün bu ħamr-ı şürbi
Yer eşhedü en lā ilāhe illa'llāh

63

- 1 Disün isteyenler vişāle rāh
Eşhedü en lā ilāhe illa'llāh
Diyüben itmesün ferde kec nigāh
Eşhedü en lā ilāhe illa'llāh
- 2 Her kimüñ ki ezelde Ħudā-yı ezel
Göñline kıdret-ile dest-i lem-yezel
Yazdıysa yok durur andan güzel
Eşhedü en lā ilāhe illa'llāh
- 3 Bunı dir dā'im isteyen necāt
Āteşten emniyyete budur berāt
Diyen ayağına yüz sürer Furāt
Eşhedü en lā ilāhe illa'llāh

³ hızmetine: hızmetine M

63 39a Bu şiirde hece ya da aruz vezni tespit edilemedi.

- 4 Ğurbī bu demden ğāfīl olma sen
Olduğunca bu kevn içinde esen
Şıdk u iḥlāş birle bu nuṭkı desen
Eşhedü en lā ilāhe illa'llāh

64

- 1 Tā gelince bu ana hu
Sıgmadı baḡ beyāna hū
Tīr olıcaḡ kemāna hu
Rāst varur nişāna hū
- 2 Dilden anı giderme gel
Görmeyesin zerre zılel
İrişmesün cāna ḡalel
Vird idinüp zebāna hū
- 3 Göñüldeki pası siler
Cān kılıcın durma biler
Düşmenini iki diler
Şal nefesün o yana hū
- 4 Şubḡ u mesā hem-dem olur
Yarasına merhem olur
Düşmenine derhem olur
Cānına baḡ kıyana hū
- 5 Her diyene oldu refīḡ
Anuñ-ile aldı ıarīḡ
Cümleden ol oldu şefīḡ
Ser yolında koyana hū

⁴ iḥlāş: iḥlāş M

64 Başlık: **Berāy-ı Hū** 39a Metinde beyitler hâlinde olan bu şiirin, hece vezniyle ve musammat şekilde yazılmış olması, Halk edebiyatına ait olduğunu düşündürmüş; bu sebeple buraya dörtlükler hâlinde alınması uygun görülmüştür. Şiirde 4+4=8'li hece vezni tespit edilmiştir.

- 6 Dervîş ol Aḥmed diye bil
Dilde olan jengini sil
Tā ki saña dil vire dil
Aradadur bahāne hū

65

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Diyārumdur benüm Bosna bilādı
Kamu ḥalk-ı cihān bilür bu adı
- 2 Hāḡ anı kıldı ġāzīler ocağı
Kılıç suyn içer geldükçe yağı

66

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Benüm şehrum Yeñibāzār içinde
Çü bülbül oturup gülzār içinde
- 2 Dehān açmış degülken ġonce-veş ben
Hemen ḥāmūş idüm ol ḥār içinde
- 3 Zülāl ābı gibi sākin dururken
Niçe eyyām ile yıl qar içinde
- 4 Ġarīb oldı 'acep ġāyetde ḥālüm
Şağ iñler şanasın bīmār içinde
- 5 Zamān itdi mürür āḡir ben anda
Sipāhī tek durup tīmār içinde

65 Başlık: **Beyān** 39b

66 39b

- 6 Ȧarāb olmış yir ol beyāna muḥtāc
Anı ma‘mūr iden mi‘mār içinde

67

müfte‘ilün fā‘ilün

— •• — / — • —

- 1 Anı ben itdüm ricā
İde ḥaṭāsuz Hudā
- 2 Şehr ü diyārum kamu
Ola kederden berü
- 3 Ȧavm ü kabīlemle ben
Hep olalum sağ esen
- 4 Mü‘min-ile her ne var
Hıfz ide Perverdigār
- 5 Dir iken işbu sözi
Açdı bu cānum gözi
- 6 Gördi ser-ā-pā cihān
Nūr-ı Hudā rāyegān

68

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

•• — — / •• — — / •• — — / •• —

Ne mecālīs ne şarāb u ne kebāb u ne güzel
Ȧısmetüm ‘aşk-ı Hudā oldı benüm rüz-ı ezel

67 Başlık: **Der-ḥavādiş** 40a Bu şiirdeki her bir beyit, metinde bir mısra hâlinde yazılmıştır; bu hâliyle şiirde bir kafiye düzeni olmadığından her bir mısra bölünerek buraya bir beyit şeklinde yazılmıştır.

¹ ḥaṭāsuz: ḥaṭāsuz M

68 Başlık: **Ferd** 40a

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
 •• — —/•• — —/•• — —/•• —

- 1 Girdi gönölüm evine hüsni-ile bir cânāne
Mā’il oldı göricek ‘aşk-ile bak cân ana
- 2 Leb-i la‘lini katında o perī-veş güzelün
Kişi ragbet mi ider la‘l-i haccer mercāna
- 3 Niçe lü’lü’-i ‘Aden virseler ‘āşık olana
Bakmaya zerre kadar ide nazar dendāna
- 4 Şacı yanında kabül itmeye ‘arz eyler iseñ
Sünbül ü misk-i Haṭā-yı Hoteni ‘irfāna
- 5 Dünyenün sīm ü zerin cümle eger kim vireler
Ben bedel itmeyem ol cebhe ile gerdāna
- 6 Yüzi cennet özi hūrī didi Dervīş Aḥmed
Dilrübā vaşlı içün zaḥmeti ‘arz it cāna

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
 •• — —/•• — —/•• — —/•• —

- 1 Gel gönül yüz tütalum dergehine Ğaffāruñ
Tā kim el vire bize vuşlatı ol dildāruñ
- 2 Gel dikensüz gül içün gülşen-i ‘ālemde bugün
Bülbül-āsā çekelüm zaḥmetini her hāruñ

69 Başlık: Luğaz 40a

⁴ Haṭā: Haṭā M

70 40b

- 3 ‘Ahd-i mîşāk-ı elesti anuben leyl ü nehār
Bunda iken olalum şāhibi ol ikrāruñ
- 4 Hufyeten hālümüzi ‘arz idelüm biz şimdi
Gökler ü yirlerüñ ol ‘askerine serdāruñ
- 5 Olalum şıdķ u şafā-ile anuñ şākirdi
Cehr ü sırrā Ka‘be-yi qalbi yapan mi‘māruñ
- 6 Rehber-i rāh-ı ‘ināyet olan erden Ğurbī
Ṭavr u ṭarz u edebin isteyelüm ebrāruñ

71

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ülün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Nedür bildüñ mi sen ‘ālemde ‘aṭṭār
Bilen rumūz-ı Rabdür añla iy yār
- 2 Biri dahı dimişlerdür bil imdi
Şatan envā‘-ı eczālar bil al var
- 3 Birin dirler dahı ‘ārifler iy cān
Ḥaṭā misk-i Ḥoten var anda Tatar

72

mef‘ülü mefā‘īlün mef‘ülü mefā‘īlün
— — • / • — — — / — — • / • — — —

- 1 Ma‘şūk idi qalbümde bil sen ki benüm Ḥālīķ
‘Azrāya degül idi ‘āşīķ dahı ol Vāmīķ
- 2 Olmadı idi eşbāḥ bir nūr idi hep ervāḥ

71 Başlık: **Müşelles** 40b

¹ Rumūz: Bu kelime metinde “remziyyāt” şeklindedir; ancak vezni bozduğundan “rumūz” kelimesiyle değiştirilmiştir.

³ Ḥaṭā: Ḥaṭā M

72 Başlık: **Güft** 41a

Ḳur'ān u eḥādīṣüñ sırrı sözüme nātık

- 3 Bu 'ālem-i ma'nādur her isme müsemmādur
Ṣuḡrā ile kübrādur budur o dem-i sābık
- 4 Bu ḥūr ile rıdvāna bu 'ıyşa bu seyrāna
Bu zevk-ile cānāna degme ola mı lāyık
- 5 Baḡ bunda iken şāha irişmege Allāha
İrer ulu dergāha rāhında olan şādık
- 6 Görmek dileyen düpdüz her yüzde bu dem bir yüz
'Aşk-ile gice gündüz bir baḡrı gerek yanık
- 7 Her kim ki diler kāmı terk eylesün ol nāmı
Ġurbī göre gül-fāmı elbetde olan āşık

73

müfte' ilün müfte' ilün
— • • — / — • • —

- 1 Luṭf-ı Hudā irdi bize
Toḡru yola gelmedeyüz
Toḡru dirüz uşta size
'İlm-i ledün bilmedeyüz
- 2 Dünyede her kārı bu dem
Nāmūs-ile 'ārı bu dem
Elde olan varı bu dem
Ḥaḡ yolına şalmadayuz
- 3 Mü'min iseñ gel sen inan
Fānī cihān cümle yalan

² Gazel musammat olmasına rağmen bu beyitte iç kafiye bulunmamaktadır.

Mülk-i beḳā içre cinān
Bunda bu dem almadayuz

- 4 Dervīş olan Aḥmed edā
Eyledi ‘aşḳ-ile nidā
Görmege dīdār-ı Hudā
Biz o yolu bulmadayuz

74

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Sensin ol Allāhü Raḥmani’r-Raḥīm
Sensin ol Fettāhu Rezzāḳu’l-Kerīm
- 2 Ḳullaruñ dā’im seni ya Ḥayy oḳur
Şādıḳ u Settār u Mü’mīn ya ‘Alīm
- 3 Mālik ü Ḥālīḳ Müheymin hem ‘Azīz
Hem daḥı Ğaffār u Hādī hem Ḥakīm
- 4 Bā‘iṣ ü Vāriş Reşīd ü hem Şehīd
Muḥsin ü Tevvāb u Cebbārü’l-Ḥalīm
- 5 Ğurbi-yi bī-çāredür Vāḥid senüñ
Her nefes luṭfuñ umar ‘abd-i ḳadīm

75

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
• • — — / • • — — / • • — — / • • —

- 1 Bir iki söz diyeyüm derd-i ğamından yārüñ
Diñlesin şimdi bilen lezzetini güftāruñ

74 Başlık: **Zıkr** 41b

75 Başlık: **Luğaz** 41b

- 2 Niçe gündür ki benüm oldı perîşân hālüm
Nefsümün hīlesi mi hükmi midür Settāruñ
- 3 Bilmezin n'eyleyeyin nice idem bir çāre
Ġavrına irmek içün işbu ulu esrāruñ
- 4 Rāh-ı 'aşkında anuñ cānumı kurbān mı idem
Yoḡsa ġavvāşı mı olsam bu yem-i efkāruñ
- 5 Ġurbiyā derd-i derūnuña ger em ister iseñ
Nām-ı yār ola yūri şubḡ u mesā ezkāruñ

76

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Emr-i Bārīyle olup toprağ-ile nuṭfe 'alak
Beyt-i aḡdesde yedi çihl ile hem muzğa ḡalak
- 2 Ne fitenler ola peydā didi Dervīş Aḡmed
Ġāfil olma gözedüp baḡ ire tārīḡ-i ġasaḡ
[1160]

77

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
•• — — / •• — — / •• —

- 1 Görmedi buncılayın rūy-ı zemīn
Bir daḡı ḡāne eyā 'aḡla ḡarīn
- 2 Cennet ancaḡ didi Ġurbī tārīḡ
Bā-behā naḡş-ile bu ḡaşr-ı berīn
[1156]

76 Başlık: Tārīḡ berāy-ı Ġrān u Tūrān 42a

77 Başlık: Tārīḡāt-ı Binā-yı Serāy-ı Muḡammed Pāşā ibn-i Ferḡād Aḡa der-Yeñibāzār 42a

Qā'im şüd bi-sa'âdet hemîşe in dergâh
Bihareketi eşhedü en lâ ilāhe illa'llāh

[1161]

fe'ilātün fe'ilün

• • — — / • • —

Rabbe ic'al ma'mūr

Ebedā hāze'l-beyt

[1156]

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

• • — — / • • — — / • • —

- 1 Fevt olup gitdi cihāndan iy dād
Şol Muḥammed Pāşā ibn-i Ferhād

- 2 Bu 'ibāretle di Ğurbī tārīḥ
Raḥmetu'llāhı 'aleyhi hoş yād

[1158]

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

• • — — / • • — — / • • —

- 1 Oldıçün tārik-i dār-ı dünyā
Rākib-i esb-i raḥūş-ı ma'nā

78 Başlık: **Tārīḥ-i diger** 42b Vezni tespit edilememiştir.

79 Başlık: **Tārīḥ-i diger** 42b

80 Başlık: **Tārīḥāt-ı vefāt-ı Muḥammed Pāşā ibn-i Ferhād Ağa der-Yenibāzār** 42b

² hoş: hoş M

81 42b

¹ raḥūş: raḥūş M

- 2 Hâk huzûrında di Ğurbî târîh
Şâd olur rûh-ı Muḥammed Pâşâ
[1158]

82

mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Gelüp kındı bu dem gülşâna bülbül
Yine meşğûl olup efgâna bülbül
- 2 Ezelden var ise 'âşık olupdur
Meger ol ğonce-yi ḥandâna bülbül
- 3 Şafâlar bahş ider şeb tâ seher-gâh
Kamu 'âşık olan yârâna bülbül
- 4 İder feryâd u zârîler seherde
Umar kim irişe dermâna bülbül
- 5 Ulu 'ibret olur 'âlem içinde
Ne deñlü var ise insâna bülbül
- 6 O bir verd-i ter için bunca âhı
İder itmez bak ol nâdâna bülbül
- 7 Be îmân ehliyüm diyen kişiler
Niçün yanmaz o tek pervâne bülbül
- 8 Benüm gönüm gibi bezm-i elestden
Olupdur 'aşk-ile mestâne bülbül
- 9 Hemân 'aqlum-ile şan oldu hem-râh
Bu mülke geldi hoş seyrâna bülbül

82 Başlık: **Berây-i Bülbül** 43a

² ḥandâna: ḥandâna M

⁹ hoş: hoş M

- 10 Nasīb itmiş degül Bārī te‘ālā
Nedür tā añlaya hayvāna bülbul
- 11 Haber virür öter da’im fenādan
Kim öz nefsin bilen ‘irfāna bülbul
- 12 Vücūdum gül-‘izārında ararsın
Didiler ehl-i Hāk bu cāna bülbul
- 13 Hākīkat gözleyen bilür bu rāzı
Ki tırdı ‘ahd-ile peymāna bülbul
- 14 Didi Ğurbī benüm ma‘nen bilim bu
Şenā vü hamd ider Yezdāna bülbul

83

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ulün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Kime Allāh ider ise hidāyet
Dağı hem fażl u luṭf ile ‘ināyet
- 2 O kıl her emrine Allāhuñ añla
Gice gündüz ider bī-şek iṭā‘at
- 3 Riyāsuz şübhesüz ma‘bedde bilgil
Anuñ işi olur dā’im ‘ibādet
- 4 Yönelde çünkü dergāh-ı İlāha
Anuñ semti durur semt-i selāmet
- 5 Nedür bildi o nefy-ile bu işbāt
İder tevḥīd ile ıskāṭ izāfet

¹⁰ Nedür: Nider M (Anlam gereği düzeltilmiştir.)

- 6 Eger gökden Hâk emriyle bürâder
Aña irmez yağarsa dürlü âfet
- 7 Libâsı geh şalât u geh şıyâmdur
Aña maḥşûş degüldür bir kıyâfet
- 8 Oḡur Ḳur’ân ider zikri devâmî
Budur anda olan ḥâzır ziyâfet
- 9 Ḳazâsına rızâ gösterdi Hâḡḡuñ
Meger budur riyâzatdan ‘ibâret
- 10 Meşâ’ible belâya şâbır oldı
Bilür kim ol durur ulu beşâret
- 11 Cemâ’atdür anuñ a’zâ-yı cismi
İder öz câmi‘inde ol imâmet
- 12 Girüp şehr-i vücûdı içre ol er
Şalât için ider durur ikâmet
- 13 Anuñdur ‘âlem-i ma’nâda ḡalka
İder olsa eger Hâḡḡı ḡiṡâbet
- 14 Geçüpdür dâr-ı dünyâ manşıbından
Gözetmez ol meşâyıḡlık riyâset
- 15 Bilür zîrâ riyâset şâḡibine
İrişür ‘âḡıbet elbet siyâset
- 16 O mālâ-ya’nîyi terk itdi gitdi
Ki oldur erler içinde kerâhet
- 17 Özine şandugı ḡayrı ḡamuya
Şanur hep kim odur ehl-i kerâmet

¹³ ḡiṡâbet: ḡiṡâbet M

- 18 Dağı çok haşleti vardır bu şahsuñ
Maķāmıdur anuñ künc-i kanā‘at
- 19 Yeñüpdür hırş ile nefsüñ hevāsın
Bulupdur ol bu dertlerden ifākat
- 20 Sivā ile kamu hubb-ı fenādan
Gelüpdür zātına küllī ferāgat
- 21 Kūlūb-ı mü‘minānı her dem ancak
İder fi‘l ü ‘amel ile ‘imāret
- 22 Ne deñlü var ise fehm it habā’is
İdüpdür cümlesinden ol tahāret
- 23 Aña havf ile maḥzūnlık irişmez
Hudā hıfzındadır görmez hasāret
- 24 Tama‘la kīn ü kibr ü buğz u fışkı
Cemī‘in terk ider idüp cesāret
- 25 Muḳaddem tevbekār olur ölümünden
Şoñında çekmemek için nedāmet
- 26 Velākin ‘aşk-ı Yezdānīden anda
Degüldür münḳatı‘ bir dem harāret
- 27 Tecellīdür ezelden aña Hāḳdan
Kamu ‘ilm ile ‘irfān u firāset
- 28 Takarrüb buldı secdeyle Hudāya
Başına gelmez anuñ hīç felāket

¹⁸ haşleti: haşleti M

²³ hasāret: hasāret M

²⁵ Şoñında: Şonında M

- 29 Özin şāfī idüpdür gıll ü gışdan
İrişmez kılbine bu dem keşāfet
- 30 İlāhī sensin iden bu kuluña
‘Aṭā ancak faşāhatle belāgat
- 31 Haṭālar şādır oldu çok dilümden
Mu’āhezātuma itdüm (çün) kabāhat
- 32 Günāhum ‘afv idüp setr it ‘ayūbum
Ne deñlü eyledüm ise hamākat
- 33 Ḥabībūñ hürmetiyçün ben kuluña
Lıkāna irmege vir sen liyākat
- 34 Keşāfetden beni pāk eyle yā Rābb
Dem-ā-dem kesb idem senden leṭāfet
- 35 Bu Dervīş Aḥmedi maḥrūm kılma
Özüñden çün senüñdür her irādet

84

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
•• — — / •• — — / •• —

- 1 Tevbedür pīşe-yi ‘ilm ü a‘māl
Tevbekār ol yüri itme ihmāl
- 2 Tevbenüñ gel berü duy lezzetini
Ḥaḳḳuñ isterseñ eger rahmetini
- 3 Tevbe bil her kişiyeye oldu zāhīr
Mağfıret eyler anı Rabb-i kadir

³¹ Haṭālar: Haṭālar M

- 4 Tevbeye kim ki gelir ‘ākıl odur
İtmeyen tevbe bu dem cāhil odur
- 5 Tevbe kıl ḥazret-i Ādem gibi ol
Diler iseñ bulasın vaşla vüṣūl
- 6 Tevbe bir ṭā‘at-i Ḥaḳdur ki anı
Virdi her mü‘min-i ḥāṣṣına ḡanī
- 7 Tevbe-ile yūriyen ṣubḥ u mesā
Yūzi nūrın gözedür ṣems-i ḍuḥā
- 8 Tevbe ṣehrinde idenler mesken
Ṭā‘ate ḥāzır olurlar erken
- 9 Tevbe gūlzārına bülbul olıgör
Gül-i ĩmān-ı ter anda bulıgör
- 10 Tevbe rāhına olan sālikler
Oldı dārına olar mālīkler
- 11 Tevbe her ‘ābide lāzım evvel
Olmaya anuñ işi tā mühmel
- 12 Tevbeyi itse muḳaddem bir gün
Andan olsa o ḳul olmaz maḥzūn
- 13 Tevbede ḥālet-i ‘aşḳuñ eṣeri
Var bilür anı bilenler ḥaberi
- 14 Tevbe yazusına uran ḳademi
‘Aynına almaz o mülk-i ‘ademi
- 15 Tevbeden olma ıraḡ iy ‘āṣıḳ
Yüri ‘aşḳ-ile var ol sen ṣādıḳ

⁶ ḥāṣṣına: ḥāṣṣına M

- 16 Tevbe cāmını içenler bī-reyb
Göreler n’eydügini ‘ālem-i ğayb
- 17 Tevbe bezmi durur ol meclis-i hāşş
İrişen aña olur anda hālāş
- 18 Tevbe beytinde otur bī-pervā
İde hı̇zmet saña tā arz u semā
- 19 Tevbe hışnında olanlar kâ’im
‘Iyş u ‘işretde olurlar dā’im
- 20 Tevbe kâkkanı gerek ĩmāna
İrmeye dārb-ı yed-i ‘işıyāna
- 21 Tevbe ālāt gerek elde mūdām
İde ol def’-i mażarrāt-ı ‘avām
- 22 Tevbe ceysini iden zāta refīk
Ola vāsi‘ aña her emr-i mażīk
- 23 Tevbe cümdi olıcağ saña sipāh
Olmaz ā‘zā-yı vüçüduñda günāh
- 24 Tevbe habline uranlar eli berk
Hāqdan ayruğı iderler kamu terk
- 25 Tevbe bābında olan sâ’il-i Hāqk
İrişür anda murāda muṭlağ
- 26 Tevbe hayline olanlar serdār
Göreler rû-yı rızā-yı Ğaffār

¹⁸ hı̇zmet: hı̇zmet M

²⁶ hayline: hayline M

- 27 Tevbe işine idenler ta‘cīl
Anlara h̡izmet ider bil Cibrīl
- 28 Tevbe hādīsine uyan erbāb
Perdesüz dilde görürler mehtāb
- 29 Tevbeye Ğurbī gelüp mā’il ol
Hak Resūlūñ sözine k̡a’il ol

85

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 ‘İbādet tevbeden şöıra olur bil
‘İbādetle kişi Hakķı bulur bil
- 2 ‘İbādet itmeyen her cāhil āhmāk
Cehennem cānına irmek muhakķak
- 3 ‘İbādetdür cemī‘i yerde maķbūl
Yakınlık anuñ-ile buldı her k̡ul
- 4 ‘İbādetsüz olan ādem degöldür
Hudānuñ sırrına maķrem degöldür
- 5 ‘İbādetle olur her derde dermān
Olur nefsiyle hem şeytān perīşān
- 6 ‘İbādetle olur her müşkil āsān
Daķı hem h̡ālīş olur dīn ü īmān
- 7 ‘İbādetden yeg olmaz bir iş iy cān
Gel imdi sen ‘ibādet eyle her an

²⁷ h̡izmet: h̡izmet M

85 Başlık: **Mesnevī berāy-ı İbādetu’llāh** 46a

⁶ h̡ālīş: h̡ālīş M

- 8 ‘İbādet üzredür dā’im melekler
Anuñla devr ider işbu felekler
- 9 ‘İbādetden şaķın dūr olma iy yār
Ki zīrā ‘abdidür Hāķķuñ ne kim var
- 10 ‘İbādetler iden dā’im Hudāya
İrişür ‘ākıbet fevķa’l-‘alāya
- 11 ‘İbādet ‘āleminde gel emīr ol
Gerekse pādīşāh-ile vezīr ol
- 12 ‘İbādet şehrine iriş idüp sa’y
Saña irişmeden bir gün ol iy vay
- 13 ‘İbādet yolına gel kıl sefer sen
Eger dīdār-ı Mevlāyı dilerseñ
- 14 ‘İbādet kıl sivādan eyle perhīz
Eger irmek dilerseñ Hāķķa sen tīz
- 15 ‘İbādet bābıdur bāb-ı İlāhī
Bulan anuñ-ile buldı İlāhı
- 16 ‘İbādeḥānesidür Tūr-ı ḥācāt
Qabūl olur anuñ-ile münācāt
- 17 ‘İbādet eyleyen cānlar riyāsuz
Hünermend oldılar anlar bahāsuz
- 18 ‘İbādetde bilüben Hāķķı ḥāzır
Sen anı görmeden ol saña nāzır
- 19 ‘İbādāta velī gel olma mağrūr
Şoñında olmayasın tā ki maķhūr
- 20 ‘İbādātuñ kamu taķşīre qābil
Bilüp andan ‘ibādet eyle ḥāşıl

- 21 ‘İbādet niçe dürlü olur ammā
Bize Kur’ān-ile kılmakdur evlā
- 22 ‘İbādet emridür Bārī Hudānuñ
Dağı hem sünnetidür Muştafānuñ
- 23 ‘İbādet Ğurbiyā farz ile sünnet
Edāsına hemān sen eyle himmet
- 24 ‘İbādet itmege Haḫdan ‘ināyet
Dem-ā-dem isteyüp bul sen hidāyet

86

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Melāmet zehrini katdı bu nefsüm aşına ‘aşkum
Yanuma uğradup kıymaz gele bir āşinā ‘aşkum
- 2 Bu cān u göñlüm içinde begāyet çok zamān tırdı
Sirāyet eyledi şimdi vücūdum dāşınā ‘aşkum
- 3 Aluben benligüm benden aña ḫamd eyledüm dā’im
Velī mā’il degül aşı rumūzuñ fāşinā ‘aşkum
- 4 Başīret ehli disünler o servi-ḫad gül endāmuñ
Nazar eyler ise ṭaḫ mı göziyle ḫaşına ‘aşkum
- 5 Degül bu mülk-i ebdāna dağı sultān olan cāna
Revādur eylese te’sīr zemīnūñ taşına ‘aşkum
- 6 ‘Acep mi bilmeşe ‘aşkı bu ḫalkuñ ekşerī Ğurbī
Ki zīrā gelmedi bilmez ne dertdür başına ‘aşkum

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Özün Hâk nūr-ı zātından idüpdür dilberā taşvîr
Anuñçün şayduña irmez senün bir vech ile tedbîr
- 2 Kamu a‘zâ vü ebdānuñ düzüp esmā-yı hüsnādan
O Rabbü’l-âlemîn Allāh ider dil dā’imā tekbîr
- 3 Göñül tahtında şāh olsun benüm bu şabr-ile ‘aşkum
Hużūruñ hizmeti içün duruben eylesün el bir
- 4 Derünî halvetî dilde şafā-yı zikrüne meşgûl
Ben öldüm itmede a‘dā mekirler hîle vü tezvîr
- 5 Ne ğam düşmenden iy Ğurbî olursa dahı çok kumdan
Seni bu işe şalmışdur ezelden çünkim ol takdîr

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Benüm bir dilber-i ra‘nā idelden ‘aqlumı yağma
Görünmez ‘aynüme dünyā ne fihā hōd ne mā-fihā
- 2 ‘Aceb âteş yanar serde bulunmaz baħr ile berde
Gerekmez didiler merde ne fihā hōd ne mā-fihā
- 3 Kıyanlar ‘aşk-ile cāna irürdi derd-i dermāna
Ne lâzım ehl-i ‘irfāna ne fihā hōd ne mā-fihā

87 Başlık: **Luğaz** 47b

³ hizmeti: hizmeti M

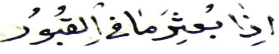
⁴ halvetî: halvetî M

88 47b Şiirdeki “hōd” sözcüğü metinde “hōd” şeklinde imlâ edilmiştir.

- 4 Bilinmez bir nihānsuzdur bilenle bildüren birdür
N'iderseñ aşlına irdür ne fihā ḥod ne mā-fihā
- 5 Gel iy Ğurbī özüñ tanı kanı yā ol gelen kanı
Kamu qalmaz olur fānī ne fihā ḥod ne mā-fihā

89

müfte'ilün fā'ilün müfte'ilün fā'ilün
— • • — / — • — / — • • — / — • —

- 1 Gel berü gel yār iseñ toĝru bu yol üzre dur
'Āşık-ı dīdār iseñ kendü özüñ ile tūr
- 2 Cānı qo cānān iseñ iste bul 'irfān iseñ
Tahta Süleymān iseñ ḥizmet ider saña mūr
- 3 Şerḥ idüben şadrını tā göresin qadrini
Anda baqar 'özüñi
- 4 Ol yürisün ḥüb-edā Ḥaqqā idüp cān fedā
İrişcek bil
- 5 Bin gelüp 'aşq atına gel sen özüñ qatına
İrgüre Ḥaqq zātına āḥiretde bil sürür
- 6 Āḥirüñ-endīş iseñ eyle şafā 'ıyşı sen
Dünyede dervīş iseñ kıl bu fenādan 'ubūr

89 Başlık: **Kalenderî** 47b Bu manzumenin vezni kalenderî veznine uymamaktadır.

² ḥizmet: hizmet M

³⁻⁴ Âdiyât sûresi 100/9-10, meali: “Kabirlerde bulunanlar diriltilip dışarı atıldığı ve kalplerde gizlenenler ortaya konduğu zaman insan düşünmez mi?”

⁴ ḥüb: hüv M

⁵ İkinci mısradaki vezin bozuktur.

- 7 Eyleme Ğurbî şaķın nā-ħalefe sen aķıñ
İtmededür çün baķın şu gibi ‘ömrüñ mürür

90

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün

• — — — / • — — — / • — —

- 1 Özin(i) bırakmadı ihmāle Aħmed
Anuñçün irdi ol iķbāle Aħmed
- 2 Bugünden böyle bildüm anı uymaz
Ne ol şeytān ile izlāle Aħmed
- 3 Velākin mā’il olsa tañ degüldür
Yüzi gül gözleri ğazzāle Aħmed
- 4 Başar nefsi hevāsın Ğahramān-veş
Aman virmez bir an ikvāle Aħmed
- 5 Semā‘ī cān-ile ismini Ğurbî
İşitdi ol sebeb irsāle Aħmed

91

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

• • — — / • • — — / • • — — / • • —

- 1 Tā olaldan berü bil ‘aşķ-ile Dervîş Aħmed
Terk idüp varı ķamu tıtmadı bir iş Aħmed
- 2 Rüz şeb sa‘y-ı belîĝ eyledi erkān üzre
Ehl-i sünnetle cemā‘at-ile hem-kîş Aħmed

⁷ baķın: baķıñ M

90 Başlık: **Luĝaz** 48a

91 Başlık: **Luĝaz** 48b

- 3 Hem atār-ı fuarā aylı olup ādāben
Mā-sivā-ile varup ılmadı dil-rī Amed
- 4 a rızāsın gözedüp bāb-ı tevekkülde hemīn
Dā'im eyler o sebeb meclis ü bezm 'ıy Amed
- 5 Bildi fānī idügin gülen ü güller āır
Çekmedi anuñ iün zamı velī nī Amed
- 6 Cehli 'isyānı oyup vardı olup 'āzim-i Rabb
'İlm ü 'irfānı idüp kendözine pī Amed
- 7 Na u pendüm selefün ırdı durur dir Ğurbī
Her 'amelde yūri ol 'āıbet-endī Amed

92

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Revānī rū[1] ād olsun direm Dervī Efendinün
Maāmı cennetün ba-ı İrem Dervī Efendinün
- 2 Olupdur übhesüz bildüm ki zīrā cār-ı Amedde
alupdur rāhına cānum virem Dervī Efendinün

93

fe'īlātün fe'īlātün fe'īlātün fe'īlün
• • — — / • • — — / • • — — / • • —

- 1 Allāh Allāh ne diyem ben ki murādum birdür
amd ol Allāha tenüm ire fuādum birdür

³ aylı: aylı M

⁶ 'āzim: 'āzu M (Anlam gerei düzeltilmitir.)

92 Balık: **ı'a** 48b

93 Balık: **ı'a** 49a

- 2 Merhamet kullarına çok ıder ol Hâk Ğurbî
Dilde zıkrin ideğör rāha ƙo adım birdür

94

mefā‘îlün mefā‘îlün fe‘ûlün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Gel iy göñlüm benüm bîhûde durma
Hudâ zıkrine meşğûl ol oturma
- 2 Çün Allāh eyledi ser-cümle varı
Bir emr-ile senüñ hûkmünde cārî
- 3 Senüñ için yaratdı halkı Hâlık
Seni kendü için sen aña bayık
- 4 Saña lâyıƙ budur ol ola zıkrüñ
Dem-â-dem zâhir ü bātında fikrüñ
- 5 Hüve’l-hayyu oƙu sen lâ ilāhe
Hem illāhü-ile iriş bu rāha
- 6 Dağı فَادَعُوْهُ hem sen مَحْلَصِيْنَ di
olsa tañ mı مَا وَطَّنِيْكَ di
- 7 Bu bir āyet durur kim aña iy cān
Buña olmaz naẓîr ü mişl ü aƙrān
- 8 Ƙamu ef‘āl ile zāt u şıfātuñ
Budur aşlı hayāt ile memātuñ
- 9 Kemāl-ile bunı bilen kişiler
Gerek erkek ola vü ger dişiler

94 Başlık: Meşnevî-yi Esrâr-ı ‘Acîb 49a

⁶el-A‘râf 7/29, meali: “Rabbim adaleti emretti. Her secde ettiğinizde yüzlerinizi O’na çevirin ve dini yalnız Allah’a has kılarak O’na yalvarın, yine O’na döneceksiniz.”

- 10 Me‘ād ü mebdē’i añlarlar el-Ḥaḫḫ
Beher şeyde uşūlī fer‘-i muṭlaḫ
- 11 Velī bundan olan ġāfīl gümānsuz
Şanasın bir ḫurī tendür o cānsuz
- 12 Ki zīrā nefy ile işbātı bilmez
Şıfātı bilmeyen ol zātı bilmez
- 13 Şıfāt āşārıdur ef‘āl-i ‘ālem
Mu‘ayyen zātıdur Ḥavvā vü Ādem
- 14 Bu esrār u bu envār u bu eş‘ār
Tükenmez niçe biñ yıl olsa tekrār
- 15 Velākin diñle Ğurbīnūñ sözini
Ola kim bulasın kendü özini

95

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün
• — — — / • — — — / • — —

Nihāyet söz didüm elḥamdü’lillāh
Ki Rabbü’l-‘ālemīndür Ḥaḫ bir Allāh

96

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Saña dimem ben ol varsın heyūla
Velī direm berü gel sen bu yola
- 2 Murād āyā nedür bu cān u tenden
Görinen kim ne āyā saña senden

95 Başlık: **Ferd** 49b

96 Başlık: **Meşnevî-yi Temşil-i Ğarīb** 49b

- 3 Eger bildüñ ise bildüñ İlāhı
Ḥadīṣ āyetledür nuṭḡum güvāhı
- 4 Mürebbī ister ancaḡ bu arada
Seni saña aratsın bu ḡarada
- 5 Ḳarada iste var kendüñ bulınca
İriş deryāya ayrılma ölince
- 6 Bu deryāya iren olmaz bil imdi
Başīret çeşminüñ tozın sil imdi
- 7 Cemī‘an çağlayan şular ḡurursa
O deryāya zarar gelmez durursa
- 8 Niçe yüz biñ yıl añla bu fenāda
Kemāl üzre durur zātı ġınāda
- 9 Ḥaḡ emriyle durur ol bir ḡarara
Gehī mevcin şalar ba‘‘-ı kenāra
- 10 Muḡālif ya muvāfiḡ rūzigārı
Olinca seyr ider keştī diyārı
- 11 Muḡālif görinen bād-ile çok kes
Niçe dürlü murādāta irür pes
- 12 Muvāfiḡ rīḡ-ile menzil alanlar
Olardur ekşerī girü ḡalanlar
- 13 Bu bir sırdur buña ‘aḡl irmez aşla
Ne deñlü olsa kim ‘aḡl ıssı dānā

¹⁰ “diyār” kelimesi beytin anlamına göre “deryā” olmalıydı; ancak vezne uymadığı için değiştirilemedi.

¹⁰⁻¹¹ Muḡālif: Muḡālif M

- 14 Bu ‘aşk-ile bulunur ‘aqla şıgmaz
Hem ‘aşkuñ āyeti bir naķle şıgmaz
- 15 Meger bir kimseye mürşidle Allāh
İrişdürse bu sözden ol sen āgāh
- 16 Nihāyet bir durur çün evvel āhır
Hep oldur şübhesüz bāṭınla zāhir
- 17 Didi Ğurbī gerek olmağa maḥrem
Kim olsun iş bunuñ ehline hem-dem

97

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Yaradan bildüm İlähī şabr her şābirde sen
Hem başar ile başiret hem nazar nāzırda sen
- 2 Baña tevfiķuñ refiķ it hem delīl ü rehberüm
Eyle luṭf idüp hidāyet bāṭın u zāhirde sen
- 3 Hem penāh ile necāhum eyle dā’im ‘avnüñi
Hoş ‘ināyet kıl kerem her gā’ib ü hāzırda sen
- 4 Eyle a‘mālüm muvāfiķ hep rızāña rahmet it
Olmasun bir ğayrı dā’im olasin hāṭırda sen
- 5 Fi‘lūmi ḥayr eyle iḥsān feyz idüp ilhām-ile
Her nefes mezkūr olan her zıkr-ile zākirde sen
- 6 Tā olam bu ben ķuluñ şāhib-kemāl ü ma‘rifet
Fazl u ‘irfānuñ ‘aṭā kıl evvel ü āhırde sen

97 Başlık: Luğaz 50b

³ Hoş: Hoş M

⁴ hāṭırda: hāṭırda M

- 7 Rûz şeb Ğurbî ğarîbüñ maqşadı budur hemân
Olur idi hayra bir kez ola ol kâdirde sen

98

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Bu dem Hâfız Efendi sen meger bir yâre ‘âşıkısın
Fırâk-ı nâr-ı ‘âşk-ile anuñçün bağı yanıksın
- 2 Ne deñlü eylesem vaşfuñ senüñ iy hâfız-ı Qur’ân
Dinilmez biñde bir dirsem o deñlü medhe lâyıksın
- 3 Sivâdan el yumuş gördüm seni zâtuñ-ile kâ’im
Cemâl-i yâre göz açmış degül uyur uyanıksın
- 4 Sen ol sevdâ-yı perçînüñ tuzagına duñulmuşsın
Görüp ol dâne-yi hâlin ‘aceb reñge boyanıksın
- 5 Didi Dervîş olan Aḥmed riyâsuz maḥlaşum Ğurbî
Özüñ ḥaqqında iy Hâfız Kelâmu’llâh-ı nâṭıksın

98 50b Bu şiir, muhtemelen “Hâfız Efendi” adlı bir şair ile Ğurbî’nin müştereken yazdığı bir gazeldir. (Bu şiirde adı geçen Hâfız Efendi’nin kim olduğu hakkında kesin bir bilgi elde edilememekle birlikte Ğurbî’nin çağdaşı olup 1158/1745 yılında vefat eden, Rusçuk doğumlu, Kadirî tarikati mensubu, “Tuhfetü’l- Hâfız” isminde Farsça lugati bulunan, mürettep divanı olduğu söylenen Hâfız Abdullah Efendi [Seyyid Abdullah ibn-i Seyyid Halil]nin olduğu ihtimal dahilindedir. Bkz. Bursalı Mehmet Tahir Efendi, Osmanlı Müellifleri, Meral Yay. İstanbul, 1972, c.2, s.152.)

⁴ ḥâlin: ḥâlîñ M

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
 — • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

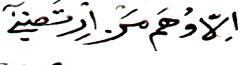
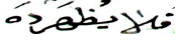
- 1 Ben gibi ednādan olsa tañ mı a'lā Qā'imī
 Kaṭreyem yanında bil kim oldı deryā Qā'imī
- 2 Qā'imīnün qā'im olmaḡdur murādum zıkrine
 Umaram ider müyesser baña Mevlā Qā'imī
- 3 Qā'imī qā'im imiş vaḡtinde rāh-ı Hāḡda bil
 Vaḡtini fevt itmemiş 'ömrinde aṡlā Qā'imī
- 4 Mesken itmiş kendözine Qal'a İzvornıḡ dinür
 Türbesi Qal'a başında oldı bālā Qā'imī
- 5 Hem şehīd ü hem velīdür gözçi olsa tañ degül
 Şüretā gitdiyse ma'nen añla ahyā Qā'imī
- 6 Hāḡ te'ālā Hāḡ kelāmında buyurdı diridür
 Anları mü'min olan dir mi ki mevtā Qā'imī
- 7 Ölmedüḡi bellü andan kim añılır ḡayr-ile
 Böyle didüm böyledür hem diri ḡālā Qā'imī
- 8 'Ömri içre olmadı mā'il sözinden bellüdür
 Dār-ı dünyā dirliğinde mülk ü mālā Qā'imī
- 9 Hāḡ-i pāy-i pākine rüyın sürer her rüz şeb
 Dirīnadur anda vardur adı bir mā Qā'imī
- 10 Mü'min oldur yine mü'min ḡardaşın şād eyleye
 Hoş ḡaberle şād idüpdür eyle işḡa Qā'imī

99 Başlık: **Güft-i Ğurbī-yi berāy-ı Qā'imī** 51a

⁹ Hāḡ: Hāḡ M

Dirīnadur: Dirīn dirler M (Vezin gereḡi düzeltilmiştir.)

¹⁰ Hoş: Hoş M

- 11 Ğā'ibe olmaz haber dirseñ eger kim baña sen
Naşş-ile ğā'ib çü besdür gayrı yok hā Qā'imī
- 12 Lāyı koydum okudum
Bil nedür sen hem ma'nā Qā'imī
- 13 Vāridāt-ı Hakkı ilhām-ile inkār eyleme
Kim hadîş-i Muştafā var istiḥāra Qā'imī
- 14 Hāliyā her nuṭkı zāhir olmada bī-reyb ü şekk
Gözleri açık görürler görmez a'mā Qā'imī
- 15 Bunda söz çok söylemek ḥācet degüldür bilmiş ol
Ehline ma'lūm egerçi cümle eşyā Qā'imī
- 16 Dervîş Aḥmed bir kemīne kem-ter-i Āl-i 'Abā
Ḥācı Bektāş-ı Velīnūñ bendesi bā-Qā'imī
- 17 Hakkūñ emri birledür bildüm riyāsuz sen daḥı
Zāhir ü bātında bil dānā vü bīnā Qā'imī

100

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Bi-ḥamdi'llāhī zāt ile şıfātumdan haber-dāram
Degülsem şūretā bir şey ma'ānīde kamu varam
Velīkin şübhesüz şimdi ḥarābāt ehline yādam
Şükürler aña kim virdi Ḥudā bu dem teber-dāram

¹¹ bes: beş M (Anlam gereği “bes” şeklinde okunmuştur.)

¹² Cın sûresi 72/26-27, mealî: “O bütün görülmeyenleri bilir; sırlarına kimseyi muttali kılmaz; ancak dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O bunun önünden ve ardından gözcüler salar.”

¹³ istiḥāre: istiḥāre M

- 2 Teber Fāris dili üzre velī Türkçe dinür balta
Kamu a‘mālini hālîş idüp irgürme sen halta
Rumūzın nuṭkumuñ fehm it şaķın gel düşmeyüp ğalta
Luṭuflar eyledi virdi Hudā bu dem teber-dāram
- 3 Baña tevfiķ idüp Bārī idem tā nefsümi irşād
Bu söz kim söyledüm görme varup fehm eyleyüp eb‘ād
Ki zīrā münkir ü kāfir gerekdür kırmağa mu‘tād
Ġazāya hāzıram virdi Hudā bu dem teber-dāram
- 4 Gehī zü’l-faķr olup çeksem revādur zü’l-feķār iy dil
Niçe Nemçeyle Efrengi kesersem çok Macār iy (iy) dil
Haķ emriyle ğazā farzdur kıl anı ihtiyār iy dil
‘İnāyet idüben virdi Hudā bu dem teber-dāram
- 5 Cihād-ı ekberi itmek gerek kevn-i vücūdında
Ki ṭāhir yirde bir hā’il bulunmaya şühūdında
Berü gel itme kāhillik gice gündüz sücūdında
Hidāyet eyleyüp virdi Hudā bu dem teber-dāram
- 6 Bu beytümde diyem bir söz saña ğāyet de pek nāzik
Göründi ‘aynūme şimdi benüm bu cümle şey hālik
Henüz başdı kadem Bārī te‘ālā rāhına sālîk
Çü bunda destüme virdi Hudā bu dem teber-dāram
- 7 Eger dervîş iseñ Aḥmed nedendür maḥlaşuñ Ġurbī
Anuñçün kim murādumdur benüm bulmaķ Haķa ķurbı
Velī terk eylemek lâzım bu yolda ekl ile şürbi
Kerem iḥsān idüp virdi Hudā bu dem teber-dāram

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
 • — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Şenā-yı bī-kıyās olsun aña kim virdi bürhānı
 Bize bu zāhir ü bāṭın olupdur luṭf u ihsānı
- 2 ‘Acep mi eylese kılın kemāli feyz-i fazlından
 Riyāsuz şübhesüz āyā cihānuñ cümle sulṭānı
- 3 Naẓar-gāhında bir zerre degüldür mağrib ü maşrıķ
 Bilürler ‘arifi bi’llāh olanlar sırr-ı Sübhānı
- 4 Berü gel iy gözüm nūrı ne nuṭķ eyler bu ‘āşī ‘abd
 Kulaķ tūt cān-ile diñle nedür baķ sözlerüñ kānı
- 5 Saña benden baña senden dem-ā-dem olmada ḥāşıl
 Bu esrār-ı İlāhiler benüm bil cānumuñ cānı
- 6 Rumūzāt-ile çok kimse neler yazmış neler düzmiş
 Olaruñ remzini añlar gine andan alan anı
- 7 Ne ayrudur ne ğayrudur ne şağ u ḥod ne şayrūdur
 Bunuñ gibi olan şaḥşa n’ider ol ḥabb-ı Loķmānı
- 8 Kimüñ kim zātına Yezdān celāliyle naẓar kıldı
 Yanar ol kimsenüñ qalmaz eşer nārında ‘işyānı
- 9 Tecellī-yi cemālini kime kim eyledi Īzid
 Aña andan olur ḥāşıl hemān cennāt u rıdvānı
- 10 Kimi ‘uķbā kimi dünyā kimi nistī kimi hestī
 Geçer ṭālibleri vardur dilerler ḥūr u gılmānı

- 11 Anı andan diler ancaḡ benüm bu cān ile göñlüm
Göñül anuñ bu cān anuñ bulur cān içre canānı
- 12 Şalādur her kim isterse gelüp meydān-ı ‘aşḡ içre
Temāşā eylesün görsün kıvıl ıanlu gülistānı
- 13 Yahūd ol kim diler dā’im zer-i ḡaliş Hudāsından
Özine eylesün pīşe gelüp bu nār-ı sūzānı
- 14 Deḡışsün şıḡḡatüñ derde daḡı maḡv-ı vüçüd itsün
Eger yār-ile yār olmaḡ dilerseñ iy kerem-kānı
- 15 Bu yolda var maḡdūruñ ıamu ‘aşḡ ehli bir demde
Hemen bezl eyleyüp birden belürmez ad ile şānı
- 16 Nişānı nāmı muṡlaḡdur hem ‘izz ü şānı ol Ḥaḡdur
Bunuñ ḡayrusı muḡlaḡdur ṡabī‘at aña zindānı
- 17 Sen el yusañ eger senden alurduñ bir ḡaber andan
Daḡı bu cān ile tenden ııḡar baḡ sırr-ı insānı
- 18 İrürseñ ḡavrına bunuñ bulursın kāf ile nūnı
İrişmez ‘aḡlı her dūnuñ kim ide bunca seyrānı
- 19 N’ider bu yolda nāşıḡlar degüldür ‘ilme fātiḡler
Bilürler bunu rāsiḡler oḡuyup āyet-i fānı
- 20 Başarla Ḥaḡ görünmekden münezzehdür velı bı-şekk
Başıretle görür ‘āşık olanlar eyle iz‘ānı
- 21 Ki zırrā ol saña senden yaḡın oldur didi Allāḡ
Nice tefsır ider bilmem müfessirler bu im‘ānı

¹³ Yahūd:Yahūd M

¹⁹ rāsiḡler: rāsiḡler M // āyet-i fānı:er-Rahmān 55/26, mealı: “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak.”

- 22 Nihāyetsüz olup ‘āciz beher ‘ilminde ‘ālimler
Bulurlar līk kāmiller dimez bilürler imkānı
- 23 Degül vākıf bu ma‘nāya olar kim şūrete baqdı
Özin āteşlere yaqdı nedür bilmez ol ĩmānı
- 24 Çıkar şeşden bu dem penci bu pencdür ‘ālemüñ renci
Bes andan şöñra bul genci kıılır bir añla ‘ırfānı
- 25 Bu birdür evvel ü āhır bu birdür bāṭın u zāhir
Bu birdür bāhir ü māhir bu birden bil her erkānı
- 26 Birikmişdür kamu birler bu birde didi hep pīrlər
Bunuñ içindedür serler ne dānā var ne nādānı
- 27 Kime kimden şikāyetler rivāyāt u hikāyetler
Beyān itmişdür āyetler ne kim var cümle yek-sānı
- 28 Ne ben varum ne sen varsın kamu varlık İlāhuñdur
Ne vecd ü vācid ü mevcūd vücūd-ı küll odur ṭanı
- 29 Semāvāt u zemīn iy dil vücūduñdur senüñ sen bil
Namāzuñı saña sen kııl oqu ezberle Qur’ānı
- 30 Uyan Qur’āna ‘āşıqdur imām olmağa lāyıqdur
Hużūr-ı kalb-i şādıqdur gel imdi gör bu ‘unvānı
- 31 Egerçi maḥlaşum Ğurbī olupdur adum Aḥmed bil
Eḥad ismine mazḥardur ezelden zātum o ṭanı
- 32 Eger yek erba‘īn andan çıkarsam iktizā ider
Eḥadlik eylemek işbāt ḥalel bulur bu ekvānı

³² ḥalel: ḥalel M

müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün
 — — • — / — — • — / — — • — / — — • —

- 1 Terk eyle iy dil ğafleti kıl tevbe istiğfāra gel
Cehd eyle dün gün sa'y idüp sırr ile sen esrāra gel
- 2 Ebcedden alup dersüni meydāna sür sen fersüni
'Arş-ile Hakkuñ Kürsini seyr itmege ebrāra gel
- 3 'Aşkuñ atına ol süvār destine alup Zü'l-feķār
Durmaz 'adū eyler firār bak Haydar-ı Kerrāra gel
- 4 Şādıklar-ile dā'im ol şıdķ-ile dā'im kā'im ol
Hep mā-sivādan şā'im ol zātuñla bu envāra gel
- 5 Olmaķ dilerseñ ehl-i rāz ābdest alup kıl sen namāz
Şāfī dil ol eyle niyāz zātuñdaki Ğaffāra gel
- 6 Hırş u hasedden arınup bir köhne şāla şarınup
Dergāha elbet varınup şıgın bu dem Settāra gel
- 7 Kibr ü tama'dan geç yüri 'aşkuñ şarābın iç yüri
Kendözüñi bil seç yüri halkdan kaçup Seyyāra gel
- 8 Ölmezden evvel bir olup andan ebed dirlik bulup
Sen katrelikden kurtulup cehd eyle bu ebhāra gel
- 9 Ābdest alup sen yu yüzüñ pāk it sivādan her sözüñ
Mecnün olma [sen] bil özüñ leyli koyup enhāra gel
- 10 Ma'būd idinme bir şanem gözle reh-i mānī ümem
Aç dīdeñi her dem-be-dem şevķ-ile ol ahrāra gel

- 11 Tüt nuṭḳı [hem] itme ‘inād olsun diyen cānum āzād
Varuñ kamu-ile mezād yağmaya vir Tātāra gel
- 12 Geç bu ‘ucubden pāk olup zehr olma var tiryāk olup
Rāh-ı rızāda ḥāk olup қо bir eşer āsāra gel
- 13 Bir baḳ ḡazā-yı ekbere ceng içre dönüp ejdere
Ur seyfi ibn-i aşfere Cebbār ile Qahhāra gel
- 14 Tapma şaḳın bu vara sen olma yūri āvāre sen
Qul ol bu dem bir yāre sen uy Hāzret-i Hünkāra gel
- 15 ‘Ālemde her bir rengi bil her dürlü olan cengi bil
Nemçe Macār Efrengi bil tīḡuñ urup küffāra gel
- 16 Haşmuñ saña ḡālib degül gönüñ velī ṭālib degül
Cenge niçün rāḡıb degül nefsuñ қоıl eṭvāra gel
- 17 Gir cennete bu ceng-ile gör Hāḳḳı bu āheng-ile
Her gice gün Efreng-ile durma şavaş ikrāra gel
- 18 Aḡmed durur Ğurbī olan Hāḳda budur qurbı bulan
Envār-ile zātı tolan üşenmeyüp bu kāra gel

103

mef’ülü mefā’ilü mefā’ilü fe’ülün
— — • / • — — • / • — — • / • — —

- 1 Yā Rabb kemāl-i kerem-i merḡametüñden
Dūr itme bizi ünsüñ ile meskenetüñden
- 2 ‘Azrā’ile itdürme benüm rüḡumı sen qabz
Bĩ-cezbe senüñ cismüm olan memleketüñden

¹⁴ Hünkār: Hünkār

¹⁶ Haşmuñ: Haşmuñ M

- 3 Luṭf ile ḥalāṣ eyleyigör şimdi bu demde
Bu kayd-ı sīvā dār-ı fenā müskiretünden
- 4 Sūd itmeyecek günde baña māl ile evlād
Kurtar özümü şiddet ile mes' eletünden
- 5 Ğurbīyi kerem eyleyüben atma ırağa
Hamr-ı ezelī zātuñ olan meyseretünden

104

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Olmayanlar mübtelā-yı 'aşk belā bilmez nedür
Bu belāya olsa Loḡmān bir devā bilmez nedür
- 2 Sālik-i rāh-ı Hudā ancak bu şerbetden içer
Ehl-i zerḡ sūfīlerüñ taş başına bilmez nedür
- 3 İy bu varı içre dā'im eyleyen geşt ü güzār
Ḥaḡ bilür gönüm benüm kim mā-sivā bilmez nedür
- 4 'Āşık-ı dīvānedür cānum velīkin bilmiş ol
Vech-i bāḡī var iken ol mehlikā bilmez nedür
- 5 Ğurbiyā şavm u şalātı virdi terk itme şakın
Uyma ol bī-'aḡla bir dem kim Hudā bilmez nedür

³ ḥalāṣ: ḥalāṣ M

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
 •• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Gel berü gör ki gönül bāb-ı tevekkül nicedür
 Hâk te‘ālā kulu rızkına tekeffül nicedür
- 2 Ger mücāhid olayum dirseñ eger dehr içre
 Halkuñ āzārını çek şabr u taḥammül nicedür
- 3 Şüretüñ eylemege añla ḥaḳīḳat müşkil
 Küfrüñ İmāna meger ola mübeddel nicedür
- 4 Ölmeden evvel anı bil ki bu arzīn-i cihān
 Va‘de-yi Hâḳḳ irişüp yevm-i tebeddül nicedür
- 5 Çün bilürsün ne gelür başuña sen kesbünden
 Ğurbiyā tā‘ib olup itme ta‘allül nicedür

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün
 • — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Berü gel terk it iy gönüm ‘abes sevdāyı n’eylersün
 Ferāġat küşesin tut bu fenā dünyāyı n’eylersün
- 2 Cihānuñ şāhı ger olsun vezīr ü mīr ü ḳāḏīsi
 Hebādur cümleñüñ ‘ıyşı kuru ġavġāyı n’eylersün
- 3 Ve ger şeyḥ ü mürīd olsun saña ne fā’ide andan
 Ḳamu şüretle ma‘nādan geç ol da‘vāyı n’eylersün
- 4 Bilürsün āb ile āteş Hâḳ emriyle olup āzdād
 Birikmez bir yire çünki olar fetvāyı n’eylersün

- 5 Özüñ bil Hakkı isterseñ sivāya kec naẓar kılma
Ki Ğurbī cümle Hakkandur bular taqvāyı n'eylersün

107

müstef'ılātün müstef'ılātün
— — • — — / — — • — —

- 1 Yüz tutduñ iy dil çünkim o yāre
Bildüm ki bulduñ derdüñe çāre
- 2 Sen şem'-i cānuñ hāzır kıl imdi
'Aşkı gelüben bir gün o yāre
- 3 Ğam yime ašlā sen dāne için
İrür naşībüñ ol nān-pāre
- 4 Cehd eyle dün gün cān u göñülden
Şems-i cihān ol olma sitāre
- 5 Renci çekenler genci bulurlar
Meyl eylemezler bir dem dīnāra
- 6 Zātuñda Hakkı sa'y eyle bul sen
Aldanma Ğurbī bu rūziğāra

108

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Niçe 'ārif olan şāhlar geçüp zerrīn kabālardan
Ne ğāfildür benüm nefsum ki geçmez yok hevālardan

- 2 Meger kim irmedi anuñ kulağına kelām-ı Hakk
Degül midür işitmiş ol naşihat enbiyalardan
- 3 Katı ‘aşı durur uyar varup vesvās-ı hannāse
Ferāmüş eyledi tırdı ki gördi evliyälardan
- 4 Niçe bir olasın kallāş eyā nefis-i nefisüm gel
Rızā-yı Hakk taleb eyle bu dem ol aşfiyalardan
- 5 Kosayduñ gafleti serden eyā Ğurbī eger bir dem
Olurduñ aşinā Hakkça çekil sen n’āşinälardan

109

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

• — — — / • — — — / • — —

- 1 Sarāy-ı gönümün mi‘mārı Allāh
Derün-ı derdümün tīmārı Allāh
- 2 Koyam didi o cennāt-ı na‘īme
Ser-ā-pā aña gel ebrārı Allāh
- 3 Caḥīmün daḥı derk-i esfeline
Şalan ol bī-reyib füccārı Allāh
- 4 Bu sözden hikmet öğren iy suḥandān
Sever her bir olan nā-çārı Allāh
- 5 Yine bil güldüren ma‘nā yüzünden
Hem oldur ağıladan ağıları Allāh
- 6 Qabül ider kamu idenden iy cān
Bu dem cürm için istiğfārı Allāh

109 Başlık: **Yevm** 55b

³ derk: Kelimenin aslı lugatte “derek” şeklindedir. // bī-reyib: Bu kelime vezin gereği Türkçedeki söyleyişiyle okunmuştur.

- 7 Gel iy Ğurbī cihān içinde bī-şekk
İderseñ eyle istifsārı Allāh

110

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ulün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Eger var ise āgāhuñ bu sesden
Haber vir şūfiyā şāfī nefesden
- 2 Dağı gel sen baña bir toğrı söyle
Hevāī mürğ ider mi hāz kafesden
- 3 İdüp bīhūde ğavġādan ferāġat
Ne hāşıl dünyede fi‘l-i ‘abesden
- 4 İrişdi sırr-ı Hūya iy qarındaş
Geçenler bu hevā ile hevesden
- 5 ‘Aceb Ğurbī nedür maqşad cihānda
Taleb kılmak murāduñ pīş ü pesden

111

müfte‘ilün fā‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün
— • • — / — • — / — • • — / — • —

- 1 Gel berü ma‘nā duyan her ne ki var bendedür
Ğafleti terk it uyan añla o yār bendedür
- 2 ‘Ābide ma‘būd olan sācide mescūd olan
Cümleye maqşūd olan yüzle hezār bendedür

- 3 ‘Āşık olanlar kamu şādık olanlar kamu
Yanık olanlar kamu nāra o nār bendedür
- 4 Bende o cennetle hūr Kevşer ü Tübā kuşūr
Bende durur nār u nūr kim ne arar bendedür
- 5 Gelmişem ādemde ben istenen ‘ālemde ben
Seyyid-i Hātemde ben cümle zevār bendedür
- 6 Toptoluyam leb-be-leb Hakk-ile ben rüz şeb
Bende bugün sırr-ı āb kavı ü qarār bendedür
- 7 Dervişem Aḥmed ḥamīd lezzeti buldum cedīd
‘Aşruma oldum ferīd dār u diyār bendedür

112

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

• — — — / • — — — / • — —

- 1 Dilā zātuñda bulduñsa Hudāyı
İşidüp bilesin sen her şadāyı
- 2 Ḥalāş olduysa özüñ mā-sivādan
Mużırr olmaz eger giyseñ kabāyı
- 3 Derūnuñ olıcaḳ zerle müzeyyen
Ne nef ‘eyler saña giymek ‘abāyı
- 4 Umarsañ her bir āfetden selāmet
Gelüp gir içerü gezme dolayı
- 5 Ne ḥāşıl eylesin fikr-i ‘imāret
Ḥarāb üzre yapıldı ten sarāyı

- 6 Ve ger rūḥuñ dilerseñ kim uyansın
Ḳalīl it nefsüñe her bir ğıdāyı
- 7 Göñül sulṭān-ı a‘żā-yı ceseddür
O dem bulur henüz genc-i ğınāyı
- 8 Çalış ‘aşk-ile yansun ḥār u ḥāşāk
Süyūf-ı zıhn ala andan cilāyı
- 9 Baña ta‘līm iden kimdür di Ğurbī
Saña bu deñlü tā ḥüsn-i edāyı

113

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ülün
• — — — / • — — — / • — — —

Eger Allāhdan özge kimse bir yār
İdinse ola şoñ dem aña ol mār

114

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ülün
• — — — / • — — — / • — — —

Meşeldür bu dimişler yār u yārān
Gelür bir vaqt olur hep mār u mārān

115

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Şalan ‘aşıkları derde Ḥudā ‘aşk-ı celālidür
İden dermān her ferde anuñ şevk-ı cemālidür

113 Başlık: **Ferd** 56b

114 Başlık: **Ferd** 56b

115 Başlık: **Şıfat-ı Cemāl ü Celāl-i Ḥudā** 57a

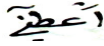
- 4 ulından a diler yoluk
Dilemez alık u toluk
Didi urbı bua oluk
Sürenler bil ki ya irmez

117

mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün

• — — — / • — — — / • — —

- 1 İlāhı cümle varı var iden sen
Kimin sākin kimin devvār iden sen
- 2 Atamuz Ādem ü Havvā anamuz
Yaradup cümlemüz hem-yār iden sen
- 3 Hem ol peygamber anu cümlesini
Daı hem Amed-i Mutār iden sen
- 4 Ne kim var āl u ahāb ehl-i İslām
İçinde aydar-ı Kerrār iden sen
- 5 Velı 'āşık Takı şālihle Şādık
amu mü'minleri ebrār iden sen
- 6 Kiminden eyleyüp mahfı şıfātu
Kimine zātuı izhār iden sen
- 7 Bu alku ba'zını mabül u mergüb
İdüp alk ba'zını erār iden sen
- 8 Kimin evşat kimin a'lä vü ednā
Kimin irkin kimin dildār iden sen
- 9 Kimini eyledü zev-ile hem-dem
Kimini derd-ile alar iden sen

- 10 Kiminüñ ‘ömrini geñ itdün
Kimüñ gāyetle ‘ömrin dar iden sen
- 11 Kemāl-i kudretüñdendür bular hep
Velī hem muhtelif iḥbār iden sen
- 12 Bu Dervīş Aḥmedüñ gönlin riyāsuz
Ulu zātuñla pür-envār iden sen

118

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Kāmu mü’minler ĩmānı Hudādan bir hidāyetdür
Daḥı kāfırlarıñ küfri cemī‘en ol ḍalāletdür
- 2 Kuşūr u ḥūr u ḡilmān u şarābı Kevşer ü cennet
Ne kim var aña beñzer hep cemālinden‘ibāretdür
- 3 ‘Azāb-ile zebānīler selāsil ḡıl cehennemle
Ta‘alluḡ anlara daḥı celālinden işāretdür
- 4 Kaçan kim uyusañ yatsañ ḡubūra girmiş olursın
Velī uyandığıñ demde hemen rüz-ı kıyāmetdür
- 5 Bu ‘ilmi añlamak bilmek degül her bir kese maḥşüş
Ki zīrā faẓl-ı Yezdāndur daḥı raḥmet ‘ināyetdür
- 6 Emānāt-ı İlāhīdür daḥı hem kenz-i maḥffīdür
Bunı nā-ehle fāş itmek ‘aceb özge ḡabāḥatdür
- 7 Anı fehmi eylemez nā-ehl olanlar ḡam yime zīrā
Bu sırrı bilmeyen kimse cihānda şanma rāḥatdur

¹⁰ Ne olduğu anlaşılamadığından metindeki hâliyle verilen bu kelime “a‘ḡā” olabilir.

¹¹ muhtelif: muhtelif M

8 Bunuñ-veş meşel ü remz-ile bu halka (bak) denilmişdür
Bular bilmekde ‘acizdür hemān nefse nedāmetdür

9 Niçe biñ güne takrīr ü dahı taḥrīr ider dā’im
‘Ulūmı ‘ayn-ı ğayb eyler o kim şāhib-feşāḥātdür

10 Bu Dervīş Aḥmed-āsā çok bulunmaz fehmi ider nazmı
Meger ol ‘ārif-i Rablar bilür ehl-i belāḡatdür

119

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Kāmu halka naşīb oldı birer iş
Kimi hoşdur kimi nā-ḥoş ol endīş
- 2 N’idersin ğayrı Aḥmed virdi Allāh
Bir olduñ sen iki ‘ālemde Dervīş

120

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 ‘Aceb mestāneyem şimdi şarāb-ı ‘aşk-ı Mevlādan
Haber bilmem bu dār içre bugün meftā vü fetvādan
Selāmet üzredür cānum benüm ol kayd-ı takvādan
Meger göñlüm ḥalāş oldı ḥicāb-ı dīn ü dünyādan
Ki oldı cān gözi rüşen temāşā-yı tecellādan

⁸ halka: halka M

119 Başlık: **Kıt’a** 58a

¹ hoşdur: hoşdur M

nā-ḥoş: nā-ḥoş M

120 Başlık: **Gazel-i Hamdī tahmīs-i Gurbī** 58b Eğer müstensih tarafından mahlasların yeri karıştırılmadıysa, başlığın tersine, gazel Gurbī’ye; tahmis Hamdī’ye aittir.

- 2 Kelām-ı Hākla ‘udvāna hemān tīg u teber oldum
Niçe eyyām idüp da‘vā hākīkatde şecer oldum
Velī dünyāda nā-budem gezer bir der-be-der oldum
Tecellī benligüm benden alalı bī-haber oldum
Cemāl-i ehl-i şüretten kemāl-i ehl-i ma‘nādan
- 3 Cihānuñ çok zamān oldı çeker cānumla dil kahrın
Zamānuñ yutmuşam bī-hadd egerçi derd ile zehrin
Harāb itmem muḳarrerdür elemle bu göñül şehrin
Başuma sāye-yi vaşlı eger düşmezse ol mihrüñ
Seçemem nār-ı zaḳḳūmı hevā-yı zıll-i Tūbādan
- 4 Bu dem dermān uman kimse özini derd-nāk itsün
Gice gündüz taleb içre teni varını hak itsün
Derūnından idüp dā’im ol āhı sūz-nāk itsün
Gözin pūr-nem kılp her dem girībānını çāk itsün
Çün ‘āşık şubḥ-dem gibi dem ura şıdk-ı da‘vādan
- 5 Olup pervāne-veş Ğurbī bunuñ şem‘ine düşmişdür
Oğul balı durur güyā anuñ zevḳına düşmişdür
Diyen bu lafzı Hamdīdür hem ol pūr-çīne düşmişdür
Göñül zülfı hevāsından lebi şevḳına düşmişdür
Niçe kez öldi dirildi geçemez ol temennādan

121

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün
•• — — / •• — — / •• — — / •• —

- 1 Almaḳ isterseñ eger ‘ālem-i sırdan haberi
Gir bu dil hānesine eyle fenādan seferi

³ Harāb: Harāb M

⁴ hak: hak M

121 Başlık: Sırr 59a

¹ hānesine: hānesine M

- 2 Ger umarsaň idesin sen de başıret hâşıl
Gelmesün ‘aynūñe ašlā bu zamānuñ kederi
- 3 Mağşaduñ rāhat ise dār-ı beka içre yürü
‘Aşq-ı cānāna düşüp eyle sivādan güzeri
- 4 Keşret içinde olur vahdet eyā dil bî-şekk
Ehl-i ‘irfāna irişmez bu cihānuñ zararı
- 5 Birliğüñ menziline her ki kadem başdı bu dem
Görmeye ğayrı Hudādan kande baksa nazarı
- 6 Ola rahmet didi Ğurbî gel hesāb it bilesin
Ümmet-i Aḥmede Ḥaḳḳuñ işbu tārīḥ nazarı

[1150]

122

mefā‘ilün mefā‘ilün

• — — — / • — — —

- 1 Baḳ iy dil sen bu ‘ālemde
Nidür ol bir Hudā ancak
Şerīf ol ibn-i Ādemde
Muḥammed Muştafā ancak
- 2 Çeküp ol Zü’l-feḳār seyfin
Dağıdur niçenüñ keyfin
‘Adūlardan alur ḥayfin
‘Aliyyü’l-Murṭazā ancak
- 3 İrūben cümle ilhāma
İdüben da‘vet ikrāma
Bu ḥaḳḳ-ı dīn-i İslāma
Cemī‘i enbiyā ancak

⁵ İkinci mısra da vezin bozuktur.

⁶ Beyitte vezin bozuktur.

4 Budur tavr-ı tarīḳ-ı Ḥaḳḳ
Rızāsın gözlemek muṭlaḳ
Bilürler ma‘nā-yı muḡlaḳ
Hemān ol evliyā ancaḳ

5 Didi bu remzi bil Ğurbī
İriş Mehdiye bul ḳurbı
N’idersin ekl ile şürbi
Odur derde devā ancaḳ

6 Ğasaḳ tārīḥdür ol cāna
İrür ‘adl-ile meydāna
Fedā cān işbu cānāna
Kim oldur bī-riyā ancaḳ

[1160]

123

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Yā İlāhī cürmüm ‘afv it kibriyānuñ ‘aşḳına
Aḥmed ü Maḥmūd Muḥammed Muştafānuñ ‘aşḳına
- 2 Cümle ĩmān ehli-ile maṭlabum hep vir baña
Ḥaydar-ı Kerrār ‘Aliyyü’l-Murṭazānuñ ‘aşḳına
- 3 Keyd-i ünşādan dahı ḳıl şerr-i şeytāndan berī
Her dü ‘ālem içre sen ḥulḳ-ı Rızānuñ ‘aşḳına
- 4 Fitne-yi nefis ü ḥalāyıḳdan beni hıfz eylegil
Server-i şāh-ı şehīd-i Kerbelānuñ ‘aşḳına
- 5 Nuşret ü furşat zafer-ile müyessir her zamān
Her bir a‘dā üzre sen Zeyne’l-‘Abānuñ ‘aşḳına

- 6 Bâkır u Şâdık dahı Mūsā-yı Kāzım hürmeti
Sen mu‘îñ ol bizlere Mūsā Rızānuñ ‘aşkına
- 7 Hem Taķī ile Naķīnūñ ‘Askerī Mehdī haķı
Çār-deh ma‘sum-ı pākī evliyānuñ ‘aşkına
- 8 Ğurbi-yi bī-çāreyi sen kılma anlardan ırağ
Şāhib-i bürhān u hem hamd-i livānuñ ‘aşkına

124

müstef‘ilün müstef‘ilün
— — • — / — — • —

- 1 İy dil yeter ķo ğafleti
Demdür bugün uyanığör
Terk eyle her bir ‘ileti
Bir renge sen boyanığör
- 2 Hāzır kamu mektebde Hāķķ
Bu mektebe gel al sebaķ
Çıķar ğasaķdan bu falaķ
İsmā‘îl ol ķurbānı gör
- 3 Bilem dir iseñ bu sözi
Her dem Hāķa tut sen yüzi
Sa‘y eyle cehd it aç gözi
Esmā ile Ķur‘ānı gör
- 4 Tı tut gel ķulağūñ añla sırr
Hep ehl olanlar anı dir
Sen bu Medīne içre gir
Baķ ol ulu sulţānı gör
- 5 Gel Mekkedden sen urma lāf
İtmez er olanlar hılāf

Dil Ka‘besini kıl tavāf
İsterseñ ol Yezdānı gör

6 Kuds-i mübārek kandedür
‘İsāyı iste andadur
Mühr-i Süleymān sendedür
Erbābı ol dīvānı gör

7 ‘Adl içre olur bī-kuşūr
Bağ sen bir er eyler zuhūr
A‘dāyı eyler bī- huzūr
Bu sırrı bil duyanı gör

8 Şark ile ğarbuñ ādemi
Tutmuş ser-ā-pā ‘ālemi
Bir gün akıdurlar demi
Nūh ‘aşrı-veş tūfānı gör

9 Çün gönli pasın sileler
Gider aradan hīleler
Hep birbirini bileler
Mūsā ile ‘İmrānı gör

10 Ğurbī özine nāzır ol
Hağ hażretine hāzır ol
Dergāha varmak kādır ol
Hoş arayup imānı gör

125

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ulün
• — — — / • — — — / • — —

1 Bunı vird-i zübān elḥamdüli’llāh
İdindüm ben hemān elḥamdüli’llāh

¹⁰ Hoş: Hoş M

- 2 Budur yok ğayrı zıkrüm dilde aşlā
Oğuram çok zamān elḥamdüli'llāh
- 3 Nice şükr itmeyem kim rūḥ u cismüm
Anuñlandur revān elḥamdüli'llāh
- 4 Revādur şad hezārān ger idersem
Çü maḥv oldı gümān elḥamdüli'llāh
- 5 İkilik gitdi şimdi ara yirden
Bunı kıldı beyān elḥamdüli'llāh
- 6 Kırıldı cümle iblīsüñ çerīsi
Ḥaḫ oldı hoş 'ayān elḥamdüli'llāh
- 7 Diyelüm gel didi Ğurbī unutma
'Ayān u hem nihān elḥamdüli'llāh

126

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün
• — — — / • — — — / • — —

Didi Ğurbī bu dem sırrın 'acībin
Aña tārīḥ ğanī Hādī ḥasībin

127

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Çağır dil 'aşk-ile Settāra hū hū
Ṭarīḳüñ irgüre Ğaffāra hū hū

⁶ hoş: hoş M

126 Başlık: **Ferd** 61a

127 Başlık: **Der-Zıkr-i Hū** 61a

- 2 Hālāş olmağa cebrinden zamānuñ
Di cān-ile bu dem Cabbāra hū hū
- 3 Emīn olmağa qahrından bu dehrūñ
Göñülden di hemān Qahhāra hū hū
- 4 Hüve'l-Hayy ü hüve'l-bākī hüve'l-Hakḳ
Laṭīf esmā durur ezkāra hū hū
- 5 Hüve'llāhü'llezīdūr ulu āyet
Yolında tūr hemān ikrāra hū hū
- 6 Dilerseñ ḥazret-i Ḥakdan selāmet
İriş gel di berü ebrāra hū hū
- 7 Bu hūlar ḥükmine münḳād olupdur
Ne kim var cümle baḳ yek-pāre hū hū
- 8 Dü kevni ḳaplayupdur heybetiyle
Ḳamu aḥcār ile eşcāra hū hū
- 9 Bu lezzetle bu reng ü bū ki vardur
Hep andandur iren eşmāra hū hū
- 10 Yüzinden irdi ḳısmetler ser-ā-ser
Devābb ü mūra vü ol māra hū hū
- 11 Viren ol mevc ile zīnet ser-ā-pā
Beher enhār ile ebḥāra hū hū
- 12 Dilerseñ Ğurbiyā meşġül olup dur
Eger sen irmege esrāra hū hū

² zamānuñ: Beyitte bu kelimenin yerinde “cihānuñ” kelimesi vardır. “zamānuñ” kelimesi, “cihānuñ” kelimesinin altına yazılmıştır. Anlam bakımından daha uygun düştüğünden “zamānuñ” kelimesi tercih edilmiştir.

⁸ aḥcār: aḥcār M

- 13 Bu zikri eyleyen her rûz u her şeb
İriser ‘ākıbet dīdāra hū hū

128

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ūlün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Göñül di şevk-ile Yezdāna hū hū
İriş gel rahmet-i Raḥmāna hū hū
- 2 Cemī‘ eşyāda ol çün mevc-i deryā
Muḥīṭ olmuş kamu ḥayvāna hū hū
- 3 Ezelden ‘āşık olmuşdur yüzine
Gözin açmış bakar insāna hū hū
- 4 Mübārız bula fırsat dise bir kez
‘Adūya iricek meydāna hū hū
- 5 Bunı kalkan idinmişdür erenler
Beher top u beher çevgāna hū hū
- 6 İrişen derd-i ‘aşk-ı bī-‘ilāca
İrür dirse eger dermāna hū hū
- 7 Mü’eşşirdür begāyet iy birāder
Diseñ teşhīr içün cānāna hū hū
- 8 Bu hūnuñ sırrına vāqıf olanlar
Bu yolda kıydılar hep cāna hū hū
- 9 Tek ü tenhā kalup ancağ öziyle
İrūben ḥüccet ü bürhāna hū hū

- 10 Şuhûflarla Zebûr İncîl ü Tevrât
Dağı ma'nâ durur Qur'âna hû hû
- 11 Yedi tamu sekiz cennet yedinde
Şeh oldı mâlik ü rıdvâna hû hû
- 12 Bihamdi'llâh kim Ğurbî irişdüñ
Dimekle menzil-i 'irfâna hû hû
- 13 Ma'ârifden ulu mesken çü yokdur
Ulaş di gel bil ol sulţâna hû hû

129

mef'ûlû mefâ'ilû mefâ'ilû fe'ûlûn
— — • / • — — • / • — — • / • — —

- 1 Dilberlerüñ 'âşıkdur o mümtâzına Ğurbî
Mâ'il gibidür halk-ı cihân yazına Ğurbî
- 2 Bu gülşen-i 'âlemde tenüñ meclisi içre
Güş eyle ne dir şâ'iri bak sazına Ğurbî
- 3 'İrfânun eger var ise gel sen seni añla
Maḥrem olıgör kendü özüñ râzına Ğurbî
- 4 Saṭranc-ı vücûduñda olan ḥâneleri bil
Mât olmayasın rûḥ-ile açmazına Ğurbî
- 5 Dil virdi 'aceb çâre nedür ol dağı bilmez
Bak tâzelerüñ bir özi dil-bâzına Ğurbî

130

müstef'îlâtün müstef'îlâtün
— — • — — / — — • — —

- 1 Ketm-i 'ademden geldüm cihāna
Geldüm cihāna irdüm fiğāna
- 2 İrdüm fiğāna şusdurdı āne
Şusdurdı ane gördüm zamāne
- 3 Gördüm zamāne boyandı kıana
Boyandı kıana yaşum revāna
- 4 Yaşum revāna itdüm yabana
İtdüm yabana özüm nişāna
- 5 Özüm nişāna kıldum kemāna
Kıldum kemāna tîri zebāna
- 6 Tîri zebāna Ğurbî bu cāna
Ğurbî bu cāne irdi cināna

131

mefā'îlün mefā'îlün fe'ûlün
• — — — / • — — — / • — —

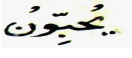
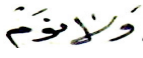
- 1 Beni ben bilmedüm hālā ne kānem
Ne insānem ne cānānem ne cānem
- 2 Hāyāl-ile nazarda bir 'aceb ser
Şıfāt u zāt-ile bu dem revānem

130 62b

131 Başlık: **Der-Seyr-i Sâlik** 63a

- 3 Egerçi zāhirā oldum cehennem
Velī ma‘nen hemen hūr-ı cinānem
- 4 Cihān içindeyem şūretde ammā
Bağarsın şīretā ben dü cihānem
- 5 Beher aşılara tālīb olana
Buṭūnunda kamu sūd u ziyānem
- 6 Baña Mehdī denilmişdür beşikden
Bu māh u sāl-ile şāhib-zamānem
- 7 Benüm aşlumu Hāḳdan ğayr bilmez
Ki zīrā baḳ hem ĩnem ben hem ānem
- 8 Cemī‘ ‘ālemlerūñ dānāsı oldum
Hem anuñ cümlesin ben hīḳ nedānem
- 9 Şıfāt-ı nūr-ı Aḥmed-veş muḳaddem
Ḳamudan zāt-ile āḫir ‘ayānem
- 10 Eger var ise ‘ilmūñ aña kim ben
Nişānem ben baña hem bī-nişānem
- 11 Ser-ā-ser işbu zerrāt içre muṭlaḳ
Gehī zāhir benem gāhī nihānem
- 12 Yed-i ḳudretdedür içüm ü taşum
Anuñçün dā’imā āteş-zebānem
- 13 Çü varum mecma‘-ı nūr-ı Hūdādur
Beyāna şıgmazam ben bī-beyānem
- 14 Bu dem kāf ile Ğurbī nūn içinden
Zuhūr iden Hāḳ emri kün fe-kānem

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Uyur şanma eyā zāhid ki göñlüm gözi açıkdur
Nazar kılmaz bu dünyāya olar kim Hakkā ‘āşıkdur
- 2 āyeti ile āyetin aña
Hadīs-i Muştafā vardur ki bu da‘vāya şādıkdur
- 3 Ferīkayn oldı cennetle cehennem ehli ser-cümle
Hudā zulm eylemez illā virür kim neye lāyıkdur
- 4 Hakkāretle nazar kılma yürü ‘ibretle maḥlūka
Nazar kıl didi Hakk çünkim kamuya ol ki Hālikdür
- 5 Şehīd ü şādıkān-ile bile ol Ğurbiyā şālīh
‘Amelde didi ol Mevlā ki Qur’ān buña nātıkdur

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ülün
• — — — / • — — — / • — — —

- 1 Olaldan başuma sevdā havāle
Baña derd ü ğam olupdur nevāle
- 2 Baña ta‘n eyleme zāhid olursam
Ben ‘āşıq cān-ile ḥüsn ü cemāle
- 3 Ne ğam inkārını münkir kımazsa
Ola bir gün irür dār-ı celāle

- 4 ‘Alā’ikle ‘avā’ıktan geüpdür
Muayyed olmayanlar māh u sāle
- 5 Nedür hāli ma‘ānī bilmek için
Berü gel gir arıř sen ehl-i hāle
- 6 Revādur ehl-i Hāka olsa yeksān
Girerse atlāsa ol gāhī řāla
- 7 Özüñden gel haberdār ol birāder
Vücüduñ irmedin nař u zevāle
- 8 Hārāma řunma el epsem otur kim
Hālāvet vire ol var ir helāle
- 9 Hudā haı Hudāyı bulmayısar
Tapanlar mansıb ile mülk ü mālā
- 10 Görimez cennet ü dīdārı yarın
Uyan ensāb-ile ehl ü ‘ayāle
- 11 Bu rāzı fehm ider şanma olar kim
apıldı ‘al-ile her ıl u āle
- 12 Ümīd-i gurre-i meh ıyd-ı vuşlat
O aşı yā için döndüm hilāle
- 13 Yüri var uyma hem-ün řāfī řūfī
Diler iseñ Hākı sen i‘tizāle
- 14 Bilür Ğurbī ki şıgmaz bir zamānda
Dimişler geri kim mızrağ uvala

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
 — • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Gösterem gel zāhidā ben saña ‘işret itmegi
 Baña göster sen dahı keşretde vahdet itmegi
- 2 Minnetüm Hallākadur Ğurbī didi bī-iştibāh
 Koydum elden ben bugün maḥlūka minnet itmegi

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün
 • — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Rızā-yı rahmet-i Raḥmān olur ḥaşıl cihād-ile
 Kerem idüp sevündürsün İlāhum zevk u şād-ile
 Cemī‘en ehl-i İslāmı ḥayırlı her murād-ile
 Bilür Hakk olmadı ḥacet demek her birin ad-ile
 Direm ben bu sözi dā’im Hudāya istinād-ile
 Yeñibāzār emīn olsun her āfetden ‘ibād-ile
- 2 Kāmumuz toylasun Allāh keremle luṭf u iḥsāna
 Selāmet şıḥḥat irgürsün ser-ā-pā dost u iḥvāna
 ‘İnāyetle hidāyetler idüp aḥbāb u yārāna
 Bilādumda olan her bir gerek insān u ḥayvāna
 Hudādan isterem rahmet aña hem istinād-ile
 Yeñibāzār emīn olsun felāketden ‘ibād-ile
- 3 Kabūl eyler niyāzumı ḥabībī Muştafa ḥaqqı
 Selefde her ne kim geçmiş var ise enbiyā ḥaqqı
 Şeḥā vü ma‘rifet kânı ‘Aliyyü’l- Murtaza ḥaqqı
 Hüseyin ile Hasan dahı olan hep evliyā ḥaqqı
 Budur nuṭkum benüm bī-şek Hudāya istinād-ile

134 Başlık: **Kıt’a** 64a

135 Başlık: **Müşelleş** 64b

Yeñibāzār emīn olsun asāvetden ‘ibād-ile

- 4 Riyāsuz isterem yā Rab refī it bize tevīūñ
Ola tā gōñlūmūz ire ziyād īmān u tadīūñ
‘Ayān it ‘ālem-i šūret iinde ma‘nā tatbīūñ
Saña yüz tutmıam gōster sōzūmūñ alka taīin
Dem-ā-dem iderem anca saña ben istinād-ile
Yeñibāzār emīn olsun ‘adāvetden ‘ibād-ile
- 5 Mūzeyyen ola kim ‘ilm ü daı šālī ‘amellerle
ayırlar ilemek virgil dil ü el ü ademlerle
Naīb eyle İlā sen sürelüm ‘ōmri demlerle
İrelüm fehme kim vafı olunmaya alemlerle
Revādur ger disem her dem aa ben istinād-ile
Yeñibāzār emīn olsun abāvetden ‘ibād-ile
- 6 Bilād u alkumuz üzre mualla olmaya şeyān
Bize el urmaa furat arada bulmaya dūmān
Ola tā are dek bizüm ılı alkan u o meydān
Didi Ġurbī niyāz idüp saña annān u yā Mennān
Direm her rūz šeb apuñ senūñ ben istinād-ile
Yeñibāzār emīn olsun cehāletden ‘ibād-ile

136

mefā‘īlūn mefā‘īlūn fe‘ūlūn

• — — — / • — — — / • — —

- 1 Ben ol aa dayandum kim celīldür
amuya ādir Allā bir cemīldür
- 2 Aña ‘arz eylemek ācet ne ācet
Gözüm anı bilür āle delīldür

⁶ annān: annān M

- 3 Zāmīr aña degül maḥfī anuñçün
Didiler qalbe qalbden yol sebīldür
- 4 Olımaz ten-dürüst bir ‘āşık ansuz
Fırāk-ile hemen fānī ‘alīldür
- 5 Senüñ ğayrına göñlin vire ḥāşā
Beşikden qabre tā saña meyīldür
- 6 Yoluñdadur bu Ğurbī baş u cānın
O kim virmez ise bī-şek baḥīldür

137

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Yeñibāzāruñ Allāhum ser-ā-ser cümle nāsına
Mu‘īn ol zāhir ü bāṭın faķīr ü aġniyāsına
Kerem luṭf eyle her yirde daḥı hem āşināsına
Keder irgürme yā Rabbī bu şehrüñ sen esāsına
Saña maḥfī degül zīrā bu ‘abdüñ iltimāsı ne
Murād ancak budur senden ire zātuñ liķāsına
- 2 Hidāyet eyle Hādīsın qamumuza idüp iḥsān
Getürmiş kullarından it ḥulūş-ile saña ĩmān
Ṭarīķ-i müstaķīm üzre bizi şābit idüp her an
Rızādur maķşadum her dem sıġındum saña yā Raḥmān
Saña maḥfī degül zīrā bu ‘abdüñ iltimāsı ne
Murād ancak budur senden ire zātuñ liķāsına
- 3 Hevā-yı nefsümüzden sen özümüz münkaṭı‘ eyle
Rehūnde olmaġa qā‘im dilümüz müctemi‘ eyle
‘İnāyet eyleyüp kırtar sivādan mümteni‘ eyle
Saña lāyıķ olan işe ‘aṭā kıl muṭṭalı‘ eyle
Saña maḥfī degül zīrā bu ‘abdüñ iltimāsı ne

Murād ancak budur senden ire zātuñ liķāsına

- 4 Sen itdün çünki iy Hāliķ cihānda dīnümüz eslem
Hem in‘ām idüben kılduñ kāmudan adımı ekrem
N’ola ger eyleseñ zāt-ı kerīmüñe senüñ maḥrem
Ricā idüñ buyurduñ çün budur bize olan elzem
Saña maḥfī degül zīrā bu ‘abdüñ iltimāsı ne
Murād ancak budur senden ire zātuñ liķāsına
- 5 Halāş it varumuz yā Haķ cemī‘ āfāt-ı dünyādan
Ser-ā-pā cürmümüz ‘afv it elem irgürme ‘uķbādan
Ḥesāb itme günāhumuz hep a‘lā ile ednādan
Irağ olmak revā görme bizi sen çeşm-i bīnādan
Saña maḥfī degül zīrā bu ‘abdüñ iltimāsı ne
Murād ancak budur senden ire zātuñ liķāsına
- 6 Elifden okudum evvel çün irdüm ḥarf-i yāsına
Elif lām mīm ulaşırdum okurken anda rāsına
Nazar kıldum ḥaķīķatle ‘aceb irmişdi t̄ā sīne
Bu Dervīş Aḥmedü’l-Ġurbī didi irdüm bu Yāsīne
Saña maḥfī degül zīrā bu ‘abdüñ iltimāsı ne
Murād ancak budur senden ire zātuñ liķāsına

138

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 ‘Aceb ḥāl oldu iy dilber baña kendü diyārumla
Diyār-ı ğurbete çıkdum yine öz ihtiyārumla

⁵ Halāş: Halāş M

⁶ ḥarf : ḥarf M // Elif lām mīm: Bakara , Âl-i İmrân, Ankebût, gibi sûrelerin başında bulunan harfler. // Elif lām mīm rā: Ra’d sûresinin başında bulunan harfler. // t̄ā sīn: Neml sûresinin başında bulunan harfler.

138 Başlık: Kıt‘a 66b

- 2 Bu hāli añlamaz kimse meger kim bildüre Mevlā
Ki ne derde giriftāram bu ‘aql u iftiḥārumla

139

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Kūy -ı vaḥdet ister iseñ kendü vicdānuñ ara
Öz vücūduñdur senüñ tek ceyb ü dāmānuñ ara
- 2 Ravza-yı cennāt-ı cismüñ var iken iy müdde‘ī
Saña kim dir kim yüri sen ḥūr u rıdvānuñ ara
- 3 Gel kitāb-ı ḥüsne baḳ esmā-yı ḥüsnā isteyüp
Ma‘nā-yı ümmü’l-kitābı sırr-ı Ḳur’ānuñ ara
- 4 Ḳayd-ı dām-ı dāneyi ḳo zulmet-i ebdānı geç
Varup andan sen yüri şol āb-ı ḥayvānuñ ara
- 5 Ğurbiyā bulmaḳ dilerseñ isteme ‘ālemde sen
Kendü zātuñ içre var öz kendü Yezdānuñ ara

140

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 İy ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa sālīk olan işit gel berü
Ḳıl ziyāret bu maḳāmı olmaḳ isterseñ ulu
- 2 ‘Ābid ü şālīḥ idi vaḳtinde bu şahş añla kim
Almıḣ idi zıkr-ile ol ḥāy ḥūdan reng ü bū

139 Başlık: **Luğaz** 66b

140 Başlık: **Tarīḥ-i Vefāt-ı Şeyḫ Süleymān Efendi** 67a

- 3 Bilür iseñ anı tafşıl eylemek hâcet degül
Anuñ içün kim degül ‘âlemde eksük güft ü gü
- 4 Ger şorarsañ işbu cânuñ keşf-i hâlinden baña
Şâhid-i ‘adlem velîdür yil girüben içerü
- 5 İsti‘ânet it taleb rûh-ı revânuñdan bu dem
Ger dilerseñ her işüñ her yirde olsun ilerü
- 6 Halvetîdür zümresi şeyh ol Süleymân ismidür
Nûr-ı Hâkla bu eri ben Hâk bilür gördüm tolu
- 7 Ğurbiyem kim dünyeden nakline didüm târîhin
Ol beķâ mülkine rāhî oldı ķānit hū diyü

[1146]

141

mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Kāmu şûrb içre iy şûfî hemen bir şûhdur kâhve
O hoş-bû-yı dil-āvîzi ğıdā-yı rûhdur kâhve
- 2 Ulû’l-elbâb ile ebşāra cümle şıdķı vāfîdür
Kim anuñ feyz ile şadrı ‘aceb meşrûhdur kâhve
- 3 Eger kim kâhvenüñ hāsı o hūya olmasa mazhar
Gidermez idi uyhuyı gözi meftûhdur kâhve
- 4 Serāy-ı cismüme dā’im gül-efşānlık ider durmaz
Baña di kec nazar iden neden mensûhdur kâhve
- 5 Nice medh itmesün Ğurbî anı kim ehl-i ‘aşķ içre
O sevdā-reng zûlf-ile bugün memdûhdur kâhve

141 Başlık: **Berāy-ı Kâhve** 67a

³ hūya: hūya M

142

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Allāh Allāh di gel iy dil ibtidā
Ḥayr-ile tā bula işüñ intihā
- 2 Didi Dervīş Aḥmed Allāhum vire
Ola nazmum bu elifden tā be-yā

143

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Bezm-i cāna gözlerüm yaşın şarāb
Ḳanlu kılsam ṭañ degül bağrum kebāb
- 2 Ehl-i ‘aşḳ añlar bu remzi bī-rīyā
Müşrik ü kāfir bilür bilmez kitāb

144

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Ten turāb olunca Ḥaḳḳa minnet it
Āḥiret mülkinde dāruñ cennet it
- 2 Bu tehīdūr dime ḥaḳdur bu kelām
Ben didigüm saña sen gel elbet it

142 Başlık: **Ḳıṭ‘alar Berāy-ı Ḥarf-i Elif tā be-Yā** 67b

143 67b

144 67b

145

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ulün

• — — — / • — — — / • — —

- 1 Şorarsañ baña sen şimdi havādiş
Didiler hamr içün ümmü’l-ḥabā’iş
- 2 Kamu şeyde eşer Allāh ilendür
Gerek mevrüş u vāriş ba’s ü bā’iş

146

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Bir ‘aceb kuş adıdur anuñ turac
Hoş eṭibbā yazdılar anı ‘ilāc
- 2 Ol ‘ilāca n’eylesün di iy ṭabīb
Olmayınca qābiliyyetli mizāc

147

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 İy gönül bulmağ diler iseñ felāḥ
Bil ḥelāl ile ḥarāmı hem mübāḥ
- 2 Oldı üç kısım üzre bunlar münkaşım
Muḳteşidle zālīm ü ehl-i şalāḥ

145 67b

146 67b

¹ Hoş: Hoş M

147 68a

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Ger gelürse ādeme bir dem feraḥ
Hem 'aḳībinde irür aña teraḥ
- 2 Dirlik-i dünyāda olmaz kimseye
'Ömri içre istedükce meraḥ

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Evvel āḫir Ḥaḳdur ol ḥayyü'l-ebed
Zāhir ü bāṭın odur ferdü's-şamed
- 2 Ḥālīḳ ü Bārī ḳadīm ü lemyezel
Didi birdür şübhesüz Aḥmed eḫad

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Oḳumaḳ Ḳur'āndan evvel
Emr olunduñ bil nedür ol

¹⁻²Bu beyitlerin sonunda, “ḥ” sesi ile biten kelimeler olması gerekirken şair, “ḥ” sesi ile biten kelimeleri “ḥ” ile göstermiştir. // İkinci beytin ikinci mısraında vezin bozuktur.

- 2 Sırr-ı ma'nâyı bilenler bildiler
Kim ne dir âyetde ki اِدْنِىْ

151

fâ'ilātün fâ'ilātün fâ'ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Gerçi deryâda cevâhir bî-şumâr
Gözle isterseñ selâmet sen kenâr
- 2 Hâk-i pây(i) ol olma baş 'âkıl olup
Hâk huzûrında dilerseñ i'tibâr

152

fâ'ilātün fâ'ilātün fâ'ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Gel tazarrû'-ile Hâkka it niyâz
Hem huzûr-ı kalb-ile kıl sen namâz
- 2 Rûz-ı maşşerde dilerseñ olasın
Cümle maḥlûḳ içre anda ehl-i nâz

153

fâ'ilātün fâ'ilātün fâ'ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Ȧñ degül Hâk 'aşkına giysem pelâs
Çünkü virdi cismüme şîḥḥat libâs

151 68a

152 68a

153 68a

- 2 Ni‘met-i İslāma olmaz bil yūri
Hīç bu dūnyā içre bir ni‘met kıyās

154

fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 İtmeyenler sırrını nā-ehle fāş
İki ‘ālem içre ol kırtardı baş
- 2 Ber-murād oldu rızāu’llāh-ile
Her kimūñ çeşmi tökerse kanlu yaş

155

fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Her ulū’l-elbāba ‘ibretdür kaşas
Beñzer ammā olımağ gümüş raşas
- 2 Cāhil ü nādāna söz kār eylemez
Fehm ider mi ma‘nāyı ehl-i baraş

156

fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Eyler iseñ Haḳḳa kıl hācātuñ ‘arz
Kıl edā saña ne kim emr itdi farz

154 68b

155 68b

156 68b

- 2 Her zarūret vaḳti her bir kimseye
Virüp almak farz olupdur bil ki qarż

157

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Hāliš it a'mālūñi olmaya ḥabṭ
Zıkr-i Mevlā birle vir sen saña rabṭ
- 2 Her hevāya mā'il olmaḳdan şaḳın
Er ol 'ālem içre nefsūñ eyle zabṭ

158

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Nevmüñ āḥir vaḳtidür elbet yaḳaz
Bilmem andan her kişi eyler mi ḥazṣ
- 2 Rüz şeb Allāhuñ izni birledür
Virüp alup her nefes-ile liḥaz

159

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Ol berü gel bu kelāma müstemi'
Kıl perişān fikrūñi sen müctemi'

157 68b

158 68b

159 68b

- 2 Hāḫ te‘ālā saña besdür her nefes
Her ḥuṣūṣda ğayrıdan ol mümteni‘

160

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Senden ayru ola çokdan ol ırağ
Ḥubb-i dünyādan olup terk ü firāğ
- 2 Cehd idüp şubḥ u mesā gel sa‘y kıl
Ḳalbūñ içre nūr-ile uyar çerāğ

161

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Gel ḵanā‘at kıl saña irür kifāf
Ger libās u ger bisāṭ u ger liḥāf
- 2 Rūḥuñ a‘lādur ḵamudan gerçi kim
Bu dem içre ten durur aña ğılāf

162

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Ola vāsi‘ dir iseñ ger bu mażīḵ
Ṭoğrı var gel Hāḫḵa irişdür ṭarīḵ

160 69a

161 69a

162 69a

- 2 ‘Avn-i Bārī ola iste dā’imā
Hem hidāyet olalar saña refīk

163

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Baħr-i dünyā içredür ādem semek
Başı üzre devr ider dā’im felek
- 2 Emr-i Mevlā birle fehm it her zamān
Hizmet-i insāna kâ’im her melek

164

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Zāhir olan ‘ālem içinde celāl
Var durur zımnında elbet bir cemāl
- 2 İkisi bir olmayınca bilesin
Bulımaz bir kimse bir işde kemāl

165

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 İrmesün dirseñ eger saña elem
Her kişiye ol yüri şāhib-kerem

163 69a

164 69a

165 69a

- 2 Bunca taḥrīrāta kıl gel bir nazar
Kim ne iḳrām itdi bu ḥalka ḳalem

166

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 İy Hüve’l-Ḥallāk u Rabbü’l-‘ālemīn
İy Ḳaviyy ü Mün‘im ü Ḳādir Metīn
- 2 Zāhir ü bāṭında luṭf it bizlere
Her ne yirde olsavüz ol sen mu‘īn

167

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Görmedüm işitmedüm Ḥaḳdan ulu
Yirde gökde ins ü cinde gel berü
- 2 Luṭf u iḥsānıyla ‘ālemler ḳamu
Her zamāndur anuñ-ile ṭoṭolu

168

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Cümle mevcūdāta birdür bil İläh
Ḳaplamışdur ḥalkı bir nūr-ı siyāh

166 69a

167 69b

168 69b

- 2 Anuñ içün añlamazlar özlerin
Yirde gökde bunca bu cünd ü sipāh

169

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Mü'mine aḥsen olan irür belā
Bu belā didükleridür ibtilā
- 2 Bir 'acā'ib sır durur bī-iṣṭibāh
Bilmez anı olmayanlar mübtelā

170

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Dervīṣ Aḥmed çünki Ğurbīyem didi
Bilürem ezber ḥesāb-ı ebcedi
- 2 Umaram Ḥaḳdan Muḥammed 'aşḳına
Kim vire baña ol 'ömr-i sermedi

171

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Çün yigirmi hem sekiz Ḳur'ānda ḥarf
Oldı bü'l-ḳavm-i 'Arabda lā-yı zarf

- 2 Pā vü çā vü jā vü kāyı zām ‘Acem
İdüp otuz iki oldı añla ‘urf

172

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Otuz iki ẖarf-ile didüm belī
Otuz iki kıt‘a bilgil iy velī
- 2 Pā vü çā vü jā vü kā otuz iki
Yetmiş iki milletün olur dili

173

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Hicretinden ẖazret-i peygamberün
Biñ yüz otuz beş idi sāl-i berīn
- 2 Ben yigirmi beş yaşındaydum ‘azīz
Başladum nazm-ile söz dimek temīz
- 3 Anaṭolda Rūm ilinde Bosnada
Daḫı Bender cānibinde iy dede
- 4 Biñ yüz altmış olıcaḫ sāl iy cūvān
Aḫıdup çok āb-ı şı‘ri bu zübān
- 5 Andan artuḫ fāriḡ ü āzād olup
Ḥufyeten dil zıkr-ile dil-şād olup

172 69b

173 Başlık: İtmāmü’l-Mecmū‘at 70a

- 6 Çün bulundum böyle bir dīvāne ben
İtmedüm aṣlā ṣūrū‘ dīvāna ben
- 7 ‘Arż-ı hāl ırgürmege dīvāna baķ
İsteyüben almadum Hāķdan sebaķ
- 8 Yoķsa virür idi bī-şek Zü’l-celāl
Ben de bir dīvān idem tā ber-kemāl
- 9 Hem ri‘āyet itmege sābıķları
Bizden evvel hep geķen ‘āşıķları
- 10 Cümlesine ide raķmet ol mu‘īn
Rehber oldu bizlere anlar hemīn
- 11 Bu kelāmum gelmesün saña acı
Anı işler kim neye irür güci
- 12 Hāķ te‘ālā bu ķadar ķudret baña
Virdi şükrüm añadur didüm saña
- 13 Nażm u ḥaṭṭumdur hedāyā sizlere
Bir du‘ā-yı ḥayr idüñ siz bizlere
- 14 Bu bulundu tuḥfemüz elde size
Lafz-ı ḥayrı gönderüñ sizler bize
- 15 İy o kim alur kitābumı ele
Raķmet-ile anmaķ olmaz güç dile
- 16 Bu du‘ā-gūyı iden ḥayr-ile yād
Ola Hāķdan dilerem ol ber-murād
- 17 Her ne deñlü var ise sehv ü ḥaṭām
Ḥaṭṭum içre ola ma‘zūr iy hümām

¹³ ḥaṭṭumdur: ḥaṭṭumdur M

¹⁷ ḥaṭām: ḥaṭām; Ḥaṭṭum: Ḥaṭṭum M

- 18 Hem kuşurum buluben iden tamām
Dilerem olsun yiri dārū's-selām
- 19 Vehb-i Vehhāb oldu bu sözler baña
Zāhir ü bāṭın didüm bu dem saña
- 20 İsterem senden İlāhī vir baña
Kānde olsa minnetüm budur saña
- 21 Didi olsun bu kitābum dil-peẓīr
Dervīş Aḥmed Ğurbī tārīḫüñ naẓīr
- 22 Hıatm olup bunda kelām oldu tamām
Hāḫ müyesser ide şıḥḥat ve's-selām
- 23 Hoş tamām oldu burada bu kitāb
Didüm uş vallāhü a'lem bi's-şavāb
[1160]

174

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün
• — — — / • — — — / • — — —

- 1 Dilā kesme erenlerden ümīdün
Erenler reh-nümāsıdır 'abīdün
Olinca ṭālib-i rāh-ı sedīdün
Kemāl-i zātıdır rüşd-i reşīdün
Sıfātı reh-nümāsıdır sa'īdün
- 2 Belāḡat ṭab'-ı şafvet nüktesidür
Feşāḡat 'izz ü ref'et nüktesidür
Velī hep feyż-i himmet nüktesidür

²³ Hoş: Hoş M

174 Başlık: **Tahmīs ü Ğazel** 71b Bu şiirin başında gazelin Ğurbī'ye; tahmisin ise Priştineli Vaiz İbrahim Efendi-zāde Vaiz Muhammed Efendi Reşīd'e ait olduğuna dair bir ibare bulunmaktadır.

Hakikat nazm-ı hikmet nüktesidür
Degül kârı bu iş degme feridün

- 3 Olup gavvâş-ı baḥr-i sırr-ı hikmet
Çeküp tutma niçe dürr-i hakikat
Dimiş ol ‘ârif-i âgâh-ı ḥazret
Şerî‘at sırrıdur bil kim tarikat
İrişmez aña zihni her müridün
- 4 Ma‘ârif genc ü gevherle alınmaz
Ne şarf u naḥv naḥvetle bilinmez
Şu‘â-ı nûr-ı Yezdândur tolunmaz
Şu‘ûr ol şûret ‘ilmiyle bulunmaz
Kula ilhâmıdur Rabb-i mecîdün
- 5 Reşîd levh-i dile kayd eyle muṭlaḳ
Rumûzı kân-ı ‘irfândur muḥakkaḳ
Çünîn nuṭṭ eylemiş ol ‘ârifî Hakḳ
Bu Dervîş Ahmedün taḥmîs idüp bak
Bu dem gelsün siyâh ile sefidün

175

mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün
• — — — / • — — — / • — —

- 1 Şu ‘âşık kim ola Mevlâda meyli
Baḳup itmez ebed ol yâda meyli
İder mi bu ḥarâb-âbâda meyli
İdelden ‘aşḳ-ile üstâda meyli
İrişdi şevḳ-ile irşâda Meylî
- 2 Şular kim ḥakḳı bâtıldan seçüpdür
Şırât-ı ma‘nâyı bunda geçüpdür
Göñül mir’âtinün pasın açupdur

⁴ naḥvetle: naḥvetle M

Ezel bezmindeki meyden içüpdür
Anuñçün söz atar zühhâda Meylî

- 3 O cān kim mazhar-ı sırr-ı ‘alîdür
Aña göñül viren dahı velîdür
Hakîkat bağınıñ gönçe gülîdür
Gül-i gülzâr-ı Hakkuñ bûlbûlidür
İderse tañ degül feryâda meyli
- 4 Bulan zâtında Mevlâsını dahı
İder maṭlab-ı eşyâsını dahı
Unutdı ğayrı sevdâsını dahı
Eger Mecnûna Leylâsını dahı
Unutdursa revâ Ferhâda meyli
- 5 İren cānâna irmiş in ü ânsuz
Nişânını bulan oldu nişânsuz
Bağar mı Meyliyâ cānâna ânsuz
Didi Ğurbî er olduğı gümânsuz
Cihânda gördüm uş âbâde Meylî

176

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Şafâmı arturan cānâ benüm bu şeb hayâlûndür
Şu‘ûrum nazm iden bildüm leb-i la‘l-i zülâlûndür
- 2 Vücûdum mülkine her dem ziyâ bahş eyleyen ancak
Riyâsuz şübhesüz dilber kim ol hüsni ü cemâlûndür
- 3 Ne ğam şimden gerü irdi meşâme zülf-i ‘anber-bû
Baña bu luṭf u ihsânûñ senûñ kendü kemâlûndür

- 4 Gerek ‘aşık gerek dilber gerekse bûy ile ‘anber
Egerçi şûretâ keşret haķīkat Lā-yezālũndür
- 5 Şorarlar ise Ğurbīye cihān içinde ādemler
Diyebil ġā’ibe hāzır kulu ol Bī-zevālũndür

177

fā‘ilātũn fā‘ilũn

— • — — \ — • —

- 1 Olmayaydı Zü’l-fikār
Hem ‘Alī ol nām-dār
- 2 Ferd dimezdi dünyede
Allāh(u) ekber āşıkār

178

mefā‘ilũn mefā‘ilũn mefā‘ilũn mefā‘ilũn

• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Senũn sevdāñ-ile cānā ne ħ̣‘āb u rāḫatum vardur
Derũn- ı dilde sırran ne ‘acā’ib ḫāletũm vardur
- 2 Ne fāriğ olmağa mũmkũn ne anı çekmege bir dem
Meded itmez iseñ şanma baña sen tāḫatũm vardur
- 3 Ya öldür ya özüñ buldur beni mecnũna döndürme
Delũlũk itmege ḫāşıl ezelden ‘ādetũm vardur
- 4 Celālũñle helāk itme cemālũñle idüp iḫyā
Ne deñlü durmağa bunda günũmle sâ‘atũm vardur

177 Başlık: Kıt‘a-yı Ğurbī 78b

178 79a

¹ ħ̣‘āb: ħ̣‘āb M

- 5 Seni senden umar ister şabāḥ u her mesā Ğurbī
Ḳabūl itme eger dirse daḥī bir ḥācetüm vardur

179

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Beni sen şanma ḥālīyem ki zīrā ben de pür-derdem
Reh-i cānāna ḥāk olmuş hevā-yı ‘aşq-ile gerdem
- 2 Geceyle gündüzüm birdür benüm ezkār-ı dilberle
Vişāl ümīdine geçdi ‘ömür her an ile her dem
- 3 Ḳalem nūn u devātumda mürekkebdür suṭūr-ı ten
Ḥaḳīḳatle nazār ḳıl sen velākīn zāt-ile ferdem
- 4 Derūnum āteşi birle ısındı cānum ‘irfāna
Egerçi şüretā her bir olan nādāna ben bir dem
- 5 Bu ḥüccet sırr-ı bürhānuñ libās-ı şer‘-ile izḥār
İder isem didi Ğurbī rehümde şādīḳam merdem

180

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün
— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Niçün inşā eyledüñ dirseñ baña bī-ḥad şu‘ūr
Her ḥabīs ef‘ālden ben itdügümdendür nüfūr
- 2 İzṭırār-ı mevte nefsüm irmeden vir maḳşadum
İḥtiyār-ı ḥüsnum-ile olmağa ehl-i ḳubūr

179 81a

180 81b

¹ ḥabīs: ḥabīs M

² İzṭırār: Bu kelime metinde “ızdırār” şeklinde yazılmış olup anlam gereği düzeltilmiştir.

- 3 Zümre-yi ‘irfân içinde sem‘üme irdi benüm
Her bir İslâm ehline itmek gerek şerh-i şudür
- 4 Cümle a‘mâl üzre niyyet eyleyüp ihlâş-ile
Hem dahı bulmak gerekdür herkesün kalbe huzûr
- 5 Ger dilerseñ Ğurbiyâ sen saña tâ kim eylesin
Gel muķīm ol emrine rahmet ider Rabb-i ğafûr

181

müstef‘ilâtün müstef‘ilâtün

— — • — — / — — • — —

- 1 Yir didi rûhum eflâka çıkdum
Seyrânuñ itdüm emlâke indüm
Allâhu ekber Allâhu ekber
- 2 Girdüm nebâta irdüm hayâta
Sırr ile zâta baṭn-ı şıfâta
Allâhu ekber Allâhu ekber
- 3 Eglendüm anda cân ile tende
Ekl ile şürbüm kan oldu anda
Allâhu ekber Allâhu ekber
- 4 İrdi zamânı gördüm cihânı
İtdüm hurûcı kıldum fiğânı
Allâhu ekber Allâhu ekber
- 5 Duy bu şadâyı oldum hevâyî
Koydum atayı tutdum anayı
Allâhu ekber Allâhu ekber

- 6 Bindüm bir atı gezdüm cihâtı
Yok gördüm anuñ zātı şıfâtı
Allāhu ekber Allāhu ekber
- 7 Çün fāriğ oldum bir pīre irdüm
Ben bilmez iken bildürdi derdüm
Allāhu ekber Allāhu ekber
- 8 Gel sen de ıardaş bu derde yoldaş
Ġurbīye olğıl sırdāş u ħāldāş
Allāhu ekber Allāhu ekber

182

mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün mefā‘īlün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 Ser-i sürĥ ile serdār-ı gürūh-ı t̤alibān Aĥmed
Refīķı rıfķ-ı merfūķı ser-ā-ser sālīkān Aĥmed
- 2 Hevā-yı ĥubbet-i ĥabl-i metīn-i t̤ıyn-ı ādemden
Turāb-ı ĥāk-i rāhı hem-rev-i rā[h] ‘āşıkān Aĥmed
- 3 Cihāt-ı sitt-ile zātı şıfātıdur cihān içre
Velī her mevzū‘-ı ĥāş-ı ĥıtāda rāyegān Aĥmed
- 4 Nizām-ı nazm-ı manzūmı şu‘ūr-ı şı‘r-i eş‘ārı
İder bālā-yı ber-bādı bu rāziden beyān Aĥmed
- 5 Ĥudā çün virdi ol irdi bu esrār u rumūzāta
Olursa ġam degül rūĥ-ı revānı Işfahān Aĥmed
- 6 ‘Arāb ile ‘Acem Türk ü Urūmī māh-rūlarla
Eger seyr eylese şāhı revā Hindūsitān Aĥmed

- 7 Bu meşûrât-ı ebyâtı diyenle dinleyen kimdür
Dağı hem aňlayan Ğurbî yazuben okıyan Ahmed

183

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
• — — — / • — — — / • — — — / • — — —

- 1 İlāhum Ḥālikum Rabbüm benüm cānuma şıḥḥat vir
Baña her şālih ü maḥlaş olanlar-ile şoḥbet vir
- 2 Kādīr ü Kādīr ü Kayyūm olansın sen kamu 'abde
Her emrüm itmege ḥāşıl her an bir böyle kudret vir
- 3 Kāvī vü lā-yenām u lā-yemūt u Ḥayy ü Bākīsin
Kemāle irmege luṭf it gönül hıfzına kuvvet vir
- 4 'Adūlar aldı eṭrāfım meded irgür ḥalāş eyle
Olam gālib zafer iḥsān idüp 'aşkuma nuşret vir
- 5 Mu'izz ü hem Müzil oldu şıfāt u zātuñ iy Bārī
Ḥuzūra irmege Ğurbî kuluña bāl-i himmet vir

184

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
— • — — \ — • — — \ — • — — \ — • —

- 1 Kimseyi nefsümden artuḳ ben melāmet istemem
Rāh-ı 'aşkından Ḥudāya hıç selāmet istemem
- 2 Dir ki Ğurbî ol Şabūr u Şādık u Settār için
Ben rızā-yı Ḥaḳdan özge bir 'ibādet istemem

fā'ilātün mefā'ilün fā'ilātün mefā'ilün
 — • — — / • — • — / — • — — / • — • —

- 1 Ne cezb-i kılūba mā'ilüz ü ne teşhîre biz bu dem
 Şanma namāza hāzırız daḥı tekbîre biz bu dem
- 2 Şavm zekâtı virmişüz derd-i derūnı almışuz
 Hızmetimüz Hudā için kılırız pîre biz bu dem
- 3 Hacc u ğazā-yı ekberi kılmadayuz şebān u rûz
 Sa'y idüben irişmişüz başkaca yire biz bu dem
- 4 Minnetümüz Hudāyadur zāt-ı kemāl vaşl için
 Cāh recā ilemezüz mîr ü vezîre biz bu dem
- 5 Ta'n idüben 'aceb-ile şûf kabā giyen kişi
 Emr-i Hakk-ile râziyuz eski haşîra biz bu dem
- 6 Görme misin bizi 'aceb yoḥsa gözüñ mi yok senüñ
 Haḳîkten beñezmezüz her bir esîre biz bu dem
- 7 Himmetümüz şıfât ile zāta 'urūca cehdümüz
 Destümüz-ile degmezüz degme harîre biz bu dem
- 8 Kim ne bilür ki 'aşıkuz hem yolumuzda şadıķuz
 Göñlümüzü bağalmazuz keşf-i zamîre biz bu dem

185 Başlık: Güft 79b Şairi belli olmayan bu şiir, Ğurbî'ye ait olma ihtimali göz önünde bulundurularak buraya alınmıştır.

¹ İlk mısrada vezin bozuktur.

² Hızmetimüz: Hızmetimüz M

⁴ ilemezüz: eylemezüz M (Vezin gereği bu şekilde okunmuştur.)

⁶ gözüñ mi yok: gözüñ yok mı M (Vezin gereği takdim ü tehir yapılmıştır.) //

beñezmezüz: beñzemezüz M (Vezin gereği bu şekilde okunmuştur.)

⁸ bağalmazuz: bağlamazuz M (Vezin gereği bu şekilde okunmuştur.)

9 Terkümüzüñ tedârikin bunca zamāna irgürüp
Toğrı henüz ul olmışuz şāh-ı Kebîre biz bu dem

EK :

Divan'ın sonunda yer alan Farsça şiirler

در ایام خوف مهر نام و نشان گشت
کتاب حسن و محبت از میان گشت
چنان وقت شکایت از کفایت گشت
صید باز از تاربان گشت
که مضمون سخن صید باز از تاربان گشت
همچو بگویم سلیس است از انعام
با کسر وفا مسر از رضا حقان کردند
ولی آن کجیاء درد و حسرت میان گشت
که منتی بختی محبتی نیکان گشت
که در دست از غریب که امشب از شام گشت
مهر و تابان چو به در آید
کافور خشت کرد و با مشک گشت

مره

سکر قدم رنج کند دوست بفرمانه و ما
فصر فردوسی بود از قدمی حانه و ما

مره

الهی چینه دریائی عامست از اینجا قطره و برنا تمامست

مره

توضیح که شرف مردی یقینست تکبر یا شیطانیه لعینست

مره

کوچه خدا گفت کالو و اشربو در غیش گفت ولا شرفو

مره

سکر نبود یز و الفقار مرتضائی نامدار

کسی نکفتی در جهان
الله اکبر آشکار

مره

گوید حرفت بستم زین سخن شود
 دروغ غبار که کز دین نبرد
 انعام خلق صفت چو کجاست
 صد لایق در دین نبرد
 کیم که زمین آسمان آفتاب
 این خانه نظیرین شود
 منت از آفتاب است بستم
 کاین فصلی هم نبرد
 سوکت علم ز سواد درین
 تنی غالب درین نبرد
 خدای در این جهان نبرد
 از کوه و درخت غبار نبرد
 بستم خطاب چو کجاست
 بادست در این نبرد
 تنی که در این نبرد
 صد لایق در این نبرد
 از سبک و بوی نبرد
 سوکت فراغ و مکان نبرد
 سوکت در این نبرد
 سوکت در این نبرد
 سوکت در این نبرد

با بد میگفت آهی در خواب
 باشد که بخور قیازاید
 بگفت چون فغان کشم و خواب
 عالم سر که ما چه را چه را
 تا با طفت دلاری نمیدید
 خون عاشق کجا شیرین شود
 سر کرد بلند و عالمی از زیر پایم
 سر آمد روزی که خود را بر سر نهانم

۸۶
 سبک
 پادشاه در دروغ و فریب ترا
 شرب خمر و شادی و بازی ترا
 بیک شایه و دوستی با کینه‌ها
 بیک جهنم و بود و جد ترا
 بسایه و چشم و سر بستنم
 صوکیه و دریا و تنگ ترا
 قمار و سودا و بیدار شدن ترا
 هیچ مقام و بوند و مرتب ترا
 زلف و خنجر و کلاه و کلاه ترا
 سینه و گردن و دوش و بازو ترا
 کاکل از آتش و الف و بیدار کردن ترا
 زلف از آتش و کلاه و بیدار کردن ترا
 ۸۷

BİBLİYOGRAFYA

- AKÜN, Ömer Faruk; “Divan Edebiyatı” maddesi, *DİA.*, İstanbul, 1994, c.9, s.389-427.
- BİLGEGİL, Kaya; *Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâğât)*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1989, 360 s.
- BURSALI MEHMED TAHİR EFENDİ; *Osmanlı Müellifleri*, I-III, haz.: A.Fikri Yavuz, İsmail Özen, Meral Yay., İstanbul, 1972, c.2, 446 s.
- Büyük Türk Klasikleri*, 14 cilt, Ötüken-Söğüt Yay., İstanbul, 1987, c.6, 413 s.
- CENGİZ, Halil Erdoğan; “ XVIII. yy.da Divan Şiirine Genel Bakış” *Divan Şiiri Antolojisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983, 710 s.
- DİLÇİN, Cem; *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yay., Ankara, 1997, 530 s.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, 15 cilt, haz.: Hakkı Dursun Yıldız vd., Çağ Yay., İstanbul, 1989, c.12.
- ELÇİN, Şükrü; *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay., Ankara, 1994, 763 s.
- ERGİN, Muharrem; *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay., İstanbul, 1999, 406 s.
- İPEKTEN, Haluk; *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay., İstanbul, 1994, 340 s.
- İPEKTEN, Haluk - İSEN, Mustafa; “18. yy. Divan Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı*, TKAE Yay., Ankara, 1992, c.3, s. 189-204.
- İPEKTEN, Haluk- İSEN, Mustafa vd.; *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KTB Yay., Ankara, 1998, 579 s.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal; *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1983, 960 s.
- KARAHAN, Prof. Dr. Abdülkadir; *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, MEB Yay., Ankara, 1988, 286s.
- KÖPRÜLÜ, Fuad; *Edebiyat Araştırmaları*, TTK Yay., Ankara, 1999, 413 s.
- LEVEND, Ağâh Sırrı; *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK Yay., Ankara, 1984.
- ; *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1980, 662 s.
- ÖZÇELİK, Mustafa; *Türk Tasavvuf Edebiyatı Sûfi Şiirler Antolojisi*, Lamure Yay., İstanbul, 2005, 376 s.
- ÖZMEN, İsmail; *Alevî-Bektaşî Şairleri Antolojisi*, KB Yay., Ankara, 1998, c.3, s.297.
- PALA, İskender; *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yay., İstanbul, 2004, 638 s.
- “Gurbî” maddesi, *Türk Ansiklopedisi*, 33 cilt, MEB Yay., c.18, s. 115.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Osmanlı Tarihi*, TTK Yay., Ankara, 1995, c.IV/II., 681 s.
- ÜZGÖR, Tahir; *Türkçe Divan Dibaceleri*, KB Yay., Ankara, 1990, 565 s.

YILMAZ, Mehmet; *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*,
Enderun Kitabevi, İstanbul, 1992, 196 s.
YÜCE, Nuri – KUT, Günay, OKAY, Orhan vd.; *Osmanlı Medeniyeti Tarihi* , Feza Yay.,
İstanbul, 1999, c.1, 361 s.

ÖZGEÇMİŞ

Sibel Akbulut Selçuk, 1979 yılında İstanbul’da doğdu. İlköğrenimini 1991 yılında Yedikule İlkokulu’nda, orta ve lise öğrenimini 1997 yılında Sefaköy Lisesi’nde tamamladı. 2002 yılında da Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu.

2004 yılında Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı’nı tamamlayıp Şehit Binbaşı Bedir Karabıyık Lisesi’ne öğretmen olarak atandı. Aynı yıl başladığı yüksek lisans öğrenimini Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü’nde “18. yüzyıl şairi Gurbî’nin Divan’ı (metin-inceleme)” adlı çalışmasıyla tamamladı(2007). Hâlâ Kadıköy Anadolu Lisesi’nde öğretmenlik yapmaktadır.

CURRICULUM VITAE

Mrs Sibel Akbulut Selçuk was born in Istanbul in 1979. She completed her primary education in Yedikule Primary School in 1991, her secondary and high education in Sefaköy High School in 1997, and graduated from Turkish Language and Literature Department of The Faculty of Arts and Sciences at Marmara University in 2002.

Mrs Sibel Akbulut Selçuk graduated from Master of Turkish Language and Literature Education (MA graduation without a thesis) programme in the Institute of Educational Sciences in 2004. After that, at the same year, she was appointed as a Turkish Literature Teacher to Şehit Binbaşı Bedir Karabıyık High School. And also, again in this year, she started to the Master degree programme of the Old Turkish Literature Science Department at the Institute of Turcology Research. She completed this programme with her thesis, “ The Textual Analysis of the Collected poems of the eighteenth century poet, Gurbi” in 2007.